

**KADIN VE GÖÇ İLİŞKİSİ:
SIĞINAN VE SIĞINMACI KADINLAR ÖRNEĞİ**

Sema Buz

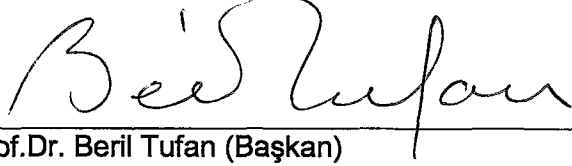
**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı**

Doktora Tezi

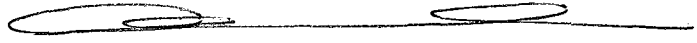
Ankara, 2006

KABUL VE ONAY

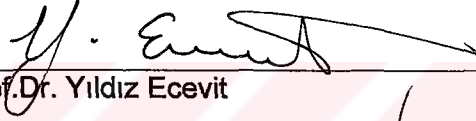
Sema Buz tarafından hazırlanan "Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği" başlıklı bu çalışma, 25.12.2006 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Beril Tufan (Başkan)

Prof.Dr. Sevil Atauz (Danışman)

Prof.Dr. Yıldız Ecevit

Prof.Dr. İlhan Tomanbay

Yrd.Doç.Dr. Özlen Künçek Çelebi

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

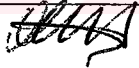
BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☒ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

25.12.2006

Sema Buz

TEŞEKKÜR

Kadın ve Göç İlişkisini Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Boyutunda irdelleyen bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak yapılmıştır.

Tez çalışmam sırasında danışmanlığımı yürüten Prof. Dr. Sevil Atauz, yoğun çalışma temposuna rağmen bana zaman ayırmış, her zaman desteğini hissettirmiş ve çalışmanın başından sonuna kadar okuma ve eleştirileriyle yolumu aydınlatmıştır. Danışmanıma ilgisi, çabası ve emeği için teşekkür ederim.

Tez izleme komitesi üyem ODTÜ Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yıldız Ecevit çalışmamın kurgusundan, sonlanmasına kadarki tüm süreçlerde bakış açısıyla bana yeni ufuklar açmış, titiz okuma ve geribildirimlerini yoğun çalışma temposuna rağmen her zaman sunmuş ve birikimlerinden bu çalışma kapsamında yararlanmama izin vermiştir. Kendisine çalışmama gösterdiği ilgi, kazandırdığı özgün boyutlar ve verimli tartışmalar için çok teşekkür ederim.

Tez izleme komitesi üyem Yrd. Doç. Dr. Özlen Künçek Çelebi tez çalışmalarım sırasında eleştiri, görüş ve önerilerini paylaşmış ve büyük emek harcamıştır. Kendisine çalışmanın başlamasından sonlanmasına kadar gösterdiği ilgi ve destek için teşekkür ederim.

Bu çalışma kapsamında görüşme isteğimi kabul eden ve yaşamlarını benimle paylaşan sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklere çok teşekkür ederim.

Tez çalışmalarım sırasında farklı zamanlarda bana destek veren Doç. Dr. Veli Duyan, Yrd. Doç. Dr. Filiz Demiröz, Doç. Dr. Sunay İl, Öğr. Gör. Özlem C. Öntaş, Dr. Gülsüm Ç. Duyan, Öğr. Gör. Yüksel B. Acar ve Arş. Gör. Arzu İ. Çoban'a çok teşekkür ederim.

Görüşmelerin gerçekleştirilmesinde Mülteciler İçin Psikososyal Destek Projesi çalışanlarına ve sosyal hizmet uzmanı Önder Beter'e çok teşekkür ederim.

Eşim Muharrem Buz'a eşsiz ilgisi, sabrı ve desteği için çok teşekkür ederim.

Ankara

Aralık, 2006

ÖZET

BUZ, Sema. *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2006.

Bu çalışmanın amacı kadın ve göç ilişkisini sığınan ve sığınmacı kadın boyutunda çok yönlü irdelemektir. Bu anlamda araştırmanın temel iddiası, göç ve sığınma durumlarından kadınların erkeklerden daha olumsuz etkilendikleridir. Bu etkilenmeye rağmen sığınma boyutunda kadın deneyimi yeterince görünür değildir ve bu çalışmada feminist kuram aracılığıyla kadınların deneyimi görünür kılınmaya çalışılmıştır.

Çalışmada İran, Somali ve Irak'tan gelen 20 kadın ve İran, Somali, Afganistan, Irak, Çin/Uygur Bölgesi ve Moritanya'dan gelen 20 erkek sığınan ve sığınmacı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çözümleme sığınma alanındaki erkek egemen yaklaşımın kadınlar için sonuçları, sığınan ve sığınmacı kadınların göçten etkilenme dinamikleri ve göç sürecindeki farklı kadınlık durumlarının neler olduğuna dayalı olarak yapılmıştır.

Bu çalışmada sığınan ve sığınmacı kadınların göçünün kadınların kendi adlarına yola çıktıkları, aktif oldukları bağımsız bir göç süreci şeklinde yaşandığı görülmüştür. Buna ek olarak kadınlar, göçü, erkek temelli kurumsallaşmış şiddet ya da toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan nedenlerden kaçmak için “bir baş etme” stratejisi olarak kullanmaktadır. Son olarak her bir kadının göç sürecindeki deneyimlerinin doğru anlaşılması ve doğru sunulmasının önemi ortaya çıkmıştır. Çalışma, politika, uygulama ve feminist sosyal hizmet müdahalesine dayalı birtakım önerilerle son bulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: kadın ve göç ilişkisi, sığınan kadınlar, sığınmacı kadınlar, sığınan erkekler, sığınmacı erkekler, feminist sosyal hizmet

ABSTRACT

BUZ, Sema. *Women and Migration Relation: Case of Refugee and Asylum Seeking Women*, PhD Dissertation, Ankara, 2006.

Purpose of this study is to multidimensionally examine the women and migration relation within the dimension of refugee and asylum seeking women. In this sense, the basic argument of the research is the fact that women are influenced negatively by the cases of migration and asylum more than men do. Despite this influence, women's experience in the asylum dimension is not visible enough, and this study tries to make women's experience visible via feminist theory.

In the study, in debt interviews were done with 20 women refugee and asylum seekers from Iran, Somali and Iraq, and 20 men refugee and asylum seekers from Iran, Somali, Afghanistan, Iraq, China/Uighur region and Mauritania. Analysis was based on the results of the patriarchal approach to the field of asylum for women, the dynamics of how refugee and asylum seeker women are influenced from migration, and different states of womanhood.

In this study, it appeared out that the migration of the refugee and asylum seeker women is an independent one in which they move on their own will and are active. In addition, women make use of migration as a "coping strategy" in order to escape the reasons originating from man-based institutionalized violence or gender. Finally, it appears that it is very important to correctly understand and present the experiences of each woman in the migration process. The study ends up with several recommendations based on politics, practice and feminist social work intervention.

Key Words: Women and migration relation, refugee women, asylum seeker women, refuge men, asylum seeker men, feminist social work

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
 BÖLÜM I GİRİŞ	 1
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSAĞI	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	7
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	8
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	8
1.5. TANIMLAR	8
 BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE	 10
2.1. Göç Kavramı	10
2.2. Kadın Göçü	11
2.2.1. Kadın Göçünün Nedenleri	12
2.2.2. Kadın Göçüne Yaklaşımlar	14
2.3. Sığınan ve Sığınan Kadınların Özel Durumu	17
2.4. Sığınma Alanına Feminist Kuramın Katkıları	19
2.5. Sığınma Alanındaki Tarihsel Gelişmelerin Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Temelli Eleştirisi	23
2.5.1. 1945–1980 Dönemi	24
2.5.2. 1981'den Günümüze Kadar Olan Dönem	26
2.6. Göçün Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Üzerindeki Etkileri	27
2.7. Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması ve Göç	36
 BÖLÜM III YÖNTEM	 43
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	43
3.1.1. Feminist Kuram	45
3.1.2. Feminist Araştırma Yöntemi	46

3.1.3. Feminist Duruş Noktası.....	49
3.2. VERİLERİN TOPLANMASI.....	50
3.2.1. Özneler.....	50
3.2.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Süresi.....	50
3.2.3. Veri Toplama Teknikleri.....	51
3.2.3.1. Derinlemesine Görüşme Yapma Süreci.....	51
3.2.4. Derinlemesine Görüşmelerin Analizi.....	54

BÖLÜM IV ANALİZ

SIĞINMA ALANINDAKİ ERKEK EGEMEN YAKLAŞIMIN KADINLAR İÇİN SONUÇLARI.....	55
4.1. 1951 Sözleşmesi'nde Geçen Sığınan Tanımının Erkek Niteliği.....	55
4.2. Sonuç.....	60

BÖLÜM V ANALİZ

SIĞINAN VE SIĞINMACI KADINLARIN SIĞINMA OLGUSUNDAN OLUMSUZ ETKİLENME DİNAMİKLERİ.....	62
5.1. Sığınmaya Zorlayan Nedenler.....	62
5.2. Göçü Tek Başına Yapan Kadınlar.....	67
5.3. Sorumluluk ve Rollerde Artış.....	70
5.4. Sığınmanın Psikolojik Etkileri.....	74
5.5. İş Bulmada Yaşanan Güçlükler.....	77
5.6. Göçte Uyum.....	82
5.7. Sonuç.....	85

BÖLÜM VI ANALİZ

GÖÇTE FARKLI KADINLIK DURUMLARI.....	87
6.1. Kadınların Göç Ediş Nedenlerine Bağlı Farklılıklar.....	87
6.2. Kadınların Dini İnançlarının Yaratdığı Farklılıklar.....	89
6.3. Kadınların Geldikleri Ülkeler Açısından Farklılıklar.....	90
6.4. Sonuç.....	91

BÖLÜM VII GENEL SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	93
BÖLÜM VIII ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA.....	102
EKLER.....	110
EK 1. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME YÖNERGESİ.....	110
EK 2. GÖRÜŞÜLENLERE AİT TANITICI BİLGİLER.....	113
EK 3. ÖZGEÇMİŞ.....	126

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu çalışma, kadın ve göç ilişkisini sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutunda analiz etmeye odaklanmıştır. Kadın ve göç ilişkisinin dinamiklerinin incelenmesinin tercih edilmiş olmasının göç tarihi ve göç süreçlerinin gelişiminden kaynaklanan bir temeli bulunmaktadır.

Toplamları çeşitli yönlerden etkileyen göç ve özelde sığınma konusu İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde dikkat çekmeye başlamıştır. İki dünya savaşı arası dönemde baskıcı ve faşist rejimlerden kitlesel kaçışlar yaşanmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı kitlesel yerinden edilmeler ve göçler yaşanmasına neden olduğu için özel bir dönemdir. Bu dönemde göç ve sığınma problemi ve dolayısıyla sığınma konusundaki hakim görüş "sığınanların savaş kurbanı ve korunması gereken kişiler" olduğu yönündedir. Bazı tahminlere göre sadece İkinci Dünya Savaşı nedeniyle yer değiştiren insan sayısı 20 milyon civarındadır. Sözü edilen bu büyük göçü organize etmek üzere farklı kuruluşlar bünyesinde geçici olarak yürütülen hizmetler ve çalışmalar 1947 yılında Uluslararası Mülteci Kuruluşu (IRO) ve ardından 1951'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK*) kurulmasıyla yeni bir aşamaya geçilmesine yol açmıştır. Yine aynı tarihte yerleşimleri sağlanan sığınan ve sığınmacıları tanımlamak ve gittikleri ülkelerdeki haklarını güvence altına almak üzere Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. O tarihten bu yana sığınmacıların uluslararası hukukta özel bir statüsü vardır.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinde sığınmacı (mülteci), "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı

* Bundan sonra kısaltılmış hali olan BMMYK kullanılacaktır.

olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası savaş koşullarından çıkılması sürecinde bu tanımın güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur ve 1967 yılında imzalanan New York Protokolü ile bu tanımda geçen coğrafya ve zaman ibareleri kaldırılmış ve sığınmacı tanımına savaş sonrası duruma uygun bir içerik yüklenmiştir.

1970’li yıllara gelindiğinde göç açısından önemli bir gelişme, Afrika kıtasındaki sömürgeciliğin tasfiyesine ilişkin süreçler olmuştur. Bu süreçlerde de Afrika Birliği Sözleşmesi ile sığınma yaratan durumlar ayrıntılı olarak tanımlanmış ve 1951 Sözleşmesi’ndeki sığınmacı tanımı kapsam açısından genişletilerek Afrika’daki sığınma uygulamalarında belirleyici hale gelen bir belge kazanılmıştır. Yine bu dönemde, göçün rotası ekonomik olmaya doğru evrilmiş ve özellikle dünya savaşları sonrası ülkelerin yeniden inşası için gereken işgücünü karşılama amaçlı ekonomik göç anlaşmaları imzalanmaya ve bu yolla işgücü açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda göç sorunu ekonomi ve istihdamla bağlantılı ele alınmaya başlamıştır. Çeşitli büyüklüklerde sığınma hareketleri dünyanın her tarafında yaşanmaya devam etmiştir ancak 1945 dönemindeki “savaş kurbanı zulüm görmüş sığınmacı” gerçeği savaş dönemlerinin bitmesi nedeniyle değişmiştir. Özellikle sığınma konusundaki maliyetlerin artışı ve bunu karşılamakta artan orandaki hoşnutsuzluklar, sığınmacı göçünün ekonomik olarak istenmeyen bir göç olarak algılanışını güçlendirmiştir. Ekonomik nedenlerle göç eden kişilerin kabul edilmeme halinde sığınma mekanizmalarını kullanmaya çalışması sığınmacılara karşı daha şüpheli bir bakışı ve giderek sığınmacıların istenmemesini de beraberinde getirmiştir. Yukarıda sayılan nedenlerin bir birleşimi olarak göç ve sığınma konusuna günümüzde yasadışı göç çerçevesinde bakışın ağırlık kazandığını söylemek mümkündür.

Küreselleşmenin kazandığı yeni boyut, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki hızlı değişimler, insanların göç etme konusundaki çabalarını ve bilgilerini etkilemiştir.

Bu durumun yarattığı yeni bir durum, göç türleri ve göçe katılan insanların çeşitlenmesi olmuştur. Ancak göç kavramsallaştırmalarının daha ziyade isteğe bağlı ve ekonomik olarak istihdamla bağlantılı göçü ele aldığı görülmektedir. Göç kuramlarının geliştirildiği yıllar olan 1960 ve 1970'li yıllarda daha çok işçi göçünün gündemde olmasının bu durumun belirleyicilerinden biri olduğu düşünülebilir. Genel olarak göç kategorileri içinde isteğe bağlı olmadan gerçekleşen göç ihmal edilmiştir. Bu çerçevede sığınan ve sığınmacılar kendi istekleri dışında göç etmeye zorlanmış gruplardır ve sığınma durumunun yarattığı tüm olumsuzlukları yaşamaktadır. Bu nedenle göçe katılan bu grupların durumlarının gözönünde tutulması gerekmektedir. Özellikle bu grup içinde kadınların durumları özel ilgiyi hak etmektedir. Çünkü dünya sığınmacılarının yaklaşık % 50'sini ve dünyadaki göçmenlerin de yine yaklaşık % 50'sini kadınlar oluşturmaktadır.* Türkiye açısından bakıldığında da, 31 Aralık 2003 yılı rakamları itibariyle sığınma başvurusu yapan 5193 kişinin 2205'ini kadınların, 2988' ini erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Bu verilerin işaret ettiği gibi, sığınanların yaklaşık % 40'ını kadınlar, % 60'ını ise erkekler oluşturmaktadır.*

1884 yılında Ravenstein'in "kadınların erkeklerden daha çok göçmen oldukları" tespitine karşın, kadınların göç sürecindeki konumları ve durumları özel olarak ele alınmamış ve kadınlar göç sürecinde daha çok bağımlı kişiler olarak ve aile içindeki konumlarına (eş, anne, genç kız) göre değerlendirilmiştir. Bu durum, genel olarak kadınların tüm yaşam alanlarında görünmezliğinin ve ikincilliğinin göç alanına da yansması olarak görülebilir. Ancak yaşamın tüm diğer alanlarında olduğu gibi göç deneyiminde de kadının görünür kılınması; kadınların özgül durumlarını kavrama ve konuyla ilgili çözümler geliştirilirken kadınların gözönünde bulundurulmasını sağlama açısından önem taşımaktadır.

Kadın göçünün yaklaşık erkeklerle eşit oranda gerçekleşmesi kadınların göçe kendi adlarına katılan, aktif bireyler olduğunu ortaya koyması bakımından konu üzerinde tartışmayı gerekli kılmaktadır. Tüm bu nedenlerle bu çalışmada sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma sürecindeki deneyimleri sığınan ve

* Daha ayrıntılı bilgi için bkn. IOM Web Sitesi <http://www.iom.int>

* Daha ayrıntılı bilgi için bkn. BMMYK Web Sitesi <http://www.bmmkyk.org.tr/>

sığınmacı erkeklerle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Sığınan ve sığınmacı kadın ve erkek kavramı* Tomanbay'ın (2004: 6) önerdiği içerikte araştırmacı tarafından tercih edilmiştir ve çalışmada kullanılmaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada öncelikle kadın göçü, nedenleri ve yaklaşımları irdelenmekte, ardından sığınan ve sığınmacı kadınların göç kategorisi içindeki özel durumlarına vurgu yapılmaktadır. Göç alanına ilişkin feminist kuramın katkıları tartışıldıktan sonra, sığınma alanındaki tarihsel gelişmelerin sığınan ve sığınmacı kadınlar bağlamında toplumsal cinsiyet temelli eleştirisi yapılmaktadır. Bu eleştiri, temelini feminist kuramlardan almaktadır. Feminist kuramlar, kadını görünür kılmaya çalışır ve her koşulda kadın deneyiminin öznelliğinin altını çizer. Bu kuramların dayandığı temel kavramların hem sığınma olgusunun anlaşılması hem de konuyla ilgili sosyal hizmet uygulamalarının yapılandırılmasında önemli olduğu düşünüldüğünden feminist kurama özel bir atıfta bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı kadın ve göç ilişkisini sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutunda çok yönlü irdelemektir. Bu anlamda araştırmanın temel iddiası, sığınma durumundan kadınların erkeklerden daha olumsuz etkilendikleridir. Bu etkilenmeye rağmen sığınma boyutunda kadın deneyimi yeterince görünür değildir. Sığınma konusuyla ilgili var olan uluslararası yasal düzenlemelerde erkek deneyimi odak almakta, sadece erkeklerin politik etkinlikler yürüttükleri kabul edilmektedir. Kadınların politik etkinlikleri yerine, daha çok uğradıkları şiddet nedeniyle 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinde sığınmacı (mülteci) olmak için gereken beş ölçütten biri olan "sosyal bir gruba üyelik" ölçütünden sığınmacı olarak kabulleri söz konusu olmaktadır. Sığınma boyutunda kadın ve göç ilişkisinin dinamiklerini belirlemek bu anlamda çok önemlidir. Bu nedenlerle bu çalışmanın amacı kadın ve göç

* Bu kavramlar Türkiye'deki durum gözönüne alındığında sığınmacı ve mülteci kadın ve erkek tanımlarını daha iyi karşıladığı düşünüldüğü için tercih edilmiştir.

Sığınan kadın veya erkek: Türkiye'ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelmiş, statü almak için başvuru yapmamış ya da makamlardan statü almamış kadın veya erkektir.

Sığınmacı kadın veya erkek: Türkiye'de iken sığınma başvurusu kabul edilmiş ve statü almış olan kadın veya erkektir.

ilişkinini sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutunda çok yönlü irdelemek ve feminist kuramların temel kavramları çerçevesinde çözümleyici bir deneme girişiminde bulunmaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Göç kavramsallaştırmaları incelendiğinde, temelde ekonomik göçle ilgili açıklamalar geliştirildiği görülmektedir. Bu kuramlara göre göç her zaman daha iyi istihdam olanakları ve daha iyi yaşam koşullarını barındıran yerlere hareket etme konusunda verilen rasyonel kararlar sonucu gerçekleşir. Kadınlara ise önceden göç etmiş olan erkek eşi takip eden ve göçe katkı veren kişiler olarak bakılmış ve pasif bir rol biçilmiştir. Kadın göçü ayrı bir kategori olarak ele alınmamış ve uzun süre var olan göç açıklamalarına kadınlar sadece eklenmiştir. Bunların yanı sıra isteğe bağlı olmadan gerçekleşen göç türleri konusunda açıklamalar yapılmamış, sığınma konusu da ihmal edilen alanlardan biri olmuştur. İsteğe bağlı gerçekleşmeyen, zorunlu olarak ülkeden ayrılma ve belki bir daha hiçbir zaman dönememe riskini barındıran bu kategori, gerek oluşum şekli gerekse sonuçları bakımından özel ilgiyi hak etmektedir. Çünkü isteğe bağlı göç türlerinde dönüş çoğu zaman mümkünken ve köken ülkeyle bağlantı devam ederken, sığınmacı olma durumunda çoğu zaman ülke denebilecek bir yer dahi kalmamakta ya da kişiler kendi ülkelerindeki muhalif konumları ve gördükleri baskılar nedeniyle zaten dönmeyi düşünmemektedir. Bu kategori içinde kadınların konumu daha fazla ilgiyi hak etmektedir. Kadınlar ya kendi ülkelerindeki geleneksel ataerkil uygulamalar ya da politik düşünceleri nedeniyle kaçmaktadır.

Sığınan ve sığınmacı kadınları ele alan çalışmalar, konuyla ilgili sınırlı açıklamalar getirmektedir. Konuya, daha çok var olan göç açıklamalarına kadınlar eklenilerek yaklaşıldığı görülmektedir. Bu durum ise kadınları homojen bir kitle olarak görme ve aralarındaki farklılıkları dikkate almama sakıncasını beraberinde getirmektedir. Sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma iddialarının, 1951 Sözleşmesi'nde sığınan olmak için kabul gören beş ölçüt içinde "belirli bir toplumsal gruba üyelik" ölçütü çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Başka bir deyişle kadınlar, toplumsal cinsiyetleri bağlamında

gördükleri şiddet ve zulmü, “belirli bir sosyal grup olarak kabul gördükleri” Sözleşme maddesine uygun olarak sığınmacı statüsü kazanmaya dönüştürebilmektedir. Sığınan ve sığınmacı kadınların yaşadıkları sorunların arka planında yer alan, feminist kuramın da dikkat çektiği ataerkillik ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı daha genel yapıların varlığı sorgulanmamakta, 1951 Sözleşmesinin erkek yönelimli olduğu tespitlerinin ötesine geçilememektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınlarla ilgili araştırmalar ise kadınları sorunları çerçevesinde ve şiddetin çeşitli türleriyle karşılaşmaları bağlamında incelemektedir. Kadınların sorunlarıyla ele alınması yaklaşımı, onları pasif, güçsüz, incinebilir, bağımlı, korunması gereken varlıklar olarak kavramsallaştırma eğilimini güçlendirmektedir. Bu durum, kadınların güçleri, kapasiteleri ve kaynaklarıyla ilgili birikimlerini görmeyi de zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak, kadınların anne ve eş rolleriyle ele alındığı araştırmalar da mikro düzeyde çözümlemelerde bulunmakta, kadınların göçü üzerinde etkili olan yapısal faktörleri görememe ve makro analizler yapamama riskini taşımaktadır. Yapılan çalışmalar daha ziyade kadınların uyumlarına ve günlük yaşamdaki değişimlerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları, kadınların köken ülkeleri ve ev sahibi ülkedeki değişimleri daha kolay bağdaştırdıklarını, daha iyi uyum yaptıklarını, yeni istihdam örüntüleri ile birlikte daha fazla özerklik kazanarak, geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkilerini sorguladıklarını, ev kadınlığı, annelik ve çalışmayı daha dengede götürebildiklerini göstermektedir. Bu ortak sonuçların yanı sıra göçle birlikte kadınların şiddete karşı incinebilirliklerinin arttığı, ayrımcılıkla daha fazla karşılaştıkları, hizmetlere daha sınırlı ulaştıkları ve bakım veren rollerinin artarak sürdüğü görülmektedir.

Yukarıda belirtilen tüm bu açıklamalar çerçevesinde bu çalışmanın sorunsalı sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutunda kadın ve göç ilişkisidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada, sığınma durumunda sığınan ve sığınmacı kadınların yaşam deneyimleri erkeklere göre niçin ve nasıl farklılaşır sorusunun cevabı aranarak, kadınlar göç sürecinde görünür kılınmaya çalışılmaktadır. Görünür kılma, feminist kuramın sunduğu toplumsal cinsiyet ilişkilerinin içinde yer aldığı sosyal bağlamı kavrama, kadınların bakış açılarını duyurma, göç sürecinde kadınların yer ve eylemliliklerini kaydetme ve kadınların farklılığının altını çizme noktalarına dayanılarak yapılmaktadır.

Sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma durumunda erkeklerden farklı etkilenme dinamiklerini belirlemek ve kadın ve göç ilişkisini çok yönlü irdelenmek bu çalışmanın temel amacıdır. Bu anlamda gerek literatür taraması ve gerekse feminist kuramın göç alanına ilişkin sunduğu çerçeve bağlamında bu araştırmanın amacına yönelik üç varsayım geliştirilmiştir:

1. Sığınma konusuyla ilgili var olan uluslararası ve ulusal yasal düzenleme erkek egemen bir rejimin özelliklerini taşımaktadır ve bu durum sığınan ve sığınmacı kadınlar için olumsuz durumlar yaratır.
2. Sığınan ve sığınmacı kadınlar, sığınma durumundan erkeklere göre daha fazla olumsuz etkilenirler.
3. Sığınan ve sığınmacı kadınlar homojen bir grup oluşturmazlar, bundan dolayı sığınma durumunda kadınların deneyimleri farklılık gösterir.

Bu üç varsayım temelinde sığınan ve sığınmacı kadınlar ile erkeklerin deneyimleri derinlemesine görüşmeler çerçevesinde irdelenmiştir. Bu üç varsayım yoluyla kadınların göç sürecindeki yer ve eylemliliklerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu ele alışıta genelden özele doğru bir gidiş izlenmiştir. Öncelikle sığınma alanındaki erkek egemen yaklaşımın kadınlar için sonuçları tartışılmaktadır. Ardından araştırmanın temel iddialarından biri olan kadınların sığınma durumundan erkeklere göre daha fazla olumsuz etkilenme dinamikleri çeşitli boyutlar bakımından tartışılmaktadır. Son olarak da kadınların homojen bir kategori olmadığı gerçeğinden hareketle, göç sürecini deneyimlemede kadınların yaşadıkları farklılıklar tartışılmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışmada, sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma sürecindeki deneyimleri üzerinden kadın ve göç ilişkisi irdelenmektedir. Göçte kadın boyutunun görünür kılınması çabası bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın, tüzel düzenlemelerde yenileme gereksinimine dikkat çekmesi araştırmanın önemini arttıran diğer bir boyuttur.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın temel sınırlılığı Türkçe bilmeyen kişilerle çalışılması ve bu yüzden tercüman kullanmanın zorunlu oluşudur. Bu durum ek veri toplama tekniklerinin kullanımını engellemiştir. Bu durum ayrıca görüşülen kişilerin eğitim ve bilgi durumuyla bağlantılı olarak soruları tercüman aracılığıyla anlama ve kavramaları açısından farklılıklar yaratmıştır. Farklı dillerin kullanımı temel bir sınırlılıktır.

Diğer bir sınırlılık ise görüşülenlerle sadece bir defa görüşme yapılabilmiş olmasıdır. İkinci görüşme yapılması araştırmaya Ankara dışından katılanlar için bir kez daha gelememe, Ankara'da yaşayanlar için ise kaçak olma ve bu yüzden görüşmekten çekinme nedenleriyle mümkün olmamıştır.

1.5. TANIMLAR

Sığınan kadın: Türkiye'ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelmiş, statü almak için başvuru yapmamış ya da makamlardan statü almamış kadındır.

Sığınan erkek: Türkiye'ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelmiş, statü almak için başvuru yapmamış ya da makamlardan statü almamış erkektir.

Sığınmacı kadın: Türkiye’de iken sığınma başvurusu kabul edilmiş ve statü almış olan kadındır.

Sığınmacı erkek: Türkiye’de iken sığınma başvurusu kabul edilmiş ve statü almış olan erkektir.

Kadınları göç sürecinde görünür kılma: Kadınların anlatılarını temel alarak göç sürecindeki deneyimlerinin, yerlerinin ortaya konması çabası.

Kadınların sığınmadan olumsuz etkilenme dinamikleri: Sığınmaya zorlayan nedenler, göçü tek başına yapma, sorumluluk ve rol artışı, psikolojik etkilenme, iş bulma güçlükleri gibi boyutlarda sığınan ve sığınmacı kadınların yaşadığı olumsuz etkilenmelerdir.

Göçte farklı kadınlık durumları: Göç ediş nedenlerine, dini inançlarına ve gelinen ülkelerin farklı olması boyutlarında sığınan ve sığınmacı kadınların göç sürecinde yaşadıkları farklı deneyimler.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde göç tanımı ve göç süreci hakkında bilgi verilerek, kadın göçü üzerinde ayrıntılı olarak durulmaktadır. Kadın göçünün nedenleri ve kadın göçüne yaklaşımların incelenmesinin ardından kadın göçü içinde sığınan ve sığınmacı kadınların özel durumlarına değinilmektedir. Ardından feminist kuramın sığınma alanına katkıları tartışılmaktadır. Sığınma alanındaki tarihsel gelişmelerin sığınan ve sığınmacı kadınlar bağlamında toplumsal cinsiyet temelli eleştirisi 1945-1980 ve 1981'den günümüze kadar olan dönem olmak üzere iki dönemde ele alınmaktadır. Göçün, sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutundaki etkileri bu konuda yapılmış çalışmalar çerçevesinde ele alındıktan sonra göçe ilişkin feminist sosyal hizmet uygulamasının nasıl olması gerektiği tartışılmaktadır.

2.1. Göç Kavramı

Göç konusunda çeşitli tanımlar yapılmaktadır ve tanımların her biri göçün farklı boyutlarını öne çıkarmaktadır. Bir tanıma göre göç, insanların belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçişi olarak tanımlanmaktadır (İçduygu ve Ünal, 1998: 38). Diğer bir tanım ise Tomanbay (1999: 103) tarafından yapılmıştır ve bu tanıma göre göç, bir kişi, aile, grup ve topluluğun, ekonomik, politik, kültürel vb. gibi çeşitli nedenlerle sürekli içinde yaşadığı toplumdan kalkarak bir başka toplumda yerleşme ve yaşama amacıyla yer değiştirme olarak tanımlanmıştır. Bhugra (2004: 243) ise göçü bireylerin çalışmak, daha iyi istihdam, daha iyi bir gelecek, evlilik ve politik/dini zulümden kaçma gibi amaçlarla katıldıkları bir süreç şeklinde tanımlamaktadır.

Farklı nedenlerle gerçekleşen hareketlerin göç olarak tanımlanabilmesi için kişinin kendi yaşadığı toplumdan ayrılması ve başka bir yerde yaşamak ve

yerleşmek amacıyla olması gereklidir. Yani göç kavramının tanımlanmasında görece kalıcı olma niyetinin ön plana geçişi söz konusudur.

Nedenlerine bakılmaksızın göç gerçekleşmeden önce ve gerçekleşikten sonraki deneyimler her birey açısından farklı özellikler taşımaktadır ve kadınlar açısından durum daha da büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Kadınlar ilk göç hareketlerine başlangıçta erkek aile üyesini takip etme yoluyla katılırken, zamanla, bağımsız ve kendi başlarına göçmen olmaya başlamışlardır. Bu durum, kadın göçünün dinamiklerini anlamamızı zorunlu kılmaktadır.

2.2. Kadın Göçü

Kadın göçü bu çalışmada göç kararının verilmesinden itibaren tüm göç sürecinde kadının aktif olduğu ve tek başına katıldığı göç olarak anlaşılmalıdır. Kadınlar erkeklerle aynı oranda göç etmesine karşın göç çalışmaları ve araştırmaları incelendiğinde göçte kadın boyutunun görmezden gelindiği gözlenmektedir. Bu durumun nedenleri INSTRAW (1994: 3-4) tarafından göç literatürünün ağırlıklı olarak "ekonomik" göçe odaklanması, kadınların ekonomik etkinliği ve işgücüne katılımına gereken değerin verilmemesi, kadınların genelde akademik sosyal bilim araştırmalarında görünmez oluşu, göç üzerine araştırmaların çoğunun erkekler tarafından yapılması ve bunlara bağlı olarak kadınların göçüne ilişkin var olan bilgideki yetersizlikler olarak ortaya konmuştur.

Hem isteğe bağlı hem de zorunlu göçte kadınların erkeklerle aynı orana ulaşması kadın göçünün ayrıca ele alınmasını gerektirmektedir. Geçmişte erkekler sadece iş için göç etme eğiliminde iken ve kadınlar kalan aile üyeleri ve çocuklarının bakımı için ülkelerinde kalmaktayken, günümüzde kadınlar kendi başlarına ve bağımsız göçmendirler.

Bu bağımsız göç gelişme olarak görülse de yoksulluk ve fırsat eşitsizlikleri gibi yapısal faktörlerin kadınların göç kararını vermelerinde etkili olduğu görülmektedir. Dünya genelindeki 150 milyon göçmenin % 48'ini kadınlar oluştururken bazı bölgelerde bu oran daha da yüksektir. En düşük göçmen

kadın oranı Orta Doğu ülkelerinde iken, Sri Lanka'da göçmenlerin % 60'ı kadındır (INSTRAW, 1994: 67).

Kadın göçünün erkeklerle yaklaşık aynı oranda gerçekleşmesi, kadın göçünün nedenlerini ele almamızı gerektirmektedir.

2.2.1. Kadın Göçünün Nedenleri

Kadınların göç nedenleri incelendiğinde genellikle ekonomik nedenlere dayalı açıklamaların başta geldiği görülmektedir. Kadınlar yoksulluk, borç, diğer dışsal sınırlamalar gibi üzerlerinde çok az kontrol sahibi olabildikleri çeşitli nedenler yüzünden göç etmektedir. Gidilecek ülkelerdeki ücret farklılaşmaları göç kararını etkilemektedir, ancak bu tek neden değildir. Evlilik anlaşmazlığı, fiziksel şiddet, mutsuz ve bozulmuş evlilikler ve boşanmanın zorluğu gibi bazı ekonomi dışı faktörler kadınların göçü açısından özellikle önemlidir (Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales, 2000: 143).

Kadınlara karşı şiddet kadınların göç kararı vermesinde önemli bir neden olarak belirmektedir. Savaş ve çatışma durumlarında kadınlara karşı cinsel şiddetin kullanımı yaygın bir şekilde kullanılagelmiştir. Kadınların cinsel şiddetin tüm çeşitlerini savaş ve silahlı çatışmalar sırasında yaşamaları dünya çapında rastlanan ve adeta kanıksanan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Cinsel şiddete ek olarak dünyanın her tarafında kadınlar çeşitli zulüm türleri, insan hakları ihlalleri ve toplumsal cinsiyete özgü kısıtlayıcı diğer geleneklerle (Anker, 2002:5). Gerçekten de kadınlar açısından fiziksel ve diğer zulüm türleri, insan hakları ihlalleri uluslar ötesi, küresel bir görünüm almıştır. Bunlara ek olarak kadınların toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan çeşitli sınırlamalar ve ayrımcılıklarla karşılaşması durumu da küresel bir görünüme sahiptir.

Kadınlar, istihdamda toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, eşit olmayan ücret, yetersiz sağlık bakımı ve genel sağlık hizmetleri, yetersiz eğitim, sınırlık kaynak,

çocuk bakımı ve ev işleri sorumluluğuyla karşı karşıyadır (Anker, 2002: 6). Bu nedenlerin tümü kadınlar için göç etmenin dayanaklarını oluşturmaktadır.

Özellikle istihdamla bağlantılı açıklamalardan anlaşılan, kadınların fırsatlarını daha geniş yapısal faktörlerin etkilediği yönündedir. Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales, 2000: 143; Crawley, 2000: 18; Boyle ve Halfacree'e (1999: 4) göre göçte etkili olan yapısal faktörleri görmemek, kadınları pasif ve güçsüz kurbanlar olarak benimseme ve baskıcı sosyal yapıları görmeme eğilimini devam ettirir. Esasında ataerkillik gibi yapısal bir değişkeni göç sürecinde hesaba katmak gerekmektedir. Kadınlar açısından toplumsal cinsiyetleri nedeniyle beklenen birtakım rolleri yerine getirememesi durumu kadınların göç etmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla ataerkil yapıların dünyanın her tarafında ekonomik, sosyal ve politik bağlamda aldığı biçimlerin kadınlar için göç etmeye yol açabileceği gözönünde bulundurulmalıdır.

Ailedeki konumu ya da yaşı nedeniyle kadınların özellikle yakındıkları ayrımcılıktan kaçma isteği de göçte etkilidir. Kadınlar için 'algılanan fırsatlar' ve 'gerçek fırsatlar' arasındaki bağlantı göçü etkilemektedir. Kadınlar, göçü, yaşadıkları yerlerdeki baskıcı yapılardan kaçma ve direnme fırsatı olarak görebilir (Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales, 2000: 143).

Kadınlara özgü göç nedenlerinin büyük ölçüde ataerkil bir toplumda yaşama ve kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Ancak buna ek olarak ekonomiyle bağlantılı faktörleri de dikkate almak gerekmektedir. Dolayısıyla kadın göçünün ekonomi dışı ve ekonomik pek çok nedeni bulunduğu farkında olmak çok önem taşımaktadır. Tek bir nedene dayalı olarak açıklayamayacağımız göç etme nedenlerinin çoğu zaman farklı nedenlerin birkaçının bir arada bulunması durumunda geçerlilik kazandığı görülmektedir. İzleyen bölümde ise kadın göçünü açıklamaya çalışan yaklaşımlar, kadın göçüyle ilgili kavramsallaştırma düzeyi açısından irdelenmektedir.

2.2.2. Kadın Göçüne Yaklaşımlar

Göç kuramları ve açıklamalarına sığınma açısından bakıldığında, konuyla ilgili kavramsallaştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Göç kuramları 1970'lerden itibaren özellikle istihdamla bağlantılıdır ve dünya savaşları sonrasında ülkelerin yeniden yapılanması için gereken işgücünü karşılamak amacıyla gerçekleşen göçü açıklamaya odaklanmıştır. Bu nedenle öncelikle uluslararası göçü açıklamada kullanılan genel kuramlar irdelenmektedir. Ardından, kadın göçünü ekonomik boyutuyla açıklayan bir kuramsal sınıflandırmaya değinilmekte ve sığınma konusuna uyarlanacak diğer bir kuramsal açıklamadan söz edilmektedir.

Uluslararası göçü açıklamada temelde makro, mezo ve mikro olmak üzere üç kuram grubu vardır (Boswell, 2002:6). Makro kuramlar göçün gerçekleşmesi için yapısal ve "itici", "çekici" gibi objektif koşulları vurgulamaktadır. Ekonomik göç durumunda itici faktörlerden bazıları istihdam, düşük ücret ve varılacak ülkedeki kişi başına gelirdir. Çekici faktörlerden bazıları ise varış ülkesindeki göç yasaları ve iş pazarı durumudur. İkinci grup mezo kuramlar, makro itici ve çekici faktörlere odaklanmayı reddeder ve göç akımlarını, devletlerarasındaki bağlantıları içeren karmaşık bir sistem ile açıklarlar. Mezo kuramlarda iki kavram özellikle önemlidir: sistemler ve ilişki ağları. Bu kuramlar göçün, ekonomik, kültürel ve politik olarak birbirine bağlı ülkeler sistemi içinde meydana geldiğini vurgulamaktadır. Üçüncü grup mikro kuramlar ise insanların göçe karar vermesini etkileyen bireysel nedenlere odaklanır. Bu kuramlar, tüm göç akımlarının tanımlayıcıları yerine bireylerin göç davranışlarına odaklanırlar.

Göç kavramsallaştırmaları içinde kadın göçüne ilişkin yaklaşımların ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bunlar içinde iki temel sınıflandırmadan söz etmek mümkündür. İlk sınıflandırma Chant ve Radcliffe (1992:19) tarafından yapılmıştır ve buna göre kadın göçüne ilişkin dört temel kavramsal yaklaşımdan

bahsedilebilir: denge/neoklasik yaklaşım, (*equilibrium/neo-classical approach*), davranışsal yaklaşım (*behavioural approach*), yapısal yaklaşım (*structuralist approach*) ve hane halkı stratejileri yaklaşımı (*household strategies approach*).

Denge/neoklasik yaklaşım, iş piyasalarının uzamsal dağılımlarına vurgu yaparak göçü, kadınların kırsal alanlardan istihdam olanaklarının fazla olduğu kentsel iş piyasalarına gitmesi hareketi olarak açıklamaktadır. Davranışsal yaklaşım, kadınların göçüne, kadın ve erkeklerin konumlarını etkileyen ideolojik ve kültürel yapılara ve değişen sosyoekonomik durumlara daha duyarlıdır. Değişen ekonomik sektörlerde coğrafik hareketliliğin ve katılım oranlarının, kültürel bileşenler ve sınıf farklılıkları tarafından biçimlendiğinin altını çizmektedir. Yapısal yaklaşım, kadın göçünü açıklarken daha genel ve küresel perspektifleri kullanır. İşin mekâna yeniden dağılımını ve dünya ekonomisiyle ilişkisini toplumsal cinsiyet açısından farklılaşan hareketlilik ile açıklar. Bu yaklaşıma göre üretim ilişkileri, üretim mekanlarındaki dönüşümler, bu dönüşümlerin kadınlar üzerindeki etkileri ve yeniden üretim kavramları önemlidir. Hane halkı stratejileri yaklaşımına göre hanenin üretimi, kırsal hanelerde toplumsal cinsiyet açısından farklılaşan göçü açıklamakta ücret ve iş fırsatları kadar önemli görülmüştür. Bu yaklaşıma göre hane içinde işin toplumsal cinsiyet açısından bölüşümü yaşamın gerekliliklerini karşılamak kadar önemlidir (Chant ve Radcliffe, 1992:20-23).

Bu yaklaşımlara çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Denge yaklaşımı, ilk olarak kadınların homojen bir grup olmadığı hatırlatılarak; kadınların farklı göç türlerini yeterince göstermediği için eleştirilmiştir. Eğitimsel başarı ve kırsal-kentsel kökene dayanarak açıklama yetersiz bulunmuştur. Kadınlar arasındaki sınıf, yaşam döngüsünde bulunulan dönem ve kültürel art alanlar gibi farklılıkların inkar edildiği iddia edilmektedir. İkinci olarak göç akımlarına katılım koşullarını etkileyen sosyal faktörlere işaret etmediği, köken ve varış ülkesindeki iş piyasalarını dikkate almadığı belirtilmektedir. Üçüncü olarak bu yaklaşım, kadınlara “özel” bir grup olarak ve göç akımlarına katılmalarının açıklanması ve anlaşılması gereken bir grup olarak davranıldığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Davranışsal yaklaşım, özel toplum ya da alanların ötesinde kadın ve erkek göçünün özelliklerini genelleştirme eğilimi olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Yapısal yaklaşım, küresel perspektif ve üretim gibi makro kavramlara verdiği önem ve mikro faktörleri ihmal ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Hane halkı stratejileri yaklaşımı, araştırmalarla sınanmamış olması yönüyle eleştirilmiştir (Chant ve Radcliffe, 1992: 23).

Genel, uluslararası göçü açıklayan kuramların ve kadınların göçünü irdeleyen ilk grup yaklaşımların temelde ekonomik göçleri açıkladığı görülmektedir. Kadınların göçü, iş, istihdam, ekonomi ve üretim kavramları çerçevesinde irdelenmektedir. Bu yaklaşımların sığınan ve sığınmacı kadınların göçünü açıklamakta yeterli bir çerçeve sunamadığı görülmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınlar açısından sunulan kadın göçü yaklaşımları ise kadınların farklı deneyimleri olduğu, var olan erkek göç modellerine kadınları eklemenin sakıncalı olabileceği ve kadınların ayrı olarak ele alınması gereken özgül durumlarının olduğu tespitlerinin altını çizmektedir. Bu ikinci grup açıklamalar Crawley'in (2000: 17-19) açıklamalarıdır ve sığınan ve sığınmacı kadınların göçünün özgül yanlarının ortaya konması açısından önem taşımaktadır.

Bu yaklaşım, kadın göçünü iki alt yaklaşım ile açıklamaktadır: erkek modellerine karşı kadın modeller (*male versus female models*) ve yoruma karşı içerik yaklaşımı (*content versus interpretation*). Crawley (2000: 18) genelde "erkek deneyimine" "kadın modellerin" eklendiğini ve bu durumun, kadınların deneyimlerini ve "toplumsal cinsiyet temelli zulmü" genelleştirdiğini ve kadınların köken ülkelerinde deneyimledikleri direnç ve gerilemeler üzerinde odaklanıldığını ifade etmektedir. Crawley (2000: 18) erkek yaklaşımlara karşı kadın yaklaşımında, kadınlar arasındaki farklılıkların, zulüm ve sığınma tanınma süreci deneyimleri üzerinde önemli doğurguları olduğunu belirtmektedir. Kadınlar arasındaki farklılıkları anlamaksızın var olan analizlere "kadınları" eklemenin, kadınların sadece kurban olarak görünmelerini güçlendirdiğini belirten bu yaklaşım, sığınan ve sığınmacı kadınların zayıf, güçsüz ve incinebilir

olarak sunulurken, Batılı kadınların modern, eğitimli, cinsel açıdan özgür olarak gösterildiğini ileri sürmektedir. Bu durum, kadınların zulüm görme deneyimlerinin kavramsal ve politik yönünü ortadan kaldıran ve kadınları pasif kurbanlar olarak kavramsallaştıran bir etki yaratmaktadır. Bu yaklaşım, kadınların politik katılımlarının toplumca hoş görülmemesi, kültürel ve politik kuralların kadınların katılımını sınırladığını tespit etmesi nedeniyle sığınan ve sığınmacı kadınların göçü incelenirken önemli noktalar sunmaktadır.

Yoruma karşı içerik yaklaşımı ise sığınmacı olarak tanınma sürecinde kadınların normalden sapan özel vakalar olarak değil, deneyimleri tamamen anlaşılabilir ve bu şekilde kavramsallaştırılması gereken bir grup olarak ele alınmasını önermektedir. Bu yaklaşım, “problemi” kadınların görünmezliği değil, deneyimlerinin nasıl sunulduğu ve analitik olarak nasıl tanımlandığında aramaktadır (Crawley, 2000: 19).

Sığınan ve sığınmacı kadınların diğer göç kategorilerinde yer alan kadınlardan farklı birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin neler olduğu izleyen bölümde tartışılmaktadır.

2. 3. Sığınan ve Sığınmacı Kadınların Özel Durumu

Sığınma, nedenleri ve sonuçları karmaşıklık ve çeşitlilik gösteren bir durumdur. Ancak farklılıklarına karşın sığınma deneyiminin, günlük yaşamın benzer örüntülerinden zorla koparılma, çoklu kayıplar içermesi ve insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için mücadele etmeleri gibi ortak yanları vardır (Eastmond, 1993: 36).

Bilindiği gibi, bir insanın vatandaşı olduğu ülkede bazı haklarının çiğnenmesi durumunda bu kişi için sığınma hakkı doğmaktadır. Ancak insan hakları mekanizmaları erkekler tarafından yaratıldığı için, neredeyse 1980'lere kadar kadınların haklarından özel olarak bahsedilmemiştir. 1980'lerde kadınlara özgü insan hakları ihlalleri olabileceği başka bir deyişle, kadınlara özgü sığınma nedenleri bulunabileceği tartışılmaya başlanmıştır. Mevcut insan haklarıyla ilgili

hukuk sistemlerine kadınların haklarının ihlalini anlamaya uygun yorumlar kazandırılmaya başlanmıştır (Kadın Mülteci, 1997: 8).

Kadınlar da bütün sığınmacılar gibi, baskı zulüm ve korku içinde oldukları için kaçmaktadır. Ancak kadınlar, erkeklerden farklı olarak 1951 Sözleşmesi'nde özel olarak yer verilmeyen toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskı ve zulüm, geleneklerle ilişkili bedensel ve ruhsal sağlıklarını bozan zarar verici uygulamalar, cinsel istismar, cinsel şiddet, aile içi şiddet gibi esas olarak kadın olmalarından kaynaklı zulüm ve baskılardan kaçmak için de ülkelerini terk etmek ve başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalırlar (Akkaya, 2002;77; Odman, 1996: 2).

Pek çok insan için ve özellikle kadınlar için savaşın yarattığı baskıları evden ayrılma ve sığınmacı olma izler. Kadınlar, kocalarıyla birlikte ya da onlarsız, ailelerinin sağ kalımları için mücadele etmek zorundadırlar (Nikoliç-Ristanoviç, 2003: 2-4).

Dünyadaki sığınmacıların çoğunluğu az gelişmiş ülkelerden gelmektedir. Sığınmacı kadın ve çocuklar da doğal olarak az gelişmiş bu ülkelerde var olan yoksulluk, gıda yetersizliği güvenli içme suyunun yokluğu, büyük aile yapısı, yüksek çocuk ölümü oranları ve sağlık bakımındaki yetersizlikler gibi problemleri yaşamaktadır. Bu koşullara ek olarak sığınma durumunu yaratan zulüm görme, şiddet ve diğer travmatik olaylar gibi özel durumlara Martin (1992: 4) ve Friedman (1992: 65) tarafından dikkat çekilmiştir.

Kadınlar savaşın etkilediği ülkelerde kendilerine gıda ve diğer malzeme sağlayan erkeklerle evlilik dışı ilişkiye girebilmektedir. Küçük çocuğu olan, evli ya da evli olmayan kadınlar arasında bu açıdan önemli farklılıklar bulunmamaktadır (Nikoliç-Ristanoviç, 2003: 2-4).

Zulümle karşılaşan kadın için sığınma ile ilgili yasal süreçler hakkında bilgiye erişmek çok önemli bir sorundur. Yasal engellerin ötesinde lojistik, bilgi edinmeyle ilgili, kültürel ve psikolojik engeller olabilir. Kadınlar erkeklere göre

daha az hareketlidirler ve bundan dolayı sığınma isteyebilecekleri bir yere ulaşımları daha zordur. Ayrıca kadınların kaynaklar üzerindeki kontrolleri de daha azdır. Çoğu zaman bir kadın, sığınmacı olmak için bir erkekle birlikte başvuruyorsa, sadece erkeğin iddiaları dinlenmekte, kadın sürece dahil edilmemektedir (Newland, 2004:5–6).

Künçek (1998:4) sığınmacı kadınların yaşadıkları sorunları “ev”deki sorunlar, kaçış sırasında ve kamplarda yaşanan sorunlar ve yeni “ev”de yaşanan sorunlar olmak üzere üç başlık altında toplamaktadır. “Bu sınıflandırmaya göre sığınmacı kadınların karşılaştıkları sorunların ilk grubunda, henüz sığınmacı konumuna gelmeden önceki sorunlar yer almaktadır. Kaçış sırasında ise kadınlar ailedeki çocuk ve yaşlılarla daha yakından ilgilenmek durumunda olduklarından kaçış yürüyerek yapılıyorsa genellikle arkada kalmakta ve karşıt grupların kabilelere saldırılarından daha çok etkilenmektedir. Bir kampa ulaşıldığında ise kadınlar bu kamplara yapılan silahlı saldırılarda büyük oranda zarar görmektedir. Gidilen ülkede ise sığınmacıların umudu bu ülkede yeni bir hayata başlamaktır.

Sığınan ve sığınmacı kadınların özel bir durumu olduğu görülmektedir. Sığınan ve sığınmacı kadınlar, tüm kadınların göç nedenlerine ek olarak daha farklı nedenler yüzünden de göç etmektedir. Göç ettikten sonra da ek birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Sığınan ve sığınmacı kadınların bu deneyimlerinin ortaya konması ve görünür kılınması açısından bu çalışmada feminist kuramın açıklamalarından yararlanılma yoluna gidilmiştir. Bu nedenle izleyen bölümde feminist kuramın göç alanına katkıları doğrultusunda bir tartışma yapılmaktadır.

2.4. Sığınma Alanına Feminist Kuramın Katkıları

Feminist kuram kadın sorununu hayatın her alanında görünür kılmaya çalışan ve onların ikincilliğinin dinamiklerini kavramaya ve açıklamaya çalışan kuramlardır. Kadın ve göç ilişkisi çerçevesinde göç sürecinde kadın deneyiminin görünür olmadığı gerçeğinden hareketle göç sürecinde kadınların yerlerinin ortaya konması, kadınların bakış açılarından göç deneyimlerinin

kavramsallaştırılması açılarından feminist kuramların işlevsel bir çerçeve sunacağı düşünülmektedir.

Sığınma sorunsalının yaşandığı ülkeler genel olarak az gelişmiş ya da gelişmemiş olarak tabir edilen, kadınların konumu ve toplumsal yaşama katılımlarının görece daha sınırlı olduğu ülkelerdir. Bu ülkelerdeki baskıcı ve dini referans alan sistemler kadınların ikincilliğini meşru gören ve toplumsal yaşamı bu anlayışa göre tasarlayan bir yönetim şekli benimsemektedir. Dolayısıyla kadınların bu geleneksel anlayıştan kaynaklanan sorunları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kadınları ikincil olmaya iten yapılar, aynı zamanda kadınların sığınması için zemin hazırlamaktadır. Örneğin kendi ülkesinde geleneksel uygulamalar nedeniyle muhalif gruplara katılan ve mücadele eden kadınlar, politik mücadele yürüttükleri için rejim tarafından iki kez cezalandırılmaktadır. Hem geleneksel kadınlık rollerini yerine getirmeyi reddettikleri için, hem de politika gibi erkek alanı sayılan bir alanda iddiada bulundukları için hoş görülmezler. Aile içi şiddeti de içerecek şekilde şiddetin çeşitli türlerinin geleneksel olarak kadın için meşru olarak görüldüğü ülkelerde yaşayan kadınlar açısından, toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan zulüm örnekleri olarak görülebilecek bu durumlar, kadınların sığınmak için başka bir ülkeye başvurmasının da yolunu açmaktadır.

Göç konusunda yapılan ilk feminist çalışmalar irdelendiğinde 1970'lerden itibaren feminist göç araştırması içinde bazı araştırmaların erkek ve kadın göçü arasındaki simetrilere (örneğin kadınların ilişki ağlarının erkek göçmenlerin ve akrabaların ilişki ağlarıyla paralel olduğu), kadın göçünün özel yanlarına -örneğin göçün özgürleştirici yanına ya da seks işçilerine- odaklanıldığı görülmektedir. Göç alanındaki ilk feminist araştırmalar "kadınların katkı verici olduğu" bir yaklaşımı izlemiştir (Prodolliet, 1999'dan Akt.: Pessar ve Mahler, 2003: 13). Öncelikle göç tarihi yazıldığında kadınların göç sürecindeki yer ve eylemlerinin kaydedilme ihtiyacına dikkat çekilmiştir. Bu çabalar kadın göçüne daha genel bir bakışla yapılan çalışmalara yol açmıştır.

İkinci aşamada göçün özgül kadın boyutlarını analiz etmek için 'kadın duruş noktasına*' (*feminist standpoint*) başvurulmuştur. Toplumsal cinsiyetin göç kararını yapılandığı gibi göç sürecini de yapılandıran bir kategori olmaya başladığı fark edilmiştir. Dikkate değer bir eleştiri, kadın kategorilerinin evrensel olduğunu kabul etmeyen beyaz ve Batılı olmayan kadınlardan gelmiştir. Bu eleştiri üçüncü bir aşamaya geçilerek, kadınların ırk, sınıf ve etnisite gibi farklılıklara göre değiştiği ve yapılandığı gerçeğinin fark edilmesine yol açmıştır. Kadın deneyimi çoğulculuk ile yer değiştirmiştir (Pessar ve Mahler, 2003:15; Report of Committee on Feminism and International Law, 2002: 2-4).

Feministler bu üçlü aşamanın gerçekleşmesiyle birlikte 1951 Sözleşmesi'ndeki "sığınmacı" tanımını eleştirmişlerdir (Anker, 2002: 5; Legomsky, 2004: 1-2). Bu tanımın, erkek kişiyi tarif ettiğini, kadınların deneyimlerine özel yanıt vermediğini ortaya koymuşlardır.

Oswin (2001: 349-350) feministlerin sığınma alanında kadın boyutunda dikkat çektikleri ve birtakım düzenlemelerin hayata geçmesine yol açan çeşitli eleştirileri olduğunu belirtmektedir. Bu eleştirilerin başında sığınan ve sığınmacı kadınlar için sığınma iddiasından bulunmada ilk sırada kadınlara karşı şiddetin geldiğine dikkat çekmeleri olmuştur. Feministler, tecavüzün, çatışmalar sırasında yaygın kullanımını "savaş silahı" olarak tartışmışlardır. Buna ek olarak feministler kadınların ülkelerinden kaçmalarına yol açan şiddetin barış zamanlarında da sürdüğüne dikkat çekmişlerdir. Böylece feministler, kadınlara karşı şiddeti biçimlendiren daha özel yapısal boyutlara dikkat çekmişlerdir. Feministler, kadınlara karşı erkek şiddeti ve kadına yönelik tüm şiddet türlerinin altında yatan toplumsal ve baskıcı yapıların anlaşılması ve kadınların sadece toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklı olarak yaşadıkları şiddet ve zulüm deneyimine de dikkat çekmiştir. Buna ek olarak feministler, kadınların ikincil

* Feminist standpoint kavramı kadınların deneyimlerine odaklanmak, kadınları öncelikli ele almak anlamında bir duruşu ifade eder. Bu kurama göre bilgi konumludur ve bilginin üretildiği çoklu duruş noktaları vardır. Bu anlamda belli bir zaman ve mekanda belli kadınların yaşadığı deneyimi ifade eden bir kuramdır.

konumlarının sürmesine yol açan baskıcı kültürel ve ideolojik kural ve uygulamaların sığınma iddiasında bulunmada insan hakları ihlali olarak tanımlanmasını sağlamışlardır.

Göçe ilişkin toplumsal cinsiyet analizi sadece kadınları “görünür kılmak” için değil aynı zamanda göç kuramını kavramsallaştırmada bir dönüşümü ifade etmektedir. Kadın göçünün önemini araştırırken feminist kuram ve uygulamadaki kapsamlı gelişmeleri dikkate almak gerektiğine Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales (2000: 144) tarafından dikkat çekilmektedir.

Feminist kuramlar tüm eşitsizlikleri dikkate alarak, sığınan ve sığınmacı kadınların (ve erkeklerin) deneyimlerine toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, cinsellik gibi çoklu tanımlamalar ışığında dikkatli bir bakış önermektedir. Bu sayede göçte farklı kadınlık durumları ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Göçe ilişkin olarak sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutunda feminist kuramın getirdiği çerçevenin uygun olduğu görülmektedir. Öncelikle feminist kuram, toplumsal cinsiyet farklılıklarının göçteki etkisinin altını çizerken arka plandaki sosyal bağlamı görmeye olanak sağlamaktadır. Buna ek olarak kadınların seslerini duymak, bakış açılarını sürece katmak ve bunu yaparken de kadınların farklılıklarının dikkate alınması gerektiğinin altını çizmektedir.

Feminist kuram, kadınlara yönelik baskının tek, belirlenmiş, kadının neredeyse tümüyle çaresiz olduğu bir durum olmadığı, karmaşık bir süreç olduğu ve bu baskı karşısında kadınların çok nadir olarak tamamen güçsüz oldukları ve kadınların çok yönlü bir kaynaklar yelpazesine sahip olduğunu belirtmektedir. Feminist kuramın dikkat çektiği bu boyut, kadınların sorunlarıyla değil, güçleriyle değerlendirilmesi yaklaşımının gelişimine yol açmıştır.

2.5. Sığınma Alanındaki Tarihsel Gelişmelerin Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Temelli Eleştirisi

Bilindiği gibi toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlara ve erkeklere yüklenen toplumsal rollere dikkat çeken biyolojik cinsiyetin dışında ve çok daha açıklayıcı bir kavramdır. Sadece biyolojik olarak kadın ve erkeklik durumunu açıklamak yeterli bir çerçeve sunmamaktadır. Aksine kadınlık ve erkekliğin toplum tarafından dayatılan, verili birtakım rollere göre şekillendiği gerçeği, esasında tüm sosyal olayları ve sonuçlarını açıklamada dikkate alınması gereken bir durum yaratmaktadır. Sığınma konusunda ve kadınlar boyutunda yapılan bu çalışmada da göç alanın toplumsal cinsiyet temelli eleştirel bir yaklaşım çerçevesinden bakmak büyük önem kazanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, insan yaşamını biçimlendiren en eski değişkenlerdendir ve bu nedenle göç sürecinde dikkate alınmalıdır. Ancak göç sürecinde toplumsal cinsiyetin ele alınışının oldukça yeni olduğu görülmektedir. Son 25 yılda, toplumsal cinsiyeti uluslararası göç ile ilişkilendirme konusunda çok az çaba harcandığı ve göç kuramlarının toplumsal cinsiyet üzerine çok fazla bir şey söylemedikleri Grieco ve Boyd (2000:15) tarafından ifade edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet analizi yaklaşımı bir yandan kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılıktan acı çekmesini ortaya koyarken, diğer yandan diğer ayrımcılık ve farklılaşma temellerini oluşturan ırk, sınıf, kast, etnik art alan, yaş ve özürlülük gibi durumları tanımlar (Byrne ve Baden, 1995: 10). Bu ayrımcılık ve farklılaşma temelleri özellikle göç sürecinde dikkate alınması gereken değişkenlere dikkat çekmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramının işlevselliğini keşfedilmesiyle birlikte göç alanına uyarlanması konusunda bir çaba içine girildiğini söylemek mümkün görünmektedir. 1995 yılından bu yana toplumsal cinsiyetle ilgili rehber ilkeler ve yerinden edilmiş insanlara koruma sağlamaya ilgili yürütülen uygulamalardan, bireysel, kurumsal ve ulusal boyutlarda sorumluluklarla ilgili pek çok şey öğrenilmiştir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sığınan ve sığınmacı kadınların statü almalarında temel bir ilke olarak kabul görmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

(CEDAW) Komitesine göre, bir bireye cinsiyetini (seks) ya da toplumsal cinsiyetini (*gender*) temel alarak doğrudan yapılan şiddet olarak tanımlanır. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin (*sexual and gender based violence*) temel nedenleri, bir toplumdaki kadınları erkeklerle ilişkilerinde daha aşağı konumda tutan toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayanan tutum ve uygulamalardır (BMMYK, 2003: 21).

Sığınan ve sığınmacı kadınlar özelinde sığınma alanına bakıldığında toplumsal cinsiyet temelli eleştirel bir bakış bu çalışmada 1945 yılından itibaren bu alandaki tarihsel arka plandan soyutlanmadan ele alınmaktadır.

2.5.1. 1945–1980 Dönemi

Bu döneme damgasını vuran özellikle II. Dünya Savaşı olmuştur. Sadece II. Dünya Savaşı nedeniyle yer değiştiren insan sayısının 20 milyonu bulunduğu tahmin edilmektedir. Küçük (1997: 65) İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin sığınma hareketlerinin bütün dünyada sayısal bir artış göstermeye başlamasıyla diğer dönemlerden ayrıldığını ifade etmektedir. Bu büyük çaptaki nüfusun sınırlar arasında yer değiştirmesini organize etmek büyük bir sorun haline gelince bu amaçla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Üç yıllığına kurulan BMMYK çalışmalarını bu süreden sonra da devam ettirmiştir. 1967 yılında imzalanan New York Protokolü ile 1951 Sözleşmesi'ndeki sığınan tanımında değişiklik yapılmamış ancak, coğrafya ve tarih sınırlandırılması kaldırılmıştır.

Yine bu dönemde Küçük (1997:65-66) 1960'lı yıllardan başlayarak dünyanın birçok yerinde sömürgelerin bağımsızlıklarını kazandığını ve yeni devletlerin oluşmasıyla sığınma sorununun yeni boyutlar kazandığını ifade etmektedir. Ulus devlet ve sığınmacılar konusu bir kez daha gündeme gelirken bu dönemde yaşanan bazı savaşların da göç ve sığınma hareketlerine yol açtığını belirtmektedir. Bu dönemin diğer bir özelliği ise sığınmacı tipinin değişimi, göçmen ve sığınmacıların aynı grupta değerlendirilmesi ve dolayısıyla göçmen olarak Batı'ya gidemeyenlerin sığınma yolunu denemeye başlamasıdır. Bu yeni

durum, Künçek' e göre (1997: 66) Batı Avrupa devletlerinin göçle gelenlere kat  yaklaşmasına ve gerçek s  nmac ların da bundan olumsuz etkilenmesine yol açmıştır.

1951 Sözleşmesi s  nmac ların haklarını düzenlemesi açısından önemli bir belgedir ancak kadınlar açısından toplumsal cinsiyet temelli bir ele tiryi de hak etmektedir. 1951 Sözleşmesi, s  nan olunabilmesi için gereken ‐zulüm‐ için be  ölçütü kabul eder: **ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyelik ve politik düşünce**. Toplumsal cinsiyet (*gender*) kişilerin s  nan statüsü alması için gerekli ölçütlerden sayılmam şt r. Sözleşmeye, toplumsal cinsiyetin alt nc  bir madde olarak eklenmesi g r    tart  ılmaktadır. Esasında toplumsal cinsiyete dayalı zulümle ilgili iddialar s  nan tan nma prosedürlere girmiştir ancak toplumsal cinsiyetle bağlantılı  zg l iddialar sözleşme kapsamına alınmam şt r.

Bu durum Newland (2004: 3-4) ve Demir (2003:17) tarafından da ifade edilmektedir. Başka bir deyişle kadınların gördüğü ‐toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan zulüm‐ iddiaları 1951 Sözleşmesinde geçen ‐belirli bir sosyal gruba üyelik‐ ölçütüne göre işleme konmaktadır. Kadınlar, ‐belirli bir sosyal grup olarak‐ kabul edilmekte ve s  nma işlemleri bu maddeye göre yapılmaktadır. Ancak Sözleşme kapsamına toplumsal cinsiyetin alt nc  bir madde olarak eklenmesi görüşünü savunanlar eşcinsellik gibi  zg l durumların da bu şekilde kapsama alınaca ından bahsetmektedir.

1951 Sözleşmesi süre bakımından doğal olarak güncellenmesi gereken pek çok boyuta sahiptir. Yaklaşık olarak kabulünün üzerinden 56 yıl geçen bir Sözleşmenin pek çok açıdan eleştirilmesi ve güncellenmesi gerektiği açıktır.

 lk olarak 1951 Mülteci Sözleşmesinde s  nmac  tanımında geçen nedenler arasında toplumsal cinsiyete dayalı zulüm bir ölçüt olarak sayılmam şt r. Buna bağlı olarak kadınlar daha çok Sözleşmede geçen ‐belirli bir sosyal gruba üyelik‐ ölçütüne bağlı olarak işlem görmektedir.  lk maddeyle bağlantılı d   n ld  nde, kadınlar, s  nma görevlilerine fikirlerini sosyal bir gruba

üyelikten dolayı kabul ettirdiklerinde, gerçekten zulüm görmüş olarak kabul edilmeme ve dolayısıyla sığınmacı olarak tanınmakla başlayan birtakım yardımları alamama riskiyle karşı karşıyadır. Feministlerin tartışmaya açtığı, sığınmacı tanımının erkeklerin yararına olduğu ve erkeği temel alarak yapıldığı tartışmaları sürmektedir. Bu boyutlar göz önüne alındığında 1951 Sözleşmesinin, sığınan ve sığınmacı kadınların durumları da dikkate alınarak gözden geçirilmesine büyük ihtiyaç bulunmaktadır.

Sığınmacı koruması ve toplumsal cinsiyet 1980'lerden itibaren feminist yasal söylemin konusu haline gelmiştir. Sığınma hukuku, toplumsal cinsiyet kaynaklı zulümden kadınları korumadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. 1951 Sözleşmesi'nde toplumsal cinsiyetin anılmamış olması, kadınların toplumsal cinsiyetten kaynaklanan zulümle ilgili sığınma iddiaları açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ankenbrand (2002: 45-46) sığınma hukukunun, kadınlarla bağlantılı bu özel sorunları dikkate almadığı gerekçesiyle eleştirildiğinin ve bu durumun BM sistemi içinde toplumsal cinsiyetle bağlantılı bir duyarlılığın gelişimine yol açtığı ve yeni bir döneme geçildiğinin altını çizmektedir.

2.5.2. 1981'den Günümüze Kadar Olan Dönem

Bu dönemde insan hakları ön plana çıkmakta, göç ve sığınma sorunları insan hakları çerçevesinde ele alınmaya başlamaktadır. Bu dönem aynı zamanda, STKların da kendi ağırlıklarını daha çok hissettirdikleri bir dönem özelliği göstermektedir. Bunların yanı sıra güvenlik kavramı değişmiştir.

Zorunlu göç ve güvenlik kaygıları arasındaki bağ nedeniyle, zorla yerinden edilen insanlar, güvenlikleri için bir başka yere sığındıklarında da gittikçe daha fazla oranda reddedilmeye başlanmıştır. Devletlerin koyduğu fiziksel ve idari engeller, zulüm ve şiddet kurbanlarının sığınan olarak kabul edilebilecekleri ülkelere giriş yapmalarını giderek zorlaştırmıştır (BMMYK, 1997: 4). Bu gelişmeler göç ve sığınma konularını doğrudan ilgilendirmektedir

Bu dönem, toplumsal cinsiyet bakış açısı ve açıklamalarının yoğunluk kazandığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemin temel özelliği, sığınma ve kadın gündemine, kadınlarla da bağlantılı belli alanların dahil edilmesi olmuştur.

Bu dönemdeki çalışmaların başlıca özelliği, sığınmacı kadınların ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çözümler üretmeyi hedeflemeleridir. Başka deyişle, özellikle sığınan kadınlara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunların çözülmesine katkıda bulunacak güçlendirilmesi gereken boyutlara yönelik çözümler üretilmiştir. Sığınmacı kadınlarla bağlantılı koruma, sağlık, eğitim gibi sorun ve öncelikler dikkate alınmıştır. Yine bu dönemde toplumsal cinsiyet bakış açısıyla konuya yaklaşma, kadınların özel tedbirlere ihtiyaç duydukları konusundaki farkındalığın artması yönünde eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yoğunluk kazanmıştır.

Tüm bu çalışmalarda görüldüğü üzere sığınan ve sığınmacı kadınlar özel olarak korunması gereken bir grup olarak ele alınmıştır. Sığınan ve sığınmacı kadınlar sığınma durumundan daha olumsuz olarak etkilendikleri halde, özgün durumları ve farklılıkları dikkate alınmadığı için kadın olmaktan kaynaklı sorunlarla karşılaşan, bu nedenle özel olarak ele alınması gereken bir gruptur.

Sığınan ve sığınmacı kadınlar konusunda yapılan çalışma ve araştırmalar da konuyla ilgili bakış açılarını ve yaklaşımları ortaya koyması açısından incelenmeyi gerektirmektedir.

2.6. Göçün Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Üzerindeki Etkileri

Göçün kadınlar üzerindeki etkileri tartışılırken öncelikle sığınan ve sığınmacı kadınlarla ilgili çalışmalara öncelik tanınmaya çalışılmıştır. Ancak bu konuyla ilgili çalışmalar daha az olduğu için genel göç literatüründen de yararlanma yoluna gidilmiştir.

Göç ve sığınma açısından bakıldığında ataerkillik, kadının göç sürecinde incinebilirliğini arttıran bir etki yaratmaktadır (Ahmad, Riaz, Barata ve Stewart,

2004: 263). Ataerkilliğin aldığı farklı biçimler kadının göçe karar vermesinden başlayarak göç sürecinde de etkili olmaktadır.

Göçe karar verme ve uygulama anlamında kadınlar, yüklendikleri rol ve sorumlulukları gereği daha az hareket etme olanağına sahiptir. Kadınların yaşadıkları toplumlarda hakim olan ataerkil anlayış ve hakimiyet, kadınları erkeklere göre ikincil konumda tutmayı meşrulaştıran ve aynı zamanda kadının ülkesinden ayrılmasına da yol açan bir etkide bulunmaktadır. Örneğin evlilik içi tecavüz devlet tarafından suç olarak kabul edilmiyorsa yani devlet bu uygulamayı ceza kapsamına almıyorsa, bu durum kadının bu olayla ilgili diğer bir devletten sığınma aramasının da önünü kesmektedir. Ayrıca sığınma göçü çerçevesinde sığınmacı tanımından başlayarak pek çok görünür eylemliliklerin erkeklerle özdeşleştirilmiş olması, ataerkilliğin somut görünümlerinden biridir. Göç gerçekleştikten sonra ise destek ve hizmetlere ulaşmada ekonomik, sistemik, bilgisel, kültürel ve dilsel engellerle karşılaşanların yine çoğunlukla kadınlar olması ataerkilliğin etkileri olarak görülmelidir. Toplumsal cinsiyet, etnisite, kültür farklılıklarına dayalı olarak göçü kadın olarak deneyimleme, ataerkilliğin etkisiyle kadınları daha incinebilir hale getirebilmektedir.

Kadınların göçten erkeklerden daha olumsuz etkilenmeleriyle ilgili olarak Davis ve Winters (2001: 5-8) kadınların saldırıya uğrama konusunda daha fazla risk taşımaları, sosyal kuralların sınırlamalarıyla daha fazla karşılaşmaları, ilişki ağlarından yeterince yararlanamamaları ve sınırlı istihdam olanaklarına sahip olmalarıyla ilişkili bir açıklama getirmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların göçten etkilenme alanları tüm diğer göç kategorilerindekilerin durumlarına benzemektedir. Ancak sığınma durumlarıyla ilgili ek alanlarda da etkilenme söz konusudur. Bu etkilenme alanları yapılan çeşitli çalışmalarda da ortaya konmuştur. Literatür bilgileri ve yapılan araştırmalar incelendiğinde bu çalışmada göç ve sığınmanın etkileri dokuz başlıkta ele alınmış ve tartışılmıştır.

1.Kadınların İstismar-Sömürü ve Şiddete Daha Açık Olması

Kadın göçü bugün kadınların daha çok hareketlilik kazanmasıyla ilişkili görünmektedir ancak kadınlar cinsel sömürü ve istismara erkeklerden daha açık bir konumdadırlar. Cinsel şiddet ve özellikle kitlesel tecavüz çeşitli tarihsel dönemlerde bir savaş aracı olarak kadınlara karşı kullanılmıştır. Kadınların yoksunluk, çeşitli güçlükler, fiziksel, cinsel ve sözlü istismar konusunda daha incinebilir durumda oldukları bilinmektedir.

Üstelik bu şiddete açık olma durumu göç öncesinden kadınların göç etmeye karar vermesinden başlayarak tüm göç sürecinde büyük bir olasılıkla tekrar karşılaşacakları bir durum özelliği taşımaktadır.

Bu konuya farklı yazarlar (McKinley, Klekowski von Koppenfels, Laczko, 2001:68; Srilakshmi, 2000: 13; Anker, 2002: 5; Akkaya, 2002: 77; Odman, 1996: 2; Ankenbrand, 2002: 45-46; Davis ve Winters, 2001: 5-8) çalışmalarında dikkat çekmişlerdir.

2. Kadınların Hizmetlere Sınırlı Ulaşmaları

Göç sonrasında kadınların toplumda var olan çeşitli hizmetlere ulaşmalarında karşılaştıkları sınırlılıklar kastedilmektedir. Kadınlar göç sonrasında toplumun koyduğu çeşitli engeller nedeniyle var olan hizmetlere daha az ulaşabilmektedir. Çeşitli psiko-sosyal baskılar, farklı kültürel beklentiler, kadınların eğitiminin azlığı gibi durumlar göç eden kadınların ev sahibi ülkede marjinalleşme oranlarını arttırmaktadır. Böylece istihdam, sosyal güvenlik ve sağlık programlarına kadınlar daha sınırlı ulaşmaktadır.

3. Göçle Birlikte Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Değişimler

Sığınma durumuna göç çoğu zaman hazırlıksız çıkılan bir süreçtir. Buna ek olarak kadının tek başına gelmesi, eşini kaybetmesi gibi durumlar nedeniyle ailenin parçalanması kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde büyük dönüşümlere yol açmaktadır. Savaş durumlarında erkek aile üyeleri savaşan gruplara

katılmış ya da ele geçirilmiştir. Kadın hane reisi sayılarında dramatik artışlar olur, çocuk ve yaşlı akrabaların ihtiyaçlarını karşılamakla ilgili kadınlar yeni sorumluluklar yüklenirler. Kadınlar kendileri ve çocukları için artan iş yükü ile karşılaşırken mal/hizmetlere daha sınırlı ulaşırlar (Srilakshmi, 2000: 13; Benjamin ve Fancy, 1998: 13). Kadınlar iki katı sorun ve sorumlulukla karşı karşıya kalmakta ve rolleri değişmektedir (Canat, 1982:13).

Kadınların bakım veren rolleri artmaktadır. Ailenin sorumlulukları ve işbölümü kadının aleyhinde değişir, karar alma ve otorite kadının egemenliğine geçer, doğurganlık ve cinsel ilişkiler konusunda tutarsızlıklar görülebilir, genç kızlara çocuk büyütme gibi işler yüklenebilir (Abadan-Unat, 1984:16-26) .

Genellikle çekirdek aile, göç sürecinde, diğer akraba ve geleneksel güç yapılarından ayrılmakta ve böylece akrabalık ilişkileri zayıflamakta, eşlerin birbirine güveni artarak çekirdek aile üyelerinin rolleri ve özellikle kadınların rolleri genişlemektedir. Geleneksel ailenin gücünün azalması demek ataerkilliğin, kadının konumu ve rolleri üzerindeki dış kontrolünün azalması demektir. Öte yandan, ailelerin bu şekilde çekirdekleşmesi, geniş ailelerdeki desteklerin ortadan kalkması kadınların durumunu güçleştiren bir etkiye bulunabilir (Hugo, 1992: 190; Chant, 1992: 200; Raghuram, 2004: 3; Mascarenhas-Keyes, 1993: 134).

Göçle birlikte, kadınların ev kadınlığı rolleri de değişmektedir. Yapılan bir çalışmada göç eden Katolik kadınların kendilerini ev kadını olarak algılamaya devam ettikleri ancak değişimler olduğu ortaya konmuştur (Mascarenhas-Keyes, 1993:125). Yine aynı çalışmada göç eden Katolik kadınların evle ilgili işlerinin miktar olarak arttığı görülmüştür. Kadınlar göçle birlikte iyileşen sosyoekonomik durumla bağlantılı olarak daha iyi standartlar beklemeye başlamışlardır. Yine aynı çalışma kapsamında Hindu kadınların, göçle birlikte aile çekirdekleştiği için tüm ev işlerini kadınların yapmaya devam ettiği ancak bazen kız çocuklarından yardım aldığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, yaşa bağlı olarak rollerin göçle birlikte arttığını ortaya koymuştur.

Renamo ve Unita'daki gerilla saldırılarından kaçıp Zambia sınırını geçip, Zambia tarafındaki erkek akraba köylerine yerleşen Mozambik ve Angolalı sığınanlar üzerinde yapılan bir çalışmada bazı sığınanlar için sınırı geçmenin, kendilerine yabancı olan koşullara ve kültürlere yeniden uyum sağlama zorunluluğu anlamına geldiği bulunmuştur. Örneğin Şilili sığınanlar için ABD, ev sahibi ülke olarak sadece yabancı değil aynı zamanda tarihsel ve politik olarak düşman bir ülke olarak algılanmaktadır. Ancak her iki durumda da kadınlar ev sahibi toplumda erkeklere göre göçe daha fazla başarılı şekilde uyum sağlamışlardır (Eastmond, 1993: 45).

Abdülrahim tarafından Berlin'deki Filistinli sığınmacılar üzerine yapılan bir çalışmada (1993: 57) göçün, toplumsal cinsiyet ilişkilerine oldukça farklılaşmış bir tanım getirdiği ve toplum ve süreklilik kavramlarının geleneksel anlamlarını değiştirdiği görülmüştür. Sığınanların özel ve aile içi alanda ortak bir bütünleşmiş kamusal kimlik bulmaları mümkün olmamıştır.

Hindistan'da Katolik kadınlarla yapılan bir göç çalışmasında annelik kavramında uluslararası göçle birlikte önemli değişimler gözlenmiştir. Bu değişiklikler eşler tarafından büyük bir uzlaşa ile karşılanmış ve "çocuklar ve onların geleceği" odak noktası olmuştur. Kadınlar kendilerine sadece yeniden üretici ve besleyici olarak değil, çocuklarının eğitimiyle ilgili sorumluluklar da yüklemektedir. (Mascarenhas-Keyes, 1993: 134).

Esara tarafından Bangkok'ta kırsal alandan kentsel alana göç eden evli kadın göçmenlerle yapılan bir çalışmada (2004: 202) göçle birlikte kadınların toplumsal cinsiyet kimliklerinde beklenmeyen dönüşümler yaşadıkları görülmüştür. Kadınların hem ev içinde hem de ev dışında ikili alanda çalışmasının eş ve anne olarak rollerini genişlettiği ancak evlilik ilişkilerindeki var olan eşitsizlikleri de güçlendirdiği bulunmuştur.

Görüldüğü üzere göçle birlikte kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde büyük değişimler görülmektedir. Kadınların rolleri artmakta, yanlarında olmayan eşlerinin rollerini de almaktadırlar. Çocukların bakımı ve genel olarak bakım veren rolleri artarak sürmektedir. Pek çok kadın için alışılmadık rollerin yüklenilmeye başlanması çok kolay olmamaktadır. Göç öncesi bu rol ve sorumlulukların geniş ailede paylaşılması söz konusuysa göç sonrası bu destek de ortada kalkmakta ve kadınların durumu daha da zorlaşmaktadır.

4. Kadınların Hareketlilik Olanaklarının Sınırlılığı

Kadınların hareketliliğinden anlaşılan kadınların göç sonrası yerleştikleri yerlerde şehir içi hareketliliğidir. Çünkü zaten sığınan ve sığınmacıların şehir dışına çıkışları kontrol ve özel izinler kapsamında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla zaten hareketlilik olanakları başlangıçtan itibaren oldukça dar bir alanla tanımlanmış durumdadır.

Kadın ve genç kızlar erkeklerle eşit statüde görülmediklerinden, hareketlilik olanakları daha sınırlıdır. Genel olarak kadınların göç sonrası gittikleri yerleşimlerde çok fazla ev dışına çıkmaması ve kendi ülkesindeki hareketliliğini kaybettiği görülmektedir.

Kaçış sırasında genellikle kimlik kartı, pasaport, doğum belgesi gibi belgeleri eksiktir ve ulaşım için paraları bulunmamaktadır. Bunların yanı sıra kadının özgürlüğü ve hareketliliğine ilişkin sosyal kural ve politikalar, onların çıkış iznine ulaşmaları için yanlarında erkek bir refakatçinin varlığını gerekli kılmaktadır (Johal, 2004: 4; Newland, 2004:5–6). Bu faktörlerin birleşimiyle göçün kadınların hareket olanaklarını sınırladığını söylemek mümkündür.

5. Kadınların Psikolojik Olarak Etkilenmeleri

Aile parçalanmaları, cinsel şiddete maruz kalma, aile üyelerinin ölümüne bağlı travma, sağlığın bozulması, ev ve sahip olunan mülklerin kaybı gibi durumlar nedeniyle göç sonrası psikolojik kayıplar görülebilmektedir. Birkaç aydan daha fazla süre yerinden edilen kadınlar arasında Post Travmatik Stres Bozukluğu (PTSB) ortak bir rahatsızlık olarak ifade edilmiştir. Fenomenolojik çalışmasında Kreitzer (2002), göçle birlikte kadınlar arasında yaygın ilgisizlik ve cesaret kırılması görmüştür. Sefa-Dedeh (1994) Afrikalı sığınan kadınlarla yaptığı çalışmasında kadınların karşılaştığı günlük yaşamla ilgili baskılardan kaynaklı şiddetli depresyonu ortaya koymuştur (Akt.: Pavlish, 2005: 11). Canat (1982: 71) göçten dolayı tek başına kalan kadınlarda anksiyete ve depresyon oranlarının arttığını bulmuştur. Abadan-Unat (1984: 14-15) dış göçün kadınlar üzerindeki psikolojik etkilerini çok yönlü değişimlere bağlı tedirginlik, yabancılaşıma, toplumsal denetimin gevşemesine bağlı yeni davranış örüntüleri geliştirmenin gerektirdiği rol değişimleriyle açıklamaktadır. Köksüzlük sendromu, atipik depresyon, nöroz, depressif tepki, yurt hasreti tepkisi bu psikolojik etkilerin başında gelmektedir. Sığınan ve sığınmacı kadınları ele alan diğer çalışmalar dünyanın her yerindeki deneyimlerin ayrımcılık, şiddete karşı incinebilirlik ve yasal özerkliğin eksikliği olduğunu göstermektedir.

6. Kadınların Ekonomik Durumunun Değişimiyle Bağlantılı Sorunlar

Kadınların ekonomik durumunda göçle birlikte yeni durumlar ortaya çıkabilmektedir. Kadınların durumu çoğu zaman ya hiç değişmemekte, ya da daha kötüye gitmektedir. Ülkesinde çalışmayan kadınlar çoğunlukla göçle birlikte de çalışmamakta, çalışanlar ise çoğu zaman eğitim ve statülerinin altında güvencesi ve düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar.

Ancak göçle birlikte kadınlar ev dışında ücretli çalışma, kocadan fazla kazanma ya da ailenin tek gelir kaynağı olma gibi durumları da yaşayabilmektedir (Espin, 1997: 445).

Öte yandan kendi ülkesinde saygın işler yapan kadınlar yerleştirildikleri ülkelerde daha düşük statülü ve ücretli işler yapabildikleri Diaz (1999: 5); ve Nikoliç-Ristanoviç (2003: 2-4) tarafından belirtilmektedir.

7. Kimliğin Yeniden İnşası

Göçmenlerin, kendi ülkelerinde edindikleri eski idealleştirilmiş imajları ve kimlikleri sürdürdükleri, yeni idealleşmiş imaj ve kimlik algısının asla eskilerle tümenden yer değiştirecek kadar güçlü olmadığı ifade edilmektedir. Buijs (1993: 10-11) göç süreci boyunca yeni bir ev ve yeni bir kimlik oluştuğunu vurgulamaktadır.

Fernandez-Kelly'nin (1990) ABD'deki iki hispanik kadın grubu –Güney Kaliforniya'nın yerlileri ve yabancı doğumlu Meksikalılar ile Güney Florida'daki Kübalı sürgünleri- karşılaştırdığı çalışmasında, göçmenlerin farklı ve benzer ekonomik ve sosyal koşullarının aile ve toplumsal cinsiyet idealleri geliştirmedeki etkisi üzerine odaklanmıştır. Meksikalılar ekonomik nedenlerle göç etmişlerdir ve sosyal ve sınıfsal statülerini daha kolay yeniden inşa etmektedir ancak Kübalılar politik gerilimler yüzünden ayrılmıştır ve başka bir ülkede sosyal ve sınıf statülerini yeniden inşa etmekte zorlanmaktadır (Akt.: Pessar ve Mahler, 2003:17).

Eastmond tarafından yapılan çalışmada (1993: 40) Şilili kadın sığınanların sürgündeki yaşamlarında erkekler kadar şiddetli değişimler meydana geldiği ancak geçmişleriyle, yeni rol ve kimliklerini daha kolay bağdaştırabildikleri görülmüştür. Erkek ve kadınların iş rolleri, Şili'de tamamlayıcı iken sürgünde daha çok birbirine benzer ve değişebilir hale gelmiş, kadın ve erkek nosyonları arasındaki geleneksel katı bölünme bulanıklaşmıştır.

8. Sığınmacı Olarak Tanınmayla İlgili Farklılıklar

Sığınma deneyiminde Anker (2002: 5) ve Legomsky (2004: 1–2) gibi feminist yazarların belirttiği üzere erkeklerin deneyimine odaklanması ve kadınların deneyimlerinin ikincil olarak görülmesi söz konusudur. Kadınların deneyimlerine ilişkin farkındalıktaki eksiklik, sığınmacı statüsü verme yapılarında da kendini göstermektedir. İngiltere’de yürütülmüş olan “Women Resource Project” kadınların sığınma iddialarına ilişkin resmi görevliler açısından toplumsal cinsiyetin zulüm deneyimini nasıl şekillendirdiği hakkında farkındalık eksikliği olduğunu ortaya koymuştur (Reed, 2003: 114).

Razack, kadınlar kendilerini ataerkil kültür ve devletlerin kurbanı olarak sunduklarında, iddialarının kabul gördüğünü belirtmektedir. Razack, çalışmalarında sığınma başvurusu kabul edilen kadınların kendilerini “üçüncü dünyalı yalvaranlar” ya da “diğer yabancı kadınlar” olarak sunduklarını göstermektedir (Akt.: Oswin, 2001: 351).

Hollanda’da yapılan bir çalışmada erkek sığınmacıların kabul şansının kadınlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun nedenlerinden biri Spijkerboer’ e (Akt.: Wetten, Catrien, Heide ve Dijkhoff, 2001: 86) göre sığınma hukukunun temelini erkeğe göre biçimlenmesidir. Bir prototip olarak sığınmacı, bir düzene karşı direnç geliştiren, eleştirel ve politik karşı çıkışlar yapan erkek kişidir. Sığınma uygulamasında kadınlar daha az göze çarpan faaliyetler içindedirler. Kadınların uğradıkları cinsel şiddet ise özel alanda yapıldığı için çoğu zaman kabul görmemektedir.

Görüldüğü üzere konuyla ilgili yapılan çalışmalar kadın ve erkeklerin göçten farklı etkilenme durumlarına odaklanmaktadır. Bu çalışmalar, kadınların köken ülkeleri ve ev sahibi ülkedeki değişimleri daha kolay bağdaştırdıklarını, daha iyi uyum yaptıklarını, yeni istihdam örüntüleri ile birlikte daha fazla özerklik kazanarak, geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkilerini sorguladıklarını, ev kadınlığı, annelik ve çalışmayı daha dengede götürebildiklerini göstermektedir.

Bu ortak sonuçların yanı sıra, şiddete karşı incinebilirlik, ayrımcılıkla karşılaşma, hizmetlere daha sınırlı ulaşım ve bakım veren rollerini sürdürmesi beklentilerinin de olduğu görülmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınlara yönelik olarak feminist kuramın katkılarından daha önce söz edilmişti. Bu konuda yapılmış çalışmalar göçün sığınan ve sığınmacı kadınlar üzerinde farklı etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Bu etkilere yönelik olarak izleyen bölümde göç alanına feminist sosyal hizmet uygulaması çerçevesi tartışılmaktadır.

2.7. Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması ve Göç

Feminist kuramın göç alanına yaptığı katkılar, göçe ilişkin feminist bir ele alışın biçimlenmesinde önemli referanslara sahiptir. Bu ele alış genel olarak göç eden kadınlara ilişkin sosyal hizmet müdahalelerinin yapılandırılmasında da önemli bir çerçeve sunmaktadır. Sosyal hizmet disiplini açısından konu irdelendiğinde geleneksel sosyal hizmet uygulamasının dışında yer alan yaklaşımlardan biri olan feminist sosyal hizmet uygulamasının bu çalışmada çalışılan gruplara yönelik olarak işlevsel olacağı düşünüldüğünden tercih edilmesi söz konusu olmuştur. Bu nedenle bu bölümde göç alanına ilişkin olarak feminist sosyal hizmetin getireceği düşünülen bir bakış açısı üzerinde durulmaktadır.

Sosyal hizmet disiplini açısından konuya bakıldığında, göç eden kadınlara ve bu arada sığınan ve sığınmacı kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının biçimlendirilmesinde feminist kuramın önemli bir çerçeve sunacağı düşünülmektedir. Göç sürecinde sığınan ve sığınmacı kadınlara, göç kararını vermelerinden başlayarak, yolculuk ve varılan ülkedeki koşullara uyumlarını içeren tüm süreçlerde, sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duydukları düşünülmektedir. Sığınan ve sığınmacı kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının feminizmin sosyal hizmete katkılarından yola çıkarak geliştirilen feminist sosyal hizmet uygulaması esas alınarak gerçekleştirilmesi, kadınların göçteki deneyimlerinin öncelikli olarak ele alındığı bu çalışmaya uygun düşmektedir. Bu nedenle bu bölümde feminist sosyal hizmet üzerine bilgi

verilmektedir. Göç alanına ilişkin feminist sosyal hizmet uygulamalarının neler olabileceğine ise araştırmanın öneriler bölümünde değinilmektedir.

Feminist sosyal hizmetin tanımlanmasından önce onun sosyal hizmet yaklaşımları içindeki yerine değinmek gerekmektedir. Sosyal hizmetin amacı ve rolü konusunda üç yaklaşım grubundan söz etmek mümkündür:

1. Terapötik-yardım edici yaklaşımlar;
2. Bakım-koruma (*maintenance*) yaklaşımları;
3. Özgürleştirici yaklaşımlar.

Sosyal hizmette terapötik yaklaşımlar, danışma kuramlarına ve Carl Rogers'in çalışmalarına dayanır. Bunlara göre "müracaatçıya" danışman tarafından kendini ve diğerleriyle özellikle yakın akraba ve arkadaşlarla ilişkilerini daha iyi anlaması ve durumuyla daha etkili bir yolla başa çıkması için yardım edilmesi anlaşılır. Bu yaklaşımlar, müdahalede bireyler ve onların psikolojik işlevselliklerine odaklanır. Bakım-koruma yaklaşımında sosyal hizmet, kişilerin yaşamlarındaki sorunlarla uygun bir şekilde baş ettiklerini kabul eder. Burada sosyal hizmetin terapötik bir yardım edici bir rolü yoktur. Müdahaleler daha çok pragmatiktir. Kaynaklar ve olanaklar hakkında bilgi vermek başta gelir. Özgürleştirici yaklaşımlar ise sosyal adalet konusunda daha çok uzlaşır ve var olan sosyal refah sistemindeki eşitsizliklere meydan okur. Müracaatçılar kurban olarak değil, güçleriyle değerlendirilirler. Müracaatçıların durumlarını anlama, kişisel durumlarıyla diğer ilişkileri arasındaki bağlantıyı kavrama, güç ilişkilerinin günlük yaşam üzerindeki etkisi ve insanların hayatlarının kontrolünü ele alması için bilgi ve becerilere odaklanılır. Birey ve toplum düzeyinde sosyal değişme bu yaklaşımın temelidir (Dominelli, 2002a: 3-4). Bu özgürleştirici yaklaşımlardan biri de feminist sosyal hizmettir.

Feminist sosyal hizmet, Barker'a göre (1999: 173) sosyal hizmette cinsiyet ayrımcılığının yol açtığı duygusal ve sosyal problemlerin üstesinden gelinmesinde bireylere ve toplumlara yardım etmek üzere geliştirilmiş, feminist bir yönelimi olan değer, beceri ve bilgi bütünlüğüdür. Feminist bir sosyal hizmet

uzmanı olmak, kadının profesyonel ve kişisel ilişkileri üzerinde etkili olmak demektir (Dominelli, 2002b:78).

Feminizm, sosyal hizmette bir gelişmeye yol açmıştır çünkü feministler ekonomik koşulların kadınların özgürlüğü ve güçlendirilmesi için daha büyük olanaklar sağladığını ortaya koymuştur. Feminist sosyal hizmet, kadınlarla çalışırken toplumsal cinsiyeti temel referans noktası, ırk ve sınıfı ise ikincil olarak ele almıştır. Feminist sosyal hizmette kadınların esenliğinin birincil olarak ele alınması, sosyal hizmet uzmanlarının kadınları sadece eş ya da anne olarak görmelerini engellemiştir (Featherstone, 2001: 3).

Feminist sosyal hizmet, dünyadaki kadın deneyimini analizinde başlangıç noktası olarak ele alan, kadının toplum içindeki konumu ve kişisel durumu arasındaki ilişkilere odaklanan, spesifik ihtiyaçlarına yanıt veren, müracaatçı-uzman etkileşimlerinde eşitlikçi ilişkiler yaratan ve yapısal eşitsizliklere işaret eden bir sosyal hizmet türüdür (Dominelli, 2002b: 9). Kadınların özel ihtiyaçlarını bütüncül bir biçimde karşılamak, yaşamlarının kompleks yanlarıyla baş etmelerini sağlamak feminist sosyal hizmetin bir parçasıdır. Kadınların, diğer erkek, çocuk ve diğer kadınlarla etkileşimlerinde ihtiyaçlarına işaret eden sosyal ilişkilerin bağımsız doğasına odaklanır. Analizindeki kadına verdiği gurur verici yerin yanı sıra feminist sosyal hizmet uzmanları kadınlara erkeğin artığı olarak bakan toplumsal cinsiyet körü kuram ve uygulamalara meydan okur (Dominelli, 2002b: 9).

Dominelli (2002b: 162) feminist sosyal hizmeti biçimlendiren kadınların farklılıklarını tanımak; kadının güçlerini değerli kılmak; yaşamlarının tüm boyutlarında kadınların karar verebilmede aktif ajanlar olduğunu gözönüne almak; birey olarak kadını sosyal durumlar içinde konumlandırma ve bireysel ve ilişkili ortak durumlar arasındaki karşılıklı bağlantıları bilmek; kadınlara, kendi ihtiyaçları ve problemlerine çözümler bulmalarına yönelik bir yer sağlamak; "kişisel olan politiktir" ilkesini uygulamanın makro, mezo ve mikro düzeylerinde gözönünde tutmak; özel üzüntü ve sıkıntıları kamusal konular olarak yeniden

tanımlamak; kadınların ihtiyaçlarını, diğerleriyle karşılıklı etkileşimlerle bir yaşam alanı ve bütün bir insan varlığı olarak bir konteks içinde görmeyi garanti altına almak; insan ilişkilerinin bağımsız doğasını teşhis etmek ve herkes için birey ya da grup üzerindeki etkisini kavramak; kadınların bireysel problemlerinin sosyal nedenleri olduğunu teşhis etmek ve her müdahalede farklı düzeylerde bunu göstermek; bireysel problemlere yönelik ortak çözümler bulmak gibi feminist ilkelerin varlığından bahsetmektedir. Bu ilkeler feminist sosyal hizmet kuram ve uygulamasının bütünleştirilmesi için bir çerçeve sunar.

Feminist sosyal hizmetin içinde cinsiyetçilik karşıtı (*anti-seksist*) kuram ve uygulama bütünleşmiş olmalıdır. Thompson'a göre (2001: 61) cinsiyetçilik karşıtı uygulamanın feminist sosyal hizmetin de paylaştığı temel bileşenleri şunlardır:

1. Sosyal hizmet müdahalesinin amacı güçlendirmedir (*empowerment*) ayarlama (*adjustment*) değil. Sosyal hizmet, kadınların aile içinde “doğru” yere uyum göstermelerinde yardım etmek için değil, deneyimledikleri baskıya meydan okumaları konusunda güç kazanmasına yardım eder.
2. Sterotipik varsayımlardan kaçınma önemlidir. Örneğin erkeğin ailenin reisi olduğunu ve iki ebeveynli ailede öncelikli karar vericinin erkek olduğunu varsaymamak,
3. Aile ideolojisi cinsiyetçiliği güçlendirir. Sosyal hizmet uygulaması ailenin hem güçleri hem de zayıflıklarını teşhis ederek aileye ilişkin dengeli bir görüşü temel almalıdır. Sosyal hizmet uygulaması sadece cinsiyetçiliğin çözümlenmesi değil, hizmet kullanıcılarının, cinsiyetçiliğin kendi problemlerinin çözümünde bir engel olduğu ya da problemlerini desteklediğini anlamada bilinç yükseltme çalışmalarını içermelidir.
4. Kadınlar, erkek egemen toplumda “görünmezdir”; başarıları ve katkıları nadiren kabul edilir. Sosyal hizmet uzmanları bu tuzaktan kaçınmalı ve kadınların duygu, düşünce ve işlerini değerli kılmalıdır. Mikro düzeyde SH, kadınların benlik saygısını artırır, makro düzeyde kadınların cinsiyetçi değersizleştirmesini kırmakta bir rol oynar.

5. Cinsiyetçilik karşıtı uygulama, egemen ayrımcı tutum, değer, uygulama ve yargılara meydan okumayı kapsar.

Lee'ye göre (2001: 175) feminist sosyal hizmet uygulamasında birtakım önemli noktalar bulunmaktadır. Gerçeği bütüncül olarak ele almak, gücü eylemde bulunmak üzere yeniden kavramsallaştırmak, ataerkilliği sona erdirmek, güçlendirme (baskıcı koşullardan geri çekilmeme, aktif olarak değerli ve insan özgürleşmesini destekleyici bir anlamda) için çalışmak, dayanışmanın önemi, bilinç yükseltme çalışmalarının kullanımı bunların belli başlılarıdır. Bu önemli noktaların sığınan ve sığınmacı kadın göçüne ilişkin doğurgularının neler olabileceğine araştırmanın öneriler bölümünde yer verilmektedir.

Feminist sosyal hizmet, daha geniş bir feminist hareketin parçası olarak, kadın-merkezlilikten daha fazla bir şeydir ve nihai amacı kamusal alandaki ataerkillik, özel alandaki ataerkillik ve sosyal ilişkileri yapılandıran diğer baskıcı yapılardan tüm kadınlara yönelen baskıyı sona erdirmektir (Dominelli, 2002b:76).

Feminist uygulamalar "müracaatçı"-sosyal hizmet uzmanı ilişkisinde, işyerinde, kişisel ve mesleki yaşamda eşitlikçi ilişkileri geliştirmeye çalışır. Feminist sosyal hizmet uzmanları, bir kadın müracaatçının ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, bireyi sosyal olarak yapılanmış toplumsal cinsiyet baskısı ve bunun diğer baskı biçimleriyle ilişkileri içinde bir bütün olarak kavrar ve bu bağlamda kişinin refahını arttıracak hizmetleri araştırır. Feminist sosyal hizmet, toplumsal cinsiyet baskısının kadının özel bir durumu üzerindeki etkisini dikkate alırken, kişinin kendi kararlarını verme kapasitesi ve aktif olmasına vurgu yapar. Ayrıca kadınların ikincil konumlarını sonlandırmayı amaçlar (Dominelli, 2002b: 77).

Cinsel ilişkiler politiktir çünkü eşitsiz güç ilişkileri içinde sosyal olarak inşa edilmiştir. Feministlere göre erkek ve kadın kategorileri ve özellikleri, kültürel ve sosyal yapılarla uyumludur. Benzer şekilde, şiddet ve cinsel istismar birey ya da aile patolojisi değildir, kişisel alandaki erkek gücünün zirvesidir. Feministlere göre sosyal hizmet uzmanlarının işi, problemleri patolojik ya da ailede kadınların

karşılaştıkları sorunlarla değil toplumdaki güç eşitsizlikleriyle uğraşmaktadır (Langan, 1985: 41).

Feministler, analizlerinde yapısal ve bireysel düzeyleri, kişisel ve politik olanı, özel ve kamusalı bütünleştirir. Bu haliyle feminizmin sosyal hizmet kuram ve uygulamasına sosyal ilişkileri anlamakla ilgili bir katkı verdiğini belirtmek gerekir. Feminizmin sosyal hizmet uygulaması üzerinde iki yönlü bir etkisi olmuştur: sosyal hizmette kuramın cinsiyetçi bir süreç olarak yapılandırıldığını ortaya koymuş ve ikinci olarak feminist sosyal hizmet uygulamasının kadınlarla çalışma olarak yanlış algılanmasının önüne geçmiştir (McNay, 1992: 51).

Feministler kadınların yaşamlarını ve deneyimlerini, erkeklerden farklı ve erkeği başlangıç noktası olarak gören bakış açısının (*androcentrism*) dışında kendi bakış açıları ve değerlerinden anlamaya çalışır (Hudson 1985; Akt: Payne, 1997:245).

Görüldüğü üzere feminist sosyal hizmet uygulaması kökenini feminizmin temel ilkelerinden almaktadır. Kadın deneyimini başlangıç noktası olarak alan, güçlendirme kavramına vurgu yapan, ataerkilliği sona erdirmeyi amaçlayan, kadınların içinde bulundukları sorunların oluşum dinamiklerini ve sosyal yapıyla bağını kurmalarına yardım eden, eşitlikçi ilişkiler inşa etmeye önem veren bir yaklaşımdır. Var olan güç eşitsizliklerine meydan okuma çok önemli bir araçtır. Bu özellikleri nedeniyle göç gibi karmaşık ve çok yönlü bir süreç içinde kadınların yaşam deneyimlerinin getirdiği durumlarla başa çıkmalarında feminist sosyal hizmet özgürleştirici niteliği nedeniyle kullanışlıdır.

Feminist sosyal hizmet uygulamasının göç alanına bakışını belirlemede araştırmanın sonuçlarından yararlanarak bir çözümleme yapılması planlanmaktadır. Sığınan ve sığınmacı kadın göçünün ele alındığı bu çalışmada göçte farklı kadınlık durumlarının neler olduğu ortaya konmaktadır. Göç sürecinde kadınların farklılıklarının tanıma büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet dışında ırk ve diğer nedenlerle dayalı farklılıklar, feminist sosyal hizmetin yapılandırılmasında büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan göç süreci, sığınan ve sığınmacı kadınlara kendi güçlerinin farkına varmalarını engelleyen bir nitelik taşıma potansiyeline sahiptir. Öncelikli ihtiyaç ve sorunlar öne çıktığından kadınlar göç sürecinde güçlerini gerçekçi olarak değerlendirmekten uzaklaşabilir. Kadınların sahip oldukları güçleri değerli kılma feminist sosyal hizmetin göç alanına uyarlanmasında en temel noktalardan birisidir.

Göç süreci, kadının kendi kararlarını vermede sorunlar yaşamasına yol açma potansiyeline sahiptir. Kadınların, kendi kararlarını verebilen aktif kişiler olduğunu kavramalarında feminist sosyal hizmetin işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların, göç sürecindeki bir birey olarak göçün altındaki sosyal nedenlerle kendi durumlarının bağlantısını kavrama noktasında bilinçlendirmede feminist sosyal hizmetin işlevsel olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde öncelikle araştırmanın yöntemi olarak nitel yöntem ve feminist kuram, feminist araştırma yöntemi ve feminist duruş noktası kavramına değinilmektedir. Ardından verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi konularında bilgi verilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma sığınma durumundan kadınların erkeklerden niçin ve nasıl daha olumsuz etkilendiklerini ortaya koymayı ve bu şekilde göçte kadın deneyimini görünür kılmayı amaçladığından, nitel bir araştırma tasarımı uygun görülmüştür. Nitel yaklaşım, kadının göç deneyimini anlama ve görünür kılma noktasında derinlemesine bir kavrayışa daha uygun olacağı düşünüldüğünden tercih edilmiştir.

Genel olarak göç olgusunun nicel yöntemle incelenmesinin gerekliliğinin yanı sıra nitel yöntemin kullanılmasının da göç çeşitliliğini kavramada işlevsel olacağına ilişkin düşünceler bulunmaktadır. Bu düşüncelyi savunan Akşit'e göre (1998:68) göç olayının derinliklerine inen, hangi grupların hangi neden ve tepkilerle göç olgusunun içinde bulunduğunu ve bu olayı hangi diğer olaylarla birlikte yaşamış veya yaşamakta olduğunu derinlemesine anlama amacının yanında, bütün bunların arkasında bulunan tutum, inanç, motivasyon ve davranışları ve bunların duygusal yönü ve diğerleri ile oluşturdukları örüntü (ler) içindeki yerini ortaya koyan çalışmalara da büyük gereksinim duyulmaktadır. Akşit'e göre (1998: 68) "olayı hissetmek" olayın dokusunu anlamak" ve aradaki "nüansları yakalamak" için niteliksel araştırma yapılmalıdır.

Nitel yaklaşım, bu yüzyıl içinde sosyal bilimlerde çok derin değişiklikler yaratmıştır. Sosyal bilimler, 20. yüzyılın başlarında serpilip gelişmeye

başladığında, bu alanlarda çalışan araştırmacılar kendilerini fen bilimlerinin pozitivist / akılcı paradigması içinde bulmuşlardı. Günümüzde ise gittikçe artan bir şekilde sosyal bilimciler nitel çalışmalara yönelmekte ve bu süreçte “nesnellikten” çok “perspektifi” ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Sosyal bilimlerdeki araştırmalarda çalışılan olay ve olgular kendi ortamları içinde incelenmekte ve araştırmacı bu olay ve olguları ayrıntılı bir biçimde ve derinlemesine açıklamaya ve yorumlamaya çalışmaktadır. Sosyal bilimlerde bu yaklaşım gereklidir; çünkü bu alandaki olay ve olgulara ilişkin tek bir “gerçeklik” ya da tek bir “doğru” yoktur. Çoklu gerçeklikler ve çeşitli algılar söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 26).

Nitel görüşler, araştırmanın güçlü bir şekilde özneye-ilişkinlik ilkesine oturtulması, araştırma öznesinin betimlenmesi ve yorumlanmasına verilen önem, öznenin kendi doğal günlük ortamında araştırılması ile diğer görüşlerden ayrılmaktadır (Mayring, 2000: 10). Niteliksel bir çalışma sosyal ya da insanla ilgili bir problemi anlamaya çalışan, doğal bir ortamda yapılan, görüşülenlerin görüşlerine detaylı yer verilen, karmaşık olarak bütüncül resmi ortaya koymayı gerektiren bir süreçtir (Creswell, 1994:1). Bu çalışmada da çalışmanın öznelere olan sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin deneyimleri merkeze alınarak, mümkün olduğu kadar doğal bir ortamda (evlerinde ya da proje ofisinde*) derinlemesine görüşmeler yoluyla kadın ve göç ilişkisinin dinamikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin göç deneyimlerine detaylı olarak yer verilmiş ve kendi ifadeleriyle konu aktarılmaya çalışılmıştır.

Nitel görüşü benimseyen feminist kuram bu çalışmada hem göç alanına bakışta bir çerçeve sunacağı hem de yöntem boyutunda işlevsel olacağı düşünüldüğü için tercih edilmiştir. Bu nedenle feminist kuram ve araştırma yönteminin anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

* Proje ofisi Ankara’da BMMYK ve IKGV işbirliğinde yürütülen Mülteciler İçin Psikososyal Destek Projesidir ve bu projeye Türkiye’deki tüm sığınan ve sığınmacılar psikososyal destek almak için başvurmaktadır. Proje ofisi SGDD ile birlikte paylaşılan bir apartman dairesi olup, Cinnah Caddesi 27/7 Ankara adresinde bulunmaktadır.

3.1.1. Feminist Kuram

Bu çalışmada, feminist kuramdan hem göç alanına ilişkin bir bakış geliştirme hem de yöntem boyutunda yararlanılmıştır. Feminist kuramdan yararlanma seçiminin yapılmış olması, kadınların göç sürecindeki deneyimlerinin kadın bakış açısı ve kadınların kendilerini ifadeleri yoluyla ortaya konması açısından önemlidir. Bu nedenlerle seçilmiş olan bu kuram hakkında genel bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Feminizm en genelde cinslerin eşitliğine önem veren ve kadınların eşitliğini savunan bir öğreti olarak tanımlanabilir. MacKinnon'a göre (2003: 58) çağdaş feminizm, cinsiyetler arası ilişkilerin toplumsal örüntüsünü ve onu değiştirmenin yollarını ararken, yaşanmış toplumsal cinsiyet araştırmasının tam ortasına kadınların deneyimlerini ve bu deneyimlerden kazandıkları bakış açılarını yerleştirir. Feminizm, kadınların günlük yaşamlarına önem verir ve kadınların görüşüne öncelik tanır (MacKinnon, 2003: 58). Andre Michel'e göre feminizm sözcüğü, kadınların toplum içindeki rol ve haklarını geliştirmeyi öngören bir öğretiyi dile getirmektedir. Feminizmin ilgi odağı, kadınla erkek arasındaki toplumsal farklılık, bu farklılık olgusunun anlamı, nedenleri ve sonuçlarıdır (Arat, 1991: 12). Eisenstein' e göre (1998:474) ise feminizm, "erkek üstünlüğünü sona erdirmeye mücadelesi değil, baskınlığın ideolojisini kökten kazıma mücadelesidir. Baskınlık ise, erkek üstünlüğünü de içeren daha büyük ve çoğulcu bir kategoridir.

Feminist araştırma ilk tanımlandığı haliyle, feminist kadınlar tarafından diğer kadınlar için yapılan, kadın üzerine odaklanmış, nicel erkek yöntemleriyle, nitel kadın yöntemleri arasında ayrım yapan ve amacı kadınların yaşamlarını değiştirme kararlılığıyla açıkça politik olan araştırmadır. Feminist araştırma, feminist kimlik ve bilinçle, feminist bir perspektif kullanılarak yapılan, çoklu araştırma tekniklerinin kullanıldığı, kadınların subjektif deneyimlerinin sıradan bir yorumlayıcı perspektiften farklılaştığını gösteren yüksek bir farkındalığa dayalıdır (Neuman, 2000:82).

Feminist araştırmanın metodolojik ilkeleri değerden arınmış bir araştırma önermesine sahip olması, araştırmacı ve “araştırma nesneleri arasındaki dikey ilişki ve yukarıdan bakışın” yerini aşağıdan bakışa bırakmasını hedeflemesi, eylem ve mücadelelerde aktif katılıma dayanma konusunda araştırmanın önemine inanç, tüm bunları yaparken var olan düzenin değişimini bilimsel arayış için başlangıç kabul etme, araştırma sürecinin hem araştırma özneleri hem de araştırma nesneleri için bir “bilinçlenme” süreci olmasını hedefleme, araştırmanın, kadınların kendi deneyimlerini kolektifleştirmek için kullanılması olarak özetlenebilir (Mies, 1995: 52-56). Harding’e göre (1995:40) feminist araştırmanın temel özelliği araştırmanın kadına yönelik olması gereğidir. Bu, araştırmanın amacının sosyal olayların kadınların istediği ve gereksindiği biçimde kadınlar açısından açıklığa kavuşturulması demektir.

Feminist kuram, sınıf, ırk, etnik aidiyet, ulus gibi diğer kategorilerin kullanılmasını reddetmeksizin, onlarla birlikte toplumsal cinsiyetin de incelemeye katılmasını öngören yöntemiyle, araştırma sonucunda ortaya çıkan tablonun daha eksiksiz ve gerçeğe daha yakın olmasını sağlayabilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramının bir başka yararı da, aslında farklı ırklara, sınıflara ve uluslara mensup olarak bölünmüş bir varoluş sürdüren kadınları, tek bir “kadın” kategorisi altında incelememesi; ayrıca toplumda yalnızca kadınların durumuna değil, erkeklerin durumuna ve her iki cinsin birbirleriyle karşılaştırma içinde görelî durumlarına bakabilme olanağı vermesidir. Böyle karşılaştırmalı ve kapsayıcı bir yaklaşım ise, ister istemez, araştırma konusunun birçok yönden birden ve çeşitli bakış açılarından incelenmesine ihtiyaç göstermektedir (Berkday, 2000: 28).

3.1.2. Feminist Araştırma Yöntemi

Kendine özgü bir feminist yöntembilimi tanımlamanın zorluğundan bahsedilmekle birlikte feminist kuramın araştırma yöntemi olarak tanımlanabilecek özellikleri olduğu açıktır. Bunlar pozitivizmin reddi, cinsiyet ilişkilerinin her alanda görülen etkisi, özgürleştirici bir yöntembilimin kabul

edilmesi ve araştırmalarda hiyerarşik olmayan ilişkilerin gözetilmesidir (Harig 1997'den akt. Punch, 2005:134).

Feminist araştırma yöntemcileri “normal” görüşme ortamında var olan güç ilişkilerine ilişkin sağlam eleştiriler getirmişlerdir (Oakley 1981; Akt: Miller, 2000:102). Sosyal bilimciler kendi araştırma nesneleri üzerinde avantajlara sahiptirler. Araştırmadaki eşitsiz güç ilişkileri, araştırma nesnelerinin sömürüsüne yol açma potansiyeline sahiptir. Anlatı yaklaşımında araştırmacı araştırma ilişkilerindeki eşitsizliklere işaret edecek adımlar atmalıdır. “Onaylı izin” çok önemlidir. Görüşmenin başlangıcında araştırmacı mümkün olduğu kadar kapsamlı bir şekilde araştırmanın amaç ve ihtiyaçlarını açıklamak durumundadır (Cook ve Fonow 1990; Akt: Miller, 2000:103). Bu çalışmada da öncelikle araştırmanın amaçları ayrıntılı olarak açıklanmış ve gönüllü olan kişilerle görüşme yapılmıştır. Görüşmenin kaydı için görüşülen kadın ve erkeklerden izin alınmıştır. İzin vermeyen beş kişinin görüşmelerinin ses kayıt cihazına kaydı mümkün olmamıştır.

Görüşülen kişiler sığınmacı statüsü talep eden ve sığınma iddialarının geçerliliğini resmi otoritelere ispatlamak durumunda olan kişilerdir. Sığınma iddiasıyla yaptıkları başvuru kapsamında gerçekleşen görüşmeler sırasında haklı olarak sığınma iddiasında bulunduklarına inandırmaları gerekmektedir. Bu görüşmeler, kişinin sığınmacı olma iddialarına şüpheli yaklaşımın egemen olduğu ve kişinin bir anlamda sorgulandığı bir atmosferde gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle görüşme yapılmak istenen kadın ve erkeklerle görüşme sürecine başlamak biraz sıkıntılı olmuştur. Soru-cevap formata alışkın olan sığınan ve sığınmacı kadınlar ve erkekler konuları gereği kendileriyle görüşme yapılan, iddiaları sürekli sorgulanan ve yabancı bir toplumda güçsüz bir şekilde yaşayan kişilerdir. Bu nedenle görüşmeler başlangıçta akıcı bir şekilde gitmezken ve soru-cevap olarak başlanmışken araştırmacının rahatlatmasıyla format değiştirmiştir. Araştırmacı bu konumlarını dikkate alarak onları rahatlatmış ve farklı bir ortamda olduklarını hissettirmiştir. Böylece sığınmacı olarak kabul görmek için anlattıklarını burada yinelemeleri önlenmiştir ve daha da önemlisi, araştırmacı ile daha eşit bir ilişki içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bu aşamaya

gelinmesinde araştırmacının daha önce kendileri gibi gruplarla çalışma deneyiminden söz etmesinin, empatik davranmasının, güler yüzlü ve sorgulayıcı olmayan tavrının etkili olduğu düşünülmektedir.

Feminizmin özellikleri irdelendiğinde kadınların deneyimlerini açıklamanın başta geldiği görülmektedir. Kadınların deneyimlerinin araştırmacı tarafından hesaba katılması gerekir. Kişisel olmayan, objektif, "bilici-knower" araştırmacı kaybolmuştur (Smith 1979' den Akt.: Ramazanoğlu, 1989: 52). Önceden sesi duyulmayan kadınlara kendi deneyimlerini açıklama izni verilmesi, üretilecek bilginin geçerliliğini sağlamaya ilgili problemleri artırır. Feminizmin diğer bir özelliği seçme ve yordama ihtiyacı içinde oluşudur. Tüm sosyal bilim ekolleri bilimsel kanıtların seçimi ve yorumunu denerken feminizm, bu çözümlerin hala sosyal dünyanın erkek bilgisini ürettiğini göstermektedir. Feminizm, araştırma süreci üzerinde etkisi olan toplumsal cinsiyet ve güç faktörünü dikkate alır. Feminizme göre "daha iyi" bilgi ırk, etnisite, cinsiyet, yaş, sınıf gibi konular göz önüne alınarak üretilebilir. Feministler için öznel bilgi geçerlidir (Ramazanoğlu, 1989: 54). Araştırmacı kadınların zorunlu göçteki deneyimlerinin erkeklerle karşılaştırmalı olarak ele alınmasını planlamıştır. Toplumsal cinsiyet analizini dikkate alan bu çalışmada kadınların kendi ifadeleriyle göç süreci deneyimlerinden söz etmeleri öncelikli görülmüştür. Araştırmacı, subjektif, kadının tarafını tutan ve tamamen kadının göç deneyimini anlamaya ve dinamiklerini kavramaya çalışan bir feminist yöntem izlemiştir. Bu anlamda kadınların göç sürecindeki deneyimlerinin tüm boyutlarıyla ortaya konması ve bunun üzerinden bir analiz yapma yolu benimsenmiştir. Bu yapılırken, farklı özelliklere sahip kadınların göç sürecini deneyimlemedeki farklılıkları üzerinde de durulmuştur. İzlenen bu feminist yöntem kadın göçünün irdelenmesinde önemli bir çerçeve sunmuştur.

Göç araştırmaları içinde yer alması gereken bir yaklaşım olarak feminist yöntemlerin altını çizdiği diğer bir konu ise, araştırılan ve araştıran arasındaki iletişim, karşılıklı etkileşim ve fikir / duygu alışverişidir (Erman, 1998:57). Araştırmacı karşılıklı güvene dayalı iletişim konusunda sorun yaşamamıştır. Kadın ve erkeklerle görüşmelerinde tamamen onları anlamaya, yaşadıkları deneyimi kavramaya, köken ülkelerindeki durumlarıyla bağlantılı olarak göç

sürecini çözümlemeye odaklanmıştır. Ancak araştırmacı aynı zamanda bir kadın olarak kadınların özellikle şiddet deneyimlerinden duygusal olarak oldukça fazla etkilenmiştir.

3.1.3. Feminist Duruş Noktası

Feminist duruş noktası kavramı, kadınların deneyimlerine odaklanmak, kadınları öncelikli ele almak anlamında bir duruşu ifade eder. Bu kavram, bilginin konumlu olduğuna ve bilginin üretildiği çoklu duruş noktaları bulunduğu işaret eder. Bu anlamda belli bir zaman ve mekanda belli kadınların yaşadığı deneyime dair kesin olmayan, yaklaşık bilgiden söz edilir.

Kadın deneyimleri ontolojik olarak çok parçalı ve karmaşıktır; çünkü tek ve parçalanmamış bir maddi gerçeklik yoktur. Buna bağlı olarak kadınlara yönelik baskı, tek, belirlenmiş, kadının neredeyse tümüyle çaresiz olduğu bir durum değildir. Aksine baskı had safhada karmaşık bir süreçtir, kadınlar çok nadir olarak tamamen güçsüz durumdadır; normalde kadınlar sözel, ilişkisel kaynaklar yelpazesidir (Stanley ve Wise, 1995: 68).

Feminist duruş noktası kavramı gereği bilginin konumlu olması ve bilginin üretildiği yerlerin çoklu olması çerçevesinde, sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin göç deneyimleri irdelenmiştir. Bu deneyimler çok parçalıdır ve karmaşıktır. Çeşitli değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kişisel farklılıklar) çoklu bilgi üretmek mümkündür. Yaklaşık bilgiyi üretme anlamında bu çalışmada deneyimlerin eşsizliği ve farklılıklar dikkate alınmıştır. Bu çerçevede çalışmada derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu araçlar, sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin göç deneyimlerinin anlaşılmasında ve bu konuda bilginin üretilmesinde doğrudan işlevsel olacağı için tercih edilmiştir.

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI

3.2.1. Özneler

Araştırmanın özneleri, Türkiye'ye İran, Somali ve Irak'tan gelen sığınan ve sığınmacı 20 kadın ve 20 erkek olmak üzere toplam 40 kişidir. Toplumsal cinsiyet kavramını dikkate alan ve benimseyen bu çalışmada kadınların durumunun erkeklerle birlikte ele alınması uygun görülmüştür ve her iki gruba ilişkin bir görüşme yönergesi geliştirilmiştir. Derinlemesine görüşme yönergesi, sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin kendi ülkelerindeki gündelik yaşamlarından başlayarak, göçe karar vermeleri, göç süreci ve göç sonrası yaşadıkları deneyimleri ortaya çıkarmak üzere hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen derinlemesine görüşme yönergesi EK 1'de sunulmuştur. Öznelerle görüşmelerin tamamı Ankara'da yapılmıştır. Görüşülen özneler başta Ankara olmak üzere Konya, Eskişehir, Kayseri, Isparta, Amasya ve Karaman'da ikamet etmektedir. Öznelerle ilgili yaş, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim, meslek, geldiği ülke, ana dili ve bildiği diller, geliş nedeni, Türkiye'deki kalış süresi, tek başına gelip gelmediği ve Türkiye'de ikamet ettiği il gibi tanıtıcı bilgiler EK 2'de verilmektedir.

3.2.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Süresi

Derinlemesine görüşmelerin yapılma mekanı olarak Ankara'daki "Mülteciler İçin Psikososyal Destek Projesi" ofisi uygun görülmüştür. Bu ofis Türkiye'nin farklı uydu illerinde yaşayan, psikososyal, ekonomik sorunları olan sığınan ve sığınmacılara psikososyal destek hizmeti veren, uzmanlaşmış bir kuruluştur. Bu kuruluştaki tam zamanlı bir sosyal hizmet uzmanı, yarı zamanlı bir yetişkin psikologu, yarı zamanlı bir çocuk psikologu ve Farsça bilen bir tercüman tarafından hizmet verilmektedir. Araştırmacı bu projenin üç yıl boyunca danışmanlığını yürütmüştür. Bu ofisin tercih edilme nedeni, sığınan ve sığınmacı kadınların bildikleri ve yararlandıkları hizmetlerin sunulduğu bir yer olması, Türkiye'nin sığınan ve sığınmacı kadınların yaşadığı farklı uydu illerinden gelen tüm kişilere açık olması ve BMMYK dışında bir binada yer alıyor

olmasıdır. Araştırmacının BMMYK'yla bağlantılı olduğu yönünde bir algılayış, görüşmelerin seyrini değiştireceğinden, bağımsız bir yerde görüşülmesi uygun görülmüştür. Aksi takdirde sığınan ve sığınmacı kadınların BMMYK'daki hikayelerini burada da yineleyecekleri düşünülmüş ve bundan kaçınılmıştır.

Araştırmanın veri toplama süreci üç ay sürmüştür.

3.2.3. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada sığınan ve sığınmacı kadın ve göç ilişkisini ve bu ilişkinin dinamiklerini belirlemek üzere derinlemesine görüşmelerden yararlanılmıştır.

3.2.3.1. Derinlemesine Görüşme Yapma Süreci

Araştırmada Ankara'da yaşayan ve Ankara'daki Mülteciler İçin Psikososyal Destek Projesi'ne destek hizmeti almak için başvuran, farklı illerden gelen 40 sığınan ve sığınmacıyla görüşülmüştür. Görüşülenlerin yarısı kadın, yarısı erkektir. Görüşme süreci 2005 yılı Aralık ayı ve 2006 yılı Şubat ayları arasında yaklaşık üç ay sürmüştür. Sığınan ve sığınmacıların hepsiyle birer görüşme yapılabilmektedir. Bunun nedeni sığınan ve sığınmacıların projeye bir defa gelmeleri ardından yaşadıkları illere dönmeleri olmuştur. Bu kişileri tekrar görme şansı olmamıştır. Ankara'da oturanlardan ev ziyaretleri yoluyla veri toplananlar da olmuştur. Ancak araştırmacıyı kabul etmekte kararsız kaldıkları ve kuşku duydukları için ikinci kez görüşme imkanı olmamıştır. Görüşme süreleri 45 dakikada ile 90 dakika arasında değişmiştir. Görüşmelerin 33'ü Mülteciler İçin Psikososyal Destek Projesi ofisinde, biri Vatikan Kilisesi önünde, altısı ise sığınan ve sığınmacıların evlerinde yapılmıştır. Proje ofisinde yapılan görüşmeler hafta içi mesai saatleri içerisinde yapılmıştır. Görüşülecek kişi ofise geliş nedeni ile ilgili olarak uzman profesyonel tarafından destek hizmeti sunulduktan sonra araştırmacıya yönlendirilmiştir. Araştırmacı konuyu açıklamış ve gönüllü olanlarla görüşmeler yapmıştır. Proje ofisine destek hizmeti için başvuranlar içinde araştırmacının görüşme isteğini kabul etmeyen olmamıştır. Bunda projenin kurumsallaşmış ve güvenilir bir yapı olmasının payı büyüktür. Evlerde yapılan görüşmeler ağırlıklı olarak hafta sonları sığınan ve

sığınmacılardan randevu alınarak gerçekleştirilmiştir. Ses kayıt cihazı kullanma konusunda görüşülenlerden görüşme başlamadan izin alınmıştır. Görüşülenlerden beş kişi görüşmelerin kayda alınmaması şartıyla görüşmeyi kabul etmiştir. Dört sığınan ve sığınmacı ise iki kez araştırmacıya evlerinde randevu vermişler ve ikisinde de arayıp ertelemişler, üçüncü arayışta ise güvenmediklerini ifade ederek görüşmek istemediklerini, kaçak yaşadıkları için kimseye güvenemediklerini söyleyerek özür dilemişlerdir. Her kayıt, görüşmeyi izleyen bir iki gün içinde araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. Her görüşme kaydının çözümü iki saat ile beş saat arasında değişmiştir.

Başlangıçta araştırmacı görüşme yapmaya istekli sığınan ve sığınmacı kadın ve erkek bulmakta zorlanmıştır. Kiliseye gidilen bir gün, yaklaşık 20 kişilik sığınan ve sığınmacıyla görüşülmüş ancak sadece bir tanesi görüşmeyi kabul etmiştir. Görüşme sırasında çok somut yardımlar istedikleri, bunu alamayacaklarını öğrendiklerinde de görüşmeyi kabul etmedikleri gözlenmiştir*. Bu gruba, bu çalışmanın bilimsel nitelikli ve kendileri ve sonrasında gelenlerin refahını dolaylı etkileyebilecek bir çalışma olması, ilgi çekici gelmemiştir. Çünkü çok somut yardımlara acil olarak gereksinimleri bulunmaktadır ve bu arada araştırma sorularına cevap vermek kendilerine gereksiz görünmüştür.

Bu yolla görüşme yapılamayacağının fark edilmesinin ardından araştırmacı proje ofisine yönelmiştir. Ofisin, sığınan ve sığınmacıların bildikleri ve yardım aldıkları bir yer olması nedeniyle görüşmelerin yoğunluğu burada yapılmıştır. Kilise önünde görüşmeyi kabul etmeyenlerle daha sonra proje ofisinde karşılaşmış ve görüşme yapılabilmiştir. Araştırmaya karşı olumsuz tutumlarının ofiste yumuşadığı görülmüştür. Araştırmacı projeye bağlantısını açıklamış

* Görüşme yapılmak istenen sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler somut yardımlar istemişler, bunun mümkün olmadığını öğrendiklerinde araştırmaya katılmakta isteksiz davranmışlardır. Araştırmacı yardım vereceği yönünde bir vaatte bulunduğu takdirde, kişileri görüşmeye ikna etmesi mümkün olabilecekti. Araştırmacı yardım vaadinde bulunmadan görüşmeye ikna etmek, görüşme sonrası yardım alabilecekleri kurumlar ve yardım türleri hakkında bilgi vermek ve yönlendirmek, bazı durumlarda ise bizzat bağlantı kurmak yolunu tercih ederek bu sorunu çözmüştür.

ancak katılma konusunda gönüllü olmalarının şart olduğunu belirtmiştir. Görüşmelerden sonra dosyalarının durumuyla ilgili bilgi, para, yiyecek ve giyecek konularında yardım istedikleri görülmüştür. Araştırmacı derinlemesine görüşme yaptığı her kişiye Türkiye’de kendilerine yönelik var olan hizmet ve yardımlarla ilgili bilgi vermiş, yardım alabilecekleri kuruluşlar ve yardım türleri konusunda yönlendiricilik yapmıştır. Çünkü araştırmacı bunun tek taraflı bir süreç olmamasını sağlamaya, sığınan ve sığınmacıların Türkiye’deki gündelik yaşamlarının kolaylaşmasına katkıda bulunmaya çalışmıştır.

Görüşmeler başlarken görüşülenlerin çoğu nereden ve nasıl başlayacağını bilememiştir. Bu konuda araştırmacıdan yardım istediklerinde, araştırmacı istedikleri yerden başlayabileceklerini söylemiştir. Genellikle sığınan ve sığınmacıların, yaşamlarını göç etmelerine neden olan olaylardan başlatmaya eğilimli oldukları görülmüştür. Sığınma deneyiminin, yaşamlarının tümünü etkileyen temel bir deneyim olmasının bu tercihte etkili olduğu düşünülmüştür. Ondan önceki kısma ilişkin olarak görüşme sürecinde geriye gidilerek, geçmişle ilgili bilgiler alınmaya ve öykü tamamlanmaya çalışılmıştır.

Görüşmeyi kabul edenler, görüşmelerin tümünde araştırmacının aktif olmasını ve soru-cevap şeklinde gitmesini tercih etmişler, araştırmacının yönlendiriciliğine gereksinim duymuşlardır. Araştırmacı, görüşmelerin kilitlenme sürecine girmemesi için bu biçimde götürmeye karar vermiştir. Bu durumun böyle olmasında sığınan ve sığınmacı olmaları nedeniyle devamlı görüşmelere girmeleri, sorulan sorulara cevap vermelerinin beklendiği, kendi kültürlerinde bir profesyonelle kurdukları ilişkilere yükledikleri anlamların etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacının ve tercümanın kadın olmasının avantajlı olduğu görülmüştür. Özellikle kadın sığınan ve sığınmacıların araştırmacının yanında rahat oldukları görülmüştür. Sığınan ve sığınmacılar, erkek bir araştırmacıyla bu kadar rahat görüşemeyeceklerini dile getirmişlerdir. Erkek sığınan ve sığınmacılar da kadın

bir araştırmacıyla görüşmekten rahatsızlık duymamışlar ve rahat bir şekilde iletişim kurmuşlardır.

3.2.4. Derinlemesine Görüşmelerin Analizi

Araştırmada derinlemesine görüşme yapılırken hem ses kaydı yapılmış, hem de not alma yoluna gidilmiştir. Her bir sığınan ve sığınmacı için görüşme yönergeleri üzerinde notlar alınmış ve kaset çözümlerine, bu notlar eklenmiştir. Tüm görüşme analizleri okunarak, sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin derinlemesine görüşmelerinden sığınan ve sığınmacı kadın göçünün, sığınan ve sığınmacı erkek göçünden neden ve niçin farklılaştığına ve bu farklılıkların hangi alanlarda olduğuna dair bir görünüm ortaya çıkarılmıştır. Bu görünüm araştırmanın amaçlarında ifade edilen üç varsayımın işlendiği üç ayrı bölüm şeklinde analiz edilmiştir. Bu bölümler sığınma alanındaki erkek egemen yaklaşımın kadınlar için sonuçları, sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma durumundan olumsuz etkilenme dinamikleri ve göçte farklı kadınlık durumları olarak formüle edilmiştir. Bu analizi, izleyen dört, beş ve altıncı bölümlerde görmek mümkündür.

BÖLÜM IV ANALİZ

SIĞINMA ALANINDAKİ ERKEK EGEMEN YAKLAŞIMIN KADINLAR İÇİN SONUÇLARI

Verilerin analiz ve yorumunun yapıldığı bu ilk bölümde sığınma konusuyla ilgili ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin erkeği hedef alarak yapılmış olmasının, kadınlar açısından yarattığı sonuçlar tartışılmaktadır.

4.1. 1951 Sözleşmesi'nde Geçen Sığınan Tanımının Erkek Niteliği

II. Bölümde belirtildiği gibi 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinde sığınmacı (mülteci), “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım incelendiğinde tanımda sözü edilen kişinin erkeği tarif ettiği ortaya çıkmaktadır. Politika yapmanın kamusal alanda erkek işi olduğunun kabulünden hareketle bu alanda sığınmacı olarak kabul görmenin başlıca koşulunun erkek olduğu feminist kuramcılar tarafından ifade edilmektedir. Kadınlar daha çok toplumsal cinsiyetlerinden dolayı “belirli bir sosyal gruba üyelik” ölçütüne göre sığınmacı başvurusunda bulunmaktadır. Belirli bir sosyal gruba üyelik ise kendi ülkelerindeki devlet yapısının kadınlara yönelik olarak uyguladığı kurumsallaşmış ayrımcılık, özel alanda erkek eşlerden yönelen şiddet gibi nedenleri içermektedir.

Bu çalışmada görüşülen kadınların birçoğu, sosyal nedenler olarak adlandırılan bu nedenlerle Türkiye'ye gelmişlerdir. Dolayısıyla kadınların yaşadıkları şiddet deneyimleri daha çok özel alanda yaşanmaktadır ve çoğu zaman görünür değildir. Erkekler, kamusal alanda politik direnç eylemlilikleri içinde yer aldığı

için sığınmacı statüsü talep etmekteyken, kadınlar uğradıkları aile içi şiddet, erkek eşten yönelen şiddet ve örneğin Somali için ülkedeki şiddet gibi daha çok özel alanla özdeşleştirilen durumlar nedeniyle sığınan statüsü talep etmişlerdir.

Sosyal ya da politik nedenlerle gelen kadınlar, bu nedenlerin hem Birleşmiş Milletler görevlileri hem de sığınan ve sığınmacı erkekler tarafından inandırıcı bulunmadığını ve kadınlara, statü talep etme sürecinde daha fazla şüpheyle yaklaşıldığını ifade etmişlerdir. Bu durum, politik nedenlerle Türkiye'ye gelen İran'da kadın aktivisti olan bir sığınan kadın tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Sığınmacı erkekler ve BM politik nedenlerle geldiğini söyleyen erkeğe daha çok inanıyor, kadınların BM'yi sığınmacı olduğuna inandırması daha zor oluyor (Görüşme 7, kadın, İran).

Yukarıdaki alıntı, sığınma alanındaki yasal yapıların erkek yönelimli olduğu tespitini güçlendirmektedir. Feministlerin 1951 Sözleşmesi'ne yönelttikleri en temel eleştiri sığınan tanımının erkek kişiyi ifade etmesidir.

Bölüm II'de belirtildiği üzere, sığınma sürecinde geleneksel olarak erkeklerin deneyimine odaklanılması ve kadınların deneyimlerinin ikincil olarak görülmesi söz konusudur.

Zulümle karşılaşan kadın için sığınma ile ilgili yasal süreçler hakkında bilgiye erişmek çok önemli bir diğer sorundur. Yasal engellerin yanı sıra lojistik, bilgi edinmeyle ilgili, kültürel ve psikolojik engeller olabilir. Bu engeller, kocası Somali'de kabile savaşlarında öldürülen ve üç çocuğuyla oldukça zorlu bir gemi yolculuğunun ardından Türkiye'ye gelen Somalili bir kadın sığınan tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Gemi kaptanı bizi kandırdı, İtalya'ya diye İstanbul'a getirip, Zeytinburnu'na bıraktı. Hiçbir şey bilmiyorum. Ne yapacağımı bilemedim. Orada üç gün diğer Somalililerle kaldım. Kimse bana destek olmadı. Sonra birisi Ankara'da BM var, git oraya başvuru

dedi. Param yok, nasıl gideceğim bilmiyorum. Tarif ettiler, yol paramı verdiler. Oradan BM'yi öğrenip, otobüsle Ankara'ya gelip başvurdum (Görüşme 37, kadın, Somali).

Kadınların yukarıda sözü edilen engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Kadınlar çoğu zaman erkeklerden daha az hareketlidir ve bu nedenle sığınmayla ilgili mekanizmalara erişimleri dışarıdan verilecek desteklerle gerçekleşmektedir.

Kadınların, sığınma süreçleriyle ilgili sözü edilen bu dezavantajlarına karşın, görüşülen sığınan ve sığınmacı erkekler içinde kadınların sığınma sürecinde daha avantajlı olduğunu düşünenlere rastlanmıştır. Bu durum, Türkiye'ye politik nedenlerle gelen İranlı bir sığınmacı tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

BMMYK, kadınlara daha iyi gözle bakıyor erkeklere göre. Özellikle kadınlar hamileyse ve şiddet görüyorsa kabul edilme şansları daha fazla. Erkeklerin politik olduklarına inandırmaları daha zor (Görüşme 5, erkek, İran).

Bu konuda kadın ve erkek sığınan ve sığınmacılar arasında farklı bakış açılarının varlığı dikkat çekmektedir. Sığınan ve sığınmacı erkekler, kadınların "gerçek sığınmacı" olmadığı halde aile içi şiddet, hamilelik, cinsel şiddet gibi durumlar nedeniyle kabul görmelerinden rahatsızlık duymaktadır. Bu durum, İran'da üniversite öğrencisiyken, politik nedenlerle okulunu bırakmak zorunda kalan ve Türkiye'ye gelen bir erkek sığınmacı tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

Kadınların çoğu politik nedenlerle gelmiyorlar. Bir bakıyorsun beş ayda üçüncü ülkeye gidiyor. Benim gibi gerçek adamlar bir sene iki sene bekliyor. Erkeklerin işleri yavaş gidiyor. Kadınlarda politik olanlar var ama çok az. Kadınların % 90'ı politik nedenlerle gelmiyor (Görüşme 19, erkek, İran).

Sığınan ve sığınmacı erkekler bu alandaki erkek yönelimli düzenlemelerin farkındadır ve buna uygun düşünmektedir. Erkekler göre kadınlar politik nedenlerle gelmemektedir ve dolayısıyla gerçek sığınmacı değildirler. Bu görüşün altında kadınların politik faaliyetleri olamayacağı kabulü yatmaktadır. “Gerçek sığınmacılar” kendileridir. Kadınların toplumsal cinsiyetleri bağlamında görmüş oldukları zulüm, erkek sığınan ve sığınmacılar tarafından sığınma sürecine giriş için kabul görmemektedir.

Görüşülen kadınlar açısından bakıldığında da durum benzerlik göstermektedir. Sosyal nedenlerle gelen kadınlar, erkekler politika yaptıkları için sığınmacı olarak kabul edilmelerinin anlaşılır olduğunu düşünmektedir. Bu durum, eşinin şiddetinden çocuklarıyla birlikte Türkiye’ye kaçan İranlı bir sığınan kadın tarafından aşağıda dile getirilmiştir:

Politikayı erkekler yapıyor dolayısıyla sığınan olarak kabul edilmeleri daha kolay oluyor ve sebepleri daha inandırıcı bulunuyor (Görüşme 21, kadın, İran).

Yukarıda sözü edilen bu tartışmalar çerçevesinde politik nedenlerle gelen kadınlar açısından benzer durumlar söz konusudur. Politik eylemlilikler yürüttüğü için gelen kadınların sığınmacı statüsünü talep etmek için başvurduğunda iddialarına daha fazla şüpheyile yaklaşıldığı kadınlar tarafından ifade edilmektedir. Bu durum, İran’da insan hakları savunuculuğu yaptığı için kaçmak zorunda kalan, politik nedenlerle gelen bir İranlı sığınan tarafından şu şekilde dile getirilmiştir.

Politik nedenlerle geldiğime inandırmam o kadar zor oldu ki. Bu nedenlere şüpheyile yaklaşıldı ve adeta “yalan söyleyen” muamelesi gördüm (Görüşme 40, kadın, İran).

Görüldüğü üzere sığınma alanındaki yasal düzenlemelerin erkek egemen olması politik nedenlerle gelen kadınların da kabul görmesini güçleştiren bir etki yaratmaktadır. Politik eylemlilikler yürüten kadınlara dahi sığınma sürecinde

“yalancı” muamelesi yapılmaktadır. Bu durum, sığınma ve göç alanında çalışan profesyoneller arasında da sığınmacının erkek kişi olarak kodlandığını göstermektedir. Sığınma statüsünü gerçekten hak eden kişi kendilerine göre erkektir ve kadınlara bu anlamda daha fazla şüpheyile yaklaşılmaktadır. Bu çerçevede bu alanda çalışanların da ataerkil bir düşünce yapısına sahip olduğu erkek deneyimini öncelikli olarak ele aldıkları düşünülebilir. Sığınma ve göç alanındaki yasal düzenleme ve uygulamaların bu anlamda kadına daha fazla şüpheyile yaklaştığını söylemek mümkün görünmektedir.

Erkeklerin kadınları “gerçek sığınmacı” olarak görmemesi durumuna ek olarak dikkati çeken bir diğer durum ise, eşcinsel oldukları için sığınanlara ilişkin erkeklerin sahip olduğu önyargılar olarak ortaya çıkmıştır. Sığınan ve sığınmacı erkekler, eşcinsel oldukları ve bu nedenle ülkesinde baskı gördüğü iddiasıyla gelen hem kadınlara hem de erkeklere şüpheyile bakmakta ve onların “gerçek sığınmacı” olmadıklarını dile getirmektedir.

Sığınan ve sığınmacı erkekler, eşcinselleri ahlaksız ve yalancı olarak nitilemekte ve öncelikli olarak ele alınmaları ve çok bekletilmemeleri durumuna tepki göstermektedir. Bu durum İran’da avukatlık yaparken, sosyal nedenlerle Türkiye’ye gelen erkek bir sığınan tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Bir bakıyorsun adam geliyor eşcinselim diyor, kadın lezbiyenim diyor. Onları hemen üç beş ayda üçüncü ülkeye gönderiyorlar. Bunlar hem yalan söylüyor hem de ahlaksızlar. Benim gibi gerçek sığınmacılar da iki yıldır bekliyor (Görüşme 8, erkek, İran).

Eşcinsellikle bağlantılı bu durumun, daha önce sözü edilen, kadınların gördüğü “toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan zulüm” iddialarının 1951 Sözleşmesinde geçen “belirli bir sosyal gruba üyelik” ölçütüne göre işleme konmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kadınlar, “belirli bir sosyal grup olarak” kabul edilmekte ve sığınma işlemleri bu maddeye göre yapılmaktadır. Ancak Sözleşme kapsamına toplumsal cinsiyetin altıncı bir madde olarak

eklenmesi görüşünü savunanlar eşcinsellik gibi özgöl durumların da bu şekilde kapsama alınacağından bahsetmektedir.

4.2. Sonuç

Kuramsal çerçevede bahsedildiğı ve anlatıların da desteklediğı üzere sığınma alanında erkek odaklı bir yaklaşımın varlığından bahsetmek mümkün görünmektedir. Sığınmacı tanımının erkek kişi düşünölerek yapıldığı, sadece erkeklerin politik eylemlilikler içinde yer alabileceğı kabulünün sığınma alanındaki uluslararası ve ulusal yasal düzenleme ve uygulamalarda kendini ortaya koyduğu görölmektedir.

Politik nedenlerle başvuran kadınların iddialarına da şüpheyle yaklaşıldığı ve söylemlerinin doğruluğundan kuşkulandığı ortaya çıkmıştır. Bu durumu, erkeğın deneyiminin daha fazla öncelik taşıdığı ve sığınma ve göç alanındaki düzenleme ve uygulamaların erkek egemen niteliğıyle açıklamak mümkün görünmektedir. Bu erkek egemen düşüncenin yansıdığı yasal ve uygulama çerçevesi, kadınlar açısından olumsuz bir durum yaratmakta ve kadınların deneyimlerinin bütönlöklö olarak kavranmasını güçleştirmektedir.

Bu durum, sığınan ve sığınmacı kadınlar tarafından erkeklerin öncelikli olduğı ve onlara daha çok inanıldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Sığınan ve sığınmacı erkekler ise kadınların zaten politik nedenlerle gelmedikleri, daha çok gördükleri şiddet bağlamında statü talep ettikleri, kadınların “gerçek sığınmacı” olmadığı ve aslında sadece “erkeklerin gerçek sığınmacı” olarak kabul edilmesi gerektiğı şeklinde yorumlarda bulunmuşlardır. Sığınan ve sığınmacı erkeklerin, eşcinsel kadın ve erkeklere de bu anlamda tepkili oldukları ve onları kabul etmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu alanda var olan erkek deneyimini temel alan yapıların sığınan ve sığınmacı erkekler tarafından da kabul edildiğı ve zaten böyle olması gerektiğıne inandıkları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada daha çok toplumsal cinsiyetleri çerçevesinde gördükleri zulüm nedeniyle sığınan kadınlarla görüşölmüştür. Ancak bu kadınlar aile içi şiddetten,

ülkedeki genelleşmiş şiddete (Somali'deki kabile savaşları) kadar pek çok şiddet türüne toplumsal cinsiyetleri nedeniyle uğramaktadır. Sosyal nedenler olarak adlandırılan bu nedenler esasında köklerini ayrımcı uygulama ve sosyal yapılardan almaktadır. Bu nedenle "sosyal nedenleri" küçümsemek ya da sığınmacı olmak için yeterli görmeme tutumlarının kabul edilebilir bir yanı olmadığı düşünülmektedir. Sosyal nedenlerle gelen kadınlar, doğrudan politik eylemliliklerde yer almış olma durumuyla bağlantılı bir sığınma süreci yaşamamaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyetlerinden dolayı uğradıkları zulüm Sözleşme'de ayrı bir madde olarak düzenlenmediği için "belirli bir sosyal gruba üyelik" ölçütüne göre sığınmacı olmaları mümkün hale gelmektedir. Aslında politik temelleri olan sosyal nedenlerin de 1951 Sözleşme'sine altıncı bir madde olarak eklenmesi durumu daha da anlaşılır kılacak ve kadınlar lehine bir durum yaratacaktır.

Sonuç olarak sığınma alanındaki ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin 1951 Sözleşmesi'nde geçen 'sığınmacı' tanımı temel alarak yapıldığı ve buna göre uygulamada ve sığınma alanındaki profesyoneller arasında sığınma iddiasında bulunmanın temel koşulunun 'politik nedenlerle gelmek' yönünde bir kabulün olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

BÖLÜM V ANALİZ

SIĞINAN VE SIĞINMACI KADINLARIN SIĞINMA OLGUSUNDAN OLUMSUZ ETKİLENME DİNAMİKLERİ

Verilerin analiz ve yorumuna devam edilen bu bölümde sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma durumundan erkeklerden daha fazla olumsuz etkilenme boyutları tartışılmaktadır. Anlatılardan ortaya çıktığı ve kuramsal çerçevenin de desteklediği üzere, sığınan ve sığınmacı kadınların pek çok boyut açısından bakıldığında sığınma durumundan erkeklerden daha olumsuz etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Bu boyutlar sığınmaya zorlayan nedenler, göçü tek başına yapma, sorumluluk ve rollerde artış, sığınmanın psikolojik etkileri, iş bulmada yaşanan güçlükler ve göçe uyum olarak belirlenmiştir.

5.1. Sığınmaya Zorlayan Nedenler

Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı kadınların beşi politik nedenlerle ve 15'i ise sosyal nedenlerle geldiklerini ifade etmişlerdir. Sığınan ve sığınmacı erkeklerin ise yarısı sosyal, diğer yarısı ise politik nedenlerle geldiklerini belirtmişlerdir. Bu çerçevede kadınlar açısından zorunlu göçün nedenlerini tartışma ve erkeklerden farkını ortaya koyma anlamında karşılaştırma imkanı bulunmaktadır.

Bölüm II'de belirtildiği gibi, kadınlar da bütün sığınmacılar gibi, baskı zulüm ve korku içinde oldukları için kaçmaktadır. Ancak kadınlar, erkeklerden farklı olarak, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyal ve kültürel ön yargılardan kaynaklanan baskı ve zulüm, geleneklerle ilişkili bedensel ve ruhsal sağlıklarını bozan zarar verici uygulamalar, evlilik anlaşmazlığı, fiziksel şiddet, cinsel istismar, cinsel şiddet, aile içi şiddet gibi, esas olarak kadın olmalarından kaynaklı zulüm ve baskılardan kaçmak için de ülkelerini terk etmek ve başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalırlar (Akkaya, 2002: 77; Odman, 1996:2; Kofman, Phizacklea, Raghuram ve Sales, 2000: 143; Anker, 2002: 5). Erkekler için göç

nedenleri ise bu çalışma açısından İran'dan gelenler için ülkesinde politik etkinlikler yürütmek, ayrımcılığa uğramak, Somali'den gelenler için kabile savaşlarında savaşmak zorunda kalmama, aile ve yakın çevrenin savaşlar sırasında kaybedilmesi, ülkedeki genelleşmiş şiddet nedeniyle iyi bir yaşam standardına sahip olamamaktan yakınma gibi nedenlerle gerçekleşmiştir. Moritanya'dan gelen bir erkek sığınan derisinin renginin koyu olması nedeniyle ayrımcılığa uğradığı için geldiğini belirtmiştir. Irak ve Afganistan'dan gelenler ise ülkelerindeki savaşa katılmamak için göç etmeye karar vermişlerdir.

Kadınlara özgü göç nedenlerinin ataerkil bir toplumda yaşama ve kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Kadın göçünün ekonomi dışı ve ekonomik pek çok nedeni bulunmaktadır. Çoğu zaman bu nedenlerin birkaçının bir arada bulunması durumunda göçe karar verilmektedir.

Bu çalışmada sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler arasında, göçe karar verme nedenlerinden başlayarak büyük farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkeklerin 1951 Sözleşmesi'nde sığınan olmayla ilgili kabul edilen beş ölçüte (ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyelik ve politik düşünceler) uygun olarak sığınmacı statüsü talep ettikleri bilinmektedir. Bu ölçütler içinde göç ediş nedenleri sosyal ve politik nedenler olmak üzere iki grupta toplanabilmektedir. Bununla birlikte kadınlar açısından en önemli fark, sığınan ve sığınmacı kadınların göç nedenlerinin büyük ölçüde sığınan ve sığınmacı erkeklerden gördükleri şiddet ve ülkelerindeki genelleşmiş şiddetten kaçma isteği nedeniyle gerçekleşmesidir. Kadınlar açısından erkek şiddetinin göç öncesinden başladığı ve göçe karar vermede önemli olduğu anlaşılmıştır. Hatta kadınların, göçü bu erkek şiddetinden kaçınmada bir baş etme stratejisi olarak kullandıkları şeklinde bir tespit yapmak mümkün görünmektedir.

Bu durum, kocasının şiddetinden kurtulmak için çocuklarıyla birlikte Türkiye'ye gelen İranlı bir kadın sığınan tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Kocam bana ve çocuklarıma devamlı şiddet uyguluyordu. Bir türlü geçinemedik. Çocuklarımla psikolojisi bozulmuştu. Böylece Türkiye'ye gelmeye karar verdim (Görüşme 21. kadın, İran).

Erkekler de kadınların farklı göç ediş nedenleri bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenler, erkekler tarafından kadınların daha zor durumda olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu durum, Somali'de insan hakları savunuculuğu yapan, eşini ve çocuğunu kabile savaşında kaybeden, erkek bir politik sığınan tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Kadınlar daha güçsüz ve dezavantajlı. Kadın sünneti, tecavüz artık sıradan hale gelmiş. Bu durumda bir de çocuk ve evin geçimi işlerinin hepsi kadına kalıyor. Bir de ailelerini, eşlerini ve çocuklarını kaybediyorlar. Çok zor durumları. Erkeklerin durumu onlara göre daha iyi (Görüşme 31, erkek, Somali).

Erkeklerden kadınlara yönelen bu şiddet sadece göç öncesinde değil, göç sonrasında da kadınlar açısından incinebilirliği arttıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Kadın olmak demek, şiddetin çeşitli türlerinden korunmak isteyen kadının kaçmasına ve başka bir ülkeye sığınmasıyla bitmemektedir. Göç sonrasında da şiddet görme durumu kadınlar açısından devam etmektedir. Bu durum, eşinin ölümünden sonra eşinin erkek kardeşiyle evlendirilmek istenmesine karşı çıkan, bundan dolayı İran'daki erkek akrabalarından şiddet gördüğü için Türkiye'ye gelmiş olan İranlı bir sığınan tarafından şu aşağıdaki biçimiyle ifade edilmiştir:

Kadın şiddete daha açık hale geliyor. İran'da ve Türkiye'de sığınmacı erkeklerden şiddet ve eziyet gördüm kadın olduğum için (Görüşme 18, kadın, İran).

Erkeklerden kadınlara yönelen bu şiddet uzun süreli olarak yaşanmaktadır. Şiddetin, göç öncesinden başlayarak göç sonrasında da

devam etmesi söz konusudur. Bu durum, eşinin uyguladığı şiddetten kurtulmak için çocuğuyla birlikte Türkiye'ye kaçan, eşinin kendisini izleyerek Türkiye'ye geldiği ve Türkiye'de de şiddet uygulamaya devam ettiği bir İranlı kadın sığınan tarafından şöyle ifade edilmiştir:

Kadınlar daha çok zulüm ve korku yaşıyor. Kadınlar daha yoğun ve daha uzun süreli şiddet görüyorlar (Görüşme 9, kadın, İran).

Kadınların, bu şiddet deneyimlerinin göçe karar vermedeki etkisinden başlayarak, göç sonrasında da devam edebilmesi, sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler arasında göçle birlikte farklılaşan geliş nedenlerini ortaya koymaktadır. Sığınan ve sığınmacı kadınlar, ülkelerindeki erkek şiddetinden kaçarak göç etmişler ve Türkiye'de de şiddete uğrama korkusu ile yaşamlarına devam etmeye çalışmaktadır. Bu durum, kadınların sığınma durumundan erkeklerden daha fazla olumsuz etkilenme dinamiklerinden ilkinin ortaya koymaktadır.

Kadınlar açısından önemli bir diğer geliş nedeni kadınların ülkelerinde gördükleri kurumsallaşmış ve genelleşmiş şiddet olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Somali açısından bakıldığında kadınların, ülkede sürekli olarak gerçekleşen kabile savaşlarında şiddetin hedefi haline geldiği görülmüştür. Somalili sığınan ve sığınmacı kadınlar, kabile savaşlarında eşlerini, çocuklarını ve diğer yakın akrabalarını kaybetmişler ve tecavüze uğramışlardır. Somalili kadınlar açısından tecavüz sistematik olarak uygulanan ve kaçınılamayacak bir durum olarak yaşanmaktadır. Tecavüze uğrayan Somalili kadınlar, tecavüzcüleri bilindiği halde hiçbir yasal yaptırım uygulanmamasından ve aksine kendilerinin "suçlu" muamelesi gördüğünden yakınmaktadır. Bu durum, eşi babası kabile savaşlarında öldürülen ve çocuklarıyla Türkiye'ye gelen tecavüz mağduru bir Somalili sığınan tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Eşim ve babam gözümün önünde öldürüldü. Daha ne anlatayım. Bir ay boyunca tecavüze uğradım. Bu zamana kadar hayatım hep

kötü muameleyle geçti. Tecavüze uğradığım için beni dışladılar, yokmuşum gibi davrandılar (Görüşme 37, kadın, Somali).

Görüldüğü üzere erkeklerden kadınlara yönelen şiddet ve ülkedeki şiddet gibi nedenler kadınların sosyal nedenlerle gelişine yol açmıştır. Ancak bu nedenlerin “sosyal” olarak adlandırılması durumun ciddiyetinin anlaşılmasını da engellemektedir. Esasında erkeklerden kadınlara yönelen şiddet ister aile içinde gerçekleşsin, ister ülkedeki genelleşmiş şiddet şeklinde yaşanmış olsun, kadınların sonraki süreçlerde hiçbir destek alamaması ve bu şiddetin yaşanmamış sayılması ülkelerdeki politik yapı ve mekanizmalarla da ilişkili düşünülmelidir. Bu çerçevede kadınların erkeklerden kaynaklanan göç nedenlerinin de politik bir temeli olduğunun altı çizilmelidir.

Kadınlar açısından önemli diğer bir nokta, politik nedenlerle göç eden kadınlar açısından ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında politik nedenlerle gelen beş kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu kadınların tümü de İran’dan gelmiştir. Ülkelerinde insan hakları hareketleri içinde özellikle kadın hakları alanında savunuculuk yapmışlardır. Kadın olarak politik faaliyet yürütüyor olmak, kadınlar açısından büyük bir sorun yaratmıştır. Kadınlar, politik faaliyet yürüttükleri için aile ve yakın çevrelerinde herhangi bir baskı ile karşılaşmadıklarını çünkü ailelerinde politikayla ilgilenen aile bireyleri olduğunu ve ailelerinin politik geçmişlerinin kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak kadınların, kendi devletlerinden büyük baskılar gördükleri, defalarca içeri alındıkları, kadın olarak bu tür politik faaliyetler yürütmelerinin kendilerine yakışmadığının otoriteler tarafından defalarca dile getirildiği kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Bu durum, babası da politik faaliyetler yürüten bir aileden büyümüş ve İran’da kadın hakları savunuculuğu yaptığı için defalarca gözaltına alınmış, rahatsız edilmiş ve bu nedenle Türkiye’ye çocuğuyla birlikte gelen İranlı bir sığınan kadın tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Defalarca gözaltına alındım. Bana hep “kocan dişçi, durumun iyi, otur oturduğun yerde” dendi. Kadın olarak bu işlerle ilgilenmememi,

yoksa İran'da yaşamanın mümkün olmadığını söylediler (Görüşme 1, kadın, İran).

Görüldüğü üzere politik nedenlerle gelen kadınlar için de göç etme nedenleri erkeklere göre daha zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır.

5.2. Göçü Tek Başına Yapan Kadınlar

Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı erkeklerin genellikle Türkiye'ye tek geldikleri, ailelerini ülkelerinde bıraktıkları görülmüştür. Eşleri ve çocukları köken ülkede kalmıştır. Bu durum, göç sürecinde erkeklerle ilgili olarak önce kendisi gitme ardından ailesini (bağımlılarını) getirme dizgesinin sığınma durumunda da izlendiğini göstermiştir. Bu durum, Tekeli'nin (1998: 15) göçün cinsiyet bakımından seçici olduğu, çalışma yaşında erkek nüfus göçünün yüksek olduğu gözlemleriyle tutarlılık göstermektedir. Tekeli, bu seçiciliğin topluma iş alanlarında hakim olan cinsiyet ayrımcılığının göç olgusuna yansımış olmasıyla yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ekonomik temelli göçler için uygun görünen bu açıklamanın sığınma durumunda da değişmediği görülmektedir.

Bu durumda çocukların bakımı ve diğer sorumluluklar erkeğin ülkesindeki eşine kalmıştır. Erkek tek başına gelse dahi, ülkesinde kalan eşine büyük bir iş yükü düşmektedir.

Eşimi ve çocuklarımı getiremedim. Evdeki tüm iş ve evin geçimi eşime kaldı (Görüşme 2, erkek, İran).

Bu çalışma kapsamında görüşülen kadınlar da bir önceki bölümde bahsedilen nedenlerle ülkelerinden kaçmışlar ve evli olanlar çocuklarıyla, evli olmayanlar ise tek gelmişlerdir. Evli ve çocuklu olan sığınan ve sığınmacı kadınların tümü eşleri yanında olmadan çocuklarıyla birlikte gelmiştir. Bunun nedeni büyük ölçüde kadınların eşlerinden yönelen şiddetten kaçması olarak ortaya

çıkılmaktadır. Kadınların büyük bir bölümü eşleriyle anlaşmazlık yaşadıkları ve şiddet gördükleri, evlilik anlaşmazlığı yaşadıkları, ölen eşinin kardeşiyle evlenmeye itiraz ettikleri için kaçmışlardır ve dolayısıyla tek gelmişlerdir. Bu durum, eşinin uyguladığı şiddet ve evlilik anlaşmazlığı nedeniyle kaçan İranlı bir kadın sığınmacı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Kocamla anlaşmayı, iyi geçinmeyi çok denedim ama olmadı. Ben de gizlice pasaport çıkardım. Kocama yakalanırım diye çok korktum. Yakalasa beni kesin öldürürdü. Oğlumla Türkiye'ye gelene kadar çektiğim korkuyu bir ben bilirim (Görüşme 9, kadın, İran).

Sığınan ve sığınmacı kadınların tek gelme nedenlerinden bir diğeri ise Somalili kadınlar boyutunda ortaya çıkan, eşlerin kabile savaşlarında öldürülmesi olarak ortaya çıkmıştır. Sığınan ve sığınmacı Somalili kadınların tümünün eşleri kabile savaşlarında öldürülmüştür ve dolayısıyla çocukları olan kadınlar çocuklarıyla diğerleri tek başına Türkiye'ye gelmiştir. Bu durum, eşi Somali'de kabile savaşında öldürülen ve çocuklarıyla yalnız Türkiye'ye gelen Somalili bir kadın tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Eşim kabile savaşında öldürüldü. Çocuklarımı korumak için Somali'den çocuklarımla birlikte kaçtım (Görüşme 33, kadın, Somali).

Sığınan ve sığınmacı kadınlar içinde çocuklarıyla birlikte gelenler açısından önemli bir etkilenme boyutu, çocuklarla birlikte kaçmanın yolculuklarını çok zor ve tehlikeli hale getirmiş olması olarak belirlenmiştir. Bu durum, çocuğuyla birlikte gelen, eşi İran'da kalan bir sığınmacı kadın tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Yolculuğu çocuğumla birlikte yaptım. Çocuk olduğu için çok zorlandım. Yolculuk daha zorlu geçti, daha stresliydim. Çocuğumun bakımı beni çok strese soktu (Görüşme 1. kadın, İran).

Somalili kadınlar en az üç çocukludur ve çocuklarıyla birlikte gelme onlar için de yolculuğu zorlaştıran bir etki yaratmıştır. Somalili kadınlar bütün paralarını kaçak olarak gemiyle gelmek için kaptana vermişler, ellerinde paraları kalmamıştır. Bu durumda yaklaşık bir ay süren bir gemi yolculuğunu çok az yiyecek ve suyla geçirmişlerdir. Çocuklarının gereksinimlerini karşılama konusunda sıkıntılar yaşamışlardır. Bu durumu, eşi Somali'deki kabile savaşında öldürülen ve çocuklarıyla birlikte kaçak olarak gemiyle Türkiye'ye gelen bir kadın sığınanın anlatısında görmek mümkündür:

Yolculuk kolay olmadı, bir aya yakın sürdü. Kaptan bizi geminin alt kısmında kaçak olarak götürüyordu. O yüzden çok kalabalıktı ve hiç oradan çıkamıyorduk. Uzanacak, uyuyacak kadar bile yer yoktu. Bir de bizi yakalarlarsa ne yaparız diye çok korktum. Böyle bir yolculuktu. Çocuklar için yiyecek yok, tuvalet yok, ağlayıp duruyorlar. O kadar zordu ki (Görüşme 30, kadın, Somali).

Görüldüğü üzere kadınlar eşlerini kaybettikleri, onlardan ayrıldıkları, onlardan kaçmak zorunda kaldıkları, ülkedeki şiddette eşlerini kaybettikleri, ülkelerindeki şiddette tecavüze uğradıkları için göç etmişlerdir. Bu durumda, kadınların tek başlarına kaldıkları, ailelerinin dağıldığı ve çocuklarıyla birlikte geldikleri görülmektedir. Kadınlar, eşleri olmadan çocuklarıyla gelmişlerdir. Çocuklarla geliş kadın için çok zorlu olmuştur. Hem yolculuk çok zor ve stresli olarak adlandırılmış hem de çocukların bakımı büyük sorun haline gelmiştir. Kadınlar adeta "kaçmışlardır" ve göç için maddi anlamda sınırlı bir hazırlık dışında herhangi bir hazırlık söz konusu olmamıştır. Özellikle Somali'den gelenler için gemi yolculuğu yaklaşık bir ay kadar sürmüş ve geminin altı kısmında kaçak olarak gelindiği için korku ve stres başta olmak üzere, beslenme ve diğer temel ihtiyaçların karşılanması büyük sıkıntı yaratmıştır. Çocukların bakımı ve beslenmesi konusunda kadınlar sorun yaşamışlardır.

5.3. Sorumluluk ve Rollerde Artış

Kadınların sığınma durumundan daha olumsuz etkilenmesiyle ilgili diğer bir boyut, tek başına gelmeyle bağlantılı kadınların sorumluluklarının artışı olarak ortaya çıkmıştır. Kadınlar, eşlerini kaybettikleri ya da onlardan ayrıldıkları için aileleri dağılmış ve sorumluluk ve rollerinde artışlar olmuştur. Kadınlar evin reisi haline gelmişler, bakım veren rolleri artmış, annelik rolleri yaşamlarında daha merkezi hale gelmiştir. Bu durum, Bölüm II'de Abadan-Unat (1984:16-26); Canat (1982:13); Srilakshmi (2000: 13); Benjamin ve Fancy (1998: 13); Chant (1992: 201); Raghuram (2004: 3); Mascarenhas-Keyes (1993: 134); Eastmond (1993: 45); Abdülrahim (1993: 65) ve Esara (2004: 201) tarafından ifade edilmiştir. Bu anlamda kadınların, göçle birlikte sorumluluk ve toplumsal cinsiyet rollerindeki artışı yönündeki kuramsal bilgilerle verilerin aynı yönde olduğu görülmüştür. Bu sorumluluk ve rol artışına sığınan ve sığınmacı kadınların neredeyse tümünün anlatılarında dikkat çekilmiştir. Bu durumu, eşini kabile savaşlarında kaybeden ve çocuklarıyla Türkiye'ye gelen bir kadın sığınan ifade etmektedir:

Önceden eşim vardı, evin geçimini o sağlardı. Şimdi çocuklarımın hem annesi hem de babası oldum, evin her işi, çocukların bakımı, her şey bana bakıyor (Görüşme 28, kadın, Somali).

Kadınların sorumluluk ve rollerindeki bu artışın önemli bir diğer nedeni ise göçle birlikte ailenin parçalanması, yakın çevrenin verdiği desteğin ortadan kalkması ve kadınların alışık olduklarının üstünde sorumluluk ve roller yüklenmeye başlamalarıdır. Bu durum, İranlı kadın sığınmacılar tarafından ifade edilmiştir:

İran'da çocuğumun bakımında akrabalarım yardımcı oluyordu. Çocuğumu onlara bırakıp diğer işlerime bakabiliyordum. Daha rahattım. Şimdi çocuğumun her şeyiyle ben ilgilenmek zorundayım (Görüşme 1, kadın, İran).

Kadınların iş ve sorumlulukları iki katına çıkıyor. Ülkesinde destek sistemleri varken ve yararlanabiliyorken burada olmaması kadını daha çok olumsuz etkiliyor (Görüşme 16, kadın, İran).

Sığınan ve sığınmacı kadınların tümünde görülen ortak bir sorumluluk ve rol artışı annelik konusunda yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Sosyal ve politik nedenlerle gelen ve çocuklu olan kadınların tümünde annelik rolü ön plana çıkmış ve çocukların geleceği konusu onlar için daha fazla öncelik taşıyor hale gelmiştir. Bu bilgi, Mascarenhas-Keyes (1993: 137) tarafından ortaya konulan kadınların annelik rolünün artışıyla tutarlılık göstermektedir. Bu durumu, eşinin şiddetinden kaçarak çocuğuyla Türkiye'ye gelen İranlı sığınan kadınların anlatısı iyi bir şekilde ortaya koymaktadır:

Anne olmak benim için her zaman öncelikliydi. İran'da da çocuğum her şeyden önde geliyordu. Şimdi ise tek düşüncem çocuğumun iyiliği ve sağlığı. Kendimi bile unuttum. Yeter ki o iyi olsun, iyi annelik yapayım (Görüşme 9, kadın, İran).

Benim için çocuklarım ve annelik her şeyden önce geliyor artık (Görüşme 21, kadın, İran).

Sığınan ve sığınmacı kadınlar açısından göçle birlikte sorumluluk ve rollerdeki artıştan yaşa bağlı olarak kadınların daha fazla etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Evli olmayan ve ailesiyle birlikte gelen genç kadınların göçle birlikte sorumluluk ve rollerinin çok daha fazla artmaya başladığı görülmüştür. Bu çalışma kapsamında bu özelliğe sahip sadece bir kadın bulunmaktaydı. Bu kadınla yapılan görüşmede sorumluluk ve rollerinin arttığı ve adeta annesinin sorumluluklarını da yüklenmeye başladığı bulunmuştur. Bu bilgi, Bölüm II'de Mascarenhas-Keyes (1993: 134) ve Abadan-Unat (1984:26) tarafından da ifade edilmiştir ve tutarlılık göstermektedir. Buna ek olarak Esara (2004:201) göçle birlikte annelerin karşı çıktıkları ataerki kuralları güçlendirirlerken, göçmen kızların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuduklarını ortaya

koymuştur ve her iki durumu bu grupta yer alan bir Iraklı kadının anlatısında görmem mümkündür:

Annem artık yaşlı ve buraya geldikten sonra da olumsuzluklar onu çok yıprattı. Evin işlerinin tümü bana bakıyor. Üç tane abim var, onlara da ben bakıyorum. Evin annesi oldum. Bazen çok ağır geliyor bana, itiraz ediyorum. Zaten şeker hastasıyım benim bakıma ihtiyacım var. Onlara nasıl annelik yapayım ki (Görüşme 11, kadın, Irak).

Aşağıdaki anlatıda görüldüğü üzere bu sorumluluk artışı kadın için yeni krizler yaratabilecek potansiyeli de beraberinde getirmektedir. Evde otoriteyi temsil eden babanın göçle birlikte artık evde bulunmaması kadının çocuklarına sözünü dinletmesi konusunda sıkıntıları da beraberinde getirebilmektedir.

Evdeki otorite olan baba yerine ben varım artık ama otoritemi kabul ettirmekte zorlanıyorum (Görüşme 29, kadın, Somali).

Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı erkekler açısından ise tam tersi bir durum yaşandığı görülmüştür. Sığınan ve sığınmacı erkeklerin tümü tek başına Türkiye'ye gelmiştir ve dolayısıyla sorumluluk ve rollerinde azalma görülmüştür. Evi geçindiren, baba, kardeş, eş gibi rollerin kaybetmişlerdir. Bunu, erkeklerin neredeyse tümünün anlatılarında görmek mümkündür. Ancak sorumluluk ve rollerdeki bu azalma, erkekleri mutlu etmemiştir. Erkekler, kendilerini pasif, işe yaramaz olarak görmeye başlamışlardır. Bu durumu, eşi ve çocukları İran'da kalan ve Türkiye'de tek başına yaşayan İranlı bir erkek sığınmacının anlatısından görmek mümkündür:

Eskiden baba ve eştim, şimdi değilim. Tüm sorumluluk eşime kaldı. Eşim çocuklarımın hem annesi hem de babası, buna çok üzülüyorum. Ben buna sevinemiyorum. Hiçbir işe yaramıyorum burada (Görüşme 2, erkek, İran).

Bu çalışma kapsamında görüŖülen sığınan ve sığınmacı erkeklerin göçe tek başlarına katıldıkları, eş ve çocuklarını kendi köken ülkelerinde bıraktıkları ortaya çıkmıştır. Bu durumda erkeklerin evi geçindirme sorumlulukları azalmakta ya da esas olarak ülkesindeki ailesine kalmaktadır ancak bu durum. Erkeklerin mutluluk duyduğu bir durum değildir. Sığınan ve sığınmacı kadınlar ise, eşlerinden ayrıldıkları ya da eşlerini kaybettikleri için çocuklarıyla birlikte gelmektedir. Bu durumda kadınların sorumlulukları artmaktadır. Evi geçindirme, çocukların bakımı, gündelik yaşamın devamını sağlama konusunda kadınlar çok fazla sorumluluk almaya başlamaktadır. Kadınlar ailenin reisi olmaya ve evde hem annelik hem de babalık rollerini oynamaya başlamışlardır. Ülkesinde sosyal destek sistemleri olarak adlandırılan aile ve komşuluk ilişkilerinden yararlanabilen kadın, göçle birlikte bu sistemlerin desteğini kaybedince göç onun için daha büyük sorumluluklar anlamına gelmektedir. Kadın bunları yapma konusunda destek almaktayken, göçle birlikte bundan mahrum kalmakta ve iş yükü artmaya devam etmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınlar göçten önce katı toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentilerine uygun davranmadıkları için göçe karar vermişlerdir. Politik nedenlerle gelen kadınlar, politika yapmak gibi erkek egemen bir iş içinde oldukları ve bu kabul görmediği için, zulüm görmemek üzere ülkelerinden kaçmışlardır. Sosyal nedenlerle gelen kadınlar ise erkek eşin uyguladığı şiddetten kaçma, eşlerinin kaybı, ülkedeki genelleşmiş şiddet ortamında eşini kaybetme ve kendisi de şiddet görme gibi nedenlerle gelmektedir. Ancak ülkelerinden ayrılmalarına neden olan toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumluluklarının göç sonrası da artarak devam ettiği görülmektedir. Sığınan ve sığınmacı erkeklerin rol ve sorumlulukları göçle birlikte azalırken, kadınları artmaktadır. Bu anlamda göçün kadın açısından toplumsal cinsiyet rollerini artırarak sürdüren bir etkisi olduğu görülmüştür.

5.4. Sığınmanın Psikolojik Etkileri

Bölüm II'de belirtildiği üzere kadınların göçten psikolojik olarak etkilenmeleri söz konusudur. Bu psikolojik etkiler, çok yönlü değişim, mülkün kaybı, rollerin artışı, fiziksel güvensizlik ve uğranan uzun süreli şiddetle ilişkili olarak Canat (1982:71); Abadan-Unat (1984:14); Pavlish (2005: 11); McKinley, Klekowski von Koppenfels, Laczko (2001:68); Srilakshmi (2000: 13) tarafından ortaya konmuştur.

Kadınların göçten ve sığınmadan psikolojik olarak etkilenmelerinin çeşitli nedenleri bu çalışmada da ortaya çıkmıştır. Bu psikolojik etkilenmenin en önemli ve ilk sırada yer alan nedeni sığınan ve sığınmacı kadınların göç öncesinden başlayarak çeşitli şiddet türlerine maruz kalmaları olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, insan hakları aktivisti olduğu için ülkesinden Türkiye'ye gelen bir Somalili erkek sığınan tarafından aşağıda ifade edilmektedir:

Kadınların durumu daha zor. Kocalarını kaybetmişler, tecavüze uğramışlar, hiçbir şeyleri kalmamış. Erkeklerde böyle kayıplar daha az (Görüşme 31, erkek, Somali).

Kadınların uğradıkları uzun süreli cinsel şiddet, ailesinin gözlerinin önünde öldürülmesi gibi travmatik deneyimler kadının psikolojik olarak göçten olumsuz etkilenmesini beraberinde getirmektedir. Bu şiddet deneyimleri içinde en ağır olanlardan biri olarak tecavüz neredeyse tüm Somalili kadınların başına gelmiştir. Somalili kadınlar için tecavüz kabile savaşlarında doğrudan ve uzun süreli olarak uygulanmış, kadınlar tecavüz sonrası toplumdan dışlanmış ve tecavüzcülere herhangi bir yasal yaptırım uygulanmamıştır. Bu durum, kabile savaşlarında tecavüze uğrayan Somalili bir kadın sığınanın aşağıdaki anlatından görülebilir:

Kabile savaşında tecavüze uğradım. Bence Somalili kadınların çoğu bunu yaşıyor. Tecavüzcü bilindiği halde hiçbir şey yapılmadı.

Ailem yok, kimsem yok, o yüzden hakkımı arayamadım. Gerçi hakkını arasan ne olur, Somali'de kanun, hukuk yok ki kimi kime şikayet edeceksin (Görüşme 30, kadın, Somali).

Kadınlar açısından travmatik bir diğer durum eşinin ve çocuklarının ölümüne şahit olmaktır ve bu da psikolojik olarak kadının olumsuz etkilenmesini açıklayabilecek önemli bir diğer nedendir. Tecavüz ve eş ve çocuklarının ölümüne şahit olma gibi iki travmatik deneyimi aynı zamanda yaşayan kadınlar da bulunmuştur. Bu durumları bir arada yaşayan kadınların göçten psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerini anlamak mümkün görünmektedir. Somalili bir kadın sığınanın aşağıdaki anlatısı, bu açıdan üzücü bir örnektir:

Kocamı ve beş çocuğumu gözlerimin önünde öldürdüler. O anı hiç unutamıyorum. Sonra bir ay boyunca tecavüze uğradım. Tecavüze uğradığım için toplumda değerim çok düştü, dışlandım, yokmuş gibi davranıldı bana. İnsanlar yüzüme bakmaz, benimle konuşmaz oldu. Ya bir adama dördüncü eş olarak gidecektim ya da kaçacaktım (Görüşme 37, kadın, Somali).

Tecavüz sonrası yasal, psikososyal hiçbir destek alamayan Somalili kadınlar aksine “suçlu” muamelesi görmüşler ve toplumları tarafından yok sayılmışlardır. Tecavüz sonrası kendi ifadeleriyle “değeri düşen” kadının kendi toplumunda yaşama şansı hiçbir şekilde kalmamıştır. Kadınların göç etmesine yol açan bu şiddet deneyimleri sonrasında destek alınmamış olması da kadınların psikolojik olarak göçten olumsuz etkilenmelerini güçlendirmiştir.

Sığınan ve sığınmacı erkekler ise benzer durumları ve kayıpları yaşamış olsalar bile güçlü görünmek adına bu deneyimlerden söz etmemişlerdir. Sığınan ve sığınmacı erkeklerin şiddet deneyimleri sorulduğunda daha çok gördükleri işkenceleri anlatmışlar bu tür şiddet deneyimlerinden söz etmemişlerdir. Bu durumu, erkeklerin, erkek olmalarından dolayı kendilerini güçlü olmak zorunda hissetmeleriyle açıklamak mümkün görünmektedir. Bu açıklama politik

nedenlerle Türkiye'ye gelen Somalili bir erkek sığınan tarafından aşağıda ifade edilmiştir:

Erkekler de kadınlar gibi kayıp yaşıyor ama daha çabuk unutmak, daha güçlü olmak zorunda hissediyorlar (Görüşme 31, erkek, Somali).

Tüm bu olumsuz yaşam deneyimleri kadının göç öncesinden başlayarak göç sürecinde de psikolojik olarak olumsuz etkilenmesine etkide bulunmaktadır. Olumsuz deneyimleri olan kadınlar ülkelerinde bu konuda herhangi bir psikososyal ve yasal destek alamamışlardır.

Şiddete uğradığı için göç eden kadınların ise ülkelerinde sürekli bir şiddet döngüsünde yaşadıkları ve çocuklarının da bu durumdan olumsuz etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Özel alanda yaşanan bu şiddet deneyimleri adeta görünür değildir ve kadınlar bu şiddete uzun süre maruz kalmıştır. Ülkelerinde bu şiddet ve travmayla baş edememişlerdir ve göç etmeye de büyük ölçüde bu nedenle karar vermişlerdir. Kadınların göç sonrasında da eşlerinin gelip kendilerini bulacağı ve tekrar şiddet uygulayacağı yönünde büyük korkuları bulunmaktadır. Ülke değiştirdiği ve kaçtıkları halde yine de eşlerinin bulmasından korkmakta ve Türkiye'de tecrit edilmiş bir yaşam sürmeye mahkum olabilmektedirler.

Eşimden kaçıp geldim, ama Ankara'da beni buldu ve herkesin gözleri önünde sokak ortasında dövdü. Nasıl elinden kurtuldum bilmiyorum. Sonra bir kadının yanında Eryaman'da 1.5 yıl hiç dışarı çıkmadan yaşadım korkumdan. Başvurum bu arada ben gitmediğim için reddedilmiş (Görüşme 9, kadın, İran).

Bu olumsuz deneyimler göç öncesinden başlayarak kadının psikolojik olarak daha olumsuz etkilenmesini beraberinde getirmiştir. Ülkedeki genelleşmiş şiddete kadınların hedef olduğu ve tecavüze uğradıkları Somali örneğinden görülebilir. Bu durumu yaşamış kadınlar, ülkelerinde hiçbir destek alamamışlar, Türkiye'ye geldikten sonra ise bazıları psikososyal destek alabilmişlerdir. Göç

öncesi eşini kaybeden, eşinin şiddetine uğrayan kadınların ise tek başına kaldıkları, çocuklarıyla birlikte geldikleri için sorumluluklarının arttığı, eşlerinin kendilerini Türkiye’de bulacağı konusunda korku duydukları ortaya çıkmıştır. Bu durumda kadının göçten psikolojik olarak daha fazla etkilenmesinin dinamikleri ortaya çıkmıştır.

5.5. İş Bulmada Yaşanan Güçlükler

Kadınların sığınma durumundan daha olumsuz etkilenme dinamikleriyle ilgili diğer bir boyut kadınların iş bulma konusunda yaşadıkları güçlükler olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı kadınların meslekleri incelendiğinde, sekizinin kendi ülkelerinde bir meslekleri olmadığı görülmüştür. Bu sekiz kadın da Somalilidir. İranlı kadınlar içinden ikisi öğretmen, biri mimar, biri ekonomist, biri memur, biri fotoğraf sanatçısıdır. Altı kadın ise sekreterlik, evlerinde kadın kuaförlüğü, cilt bakımı, kadın terziliği gibi işler yapmıştır. Informal bir şekilde evlerinde kaçak çalışmışlardır.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin ülkelerindeki meslekleri incelendiğinde, en fazla ticaret yaptıkları görülmektedir. Ticaretle uğraşan yedi kişidir. Üç kişi üniversite eğitimleri devam eden üniversite öğrencileridir. İki kişi avukat, iki kişi şoför, iki kişi hamal, bir kişi muhasebeci, bir kişi tesisatçıdır. Bir kişi de insan hakları aktivisti olarak çalışmaktadır. Mesleği olmayan iki kişi vardır.

Sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler açısından istihdamla ilgili durumun benzerlik gösterdiği bulunmuştur. Buna göre ülkelerinde çalışan sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin, göçle birlikte Türkiye’de çalışmadıkları görülmektedir. Bu durumun temel nedeni sığınanlarla ilgili çalışma yasağıdır. Ancak buna rağmen sığınan ve sığınmacılar arasında kaçak olarak çalışmanın yaygın olduğu görülmüştür. Göçten sonra çalışanların ise eğitim ve statülerinin altında, güvencesiz, düşük ücretli işlerde çalışmaya başladıkları görülmüştür.

Sığınan ve sığınmacı erkekler açısından konu irdelendiğinde, kendi ülkesinde çalışırken, göçle birlikte çalışmadıkları ve bu durumun, erkekler açısından rahatsızlık yarattığı görülmüştür. Somali'de kamyon şoförlüğü yapan ve Somali şartlarına göre maddi durumunu iyi olarak tanımlayan Somalili bir erkek sığınan göçle birlikte çalışmama durumunu anlatısında şu şekilde ifade etmiştir:

Somali'de çalışırken burada birden çalışmamaya, kadın gibi evde oturmaya başladım. Bu çok zor (Görüşme 25, erkek, Somali).

Yukarıdaki anlatıdan da görüldüğü üzere erkek göçten sonra çalışmama durumunu "kadın gibi evde oturmaya başladım" sözleriyle ifade etmektedir. Bu alışılmadık bir durumdur ve erkekler açısından sıkıntı yaratmaktadır.

Sığınan ve sığınmacı kadınlar açısından da benzer bir durum yaşanmıştır. Kadınlar içinde mesleği olan ve kendi ülkelerinde çalışan kadınlar, göçle birlikte çalışmamaktadır. Bu durumu, ülkesinde ekonomist olarak çalışırken, Türkiye'de çalışmayan İranlı bir sığınmacı kadın şu şekilde ifade etmektedir:

Göç etmeden önce ekonomist olarak çalışıyordum, göçle birlikte Türkiye'de çalışamaz hale geldim. Sadece birkaç kez yaptığım resimleri sattım ve bundan para kazandım, bunun dışında çalışma deneyimimim olmadı (Görüşme 1, kadın, İran).

Bölüm II'de göçle birlikte kadınların ev dışında ücretli çalışmaya (Espin, 1997: 445) ya da kendi ülkelerinde iyi işler yaparlarken, geldikleri ülkelerde daha düşük statülü ve ücretli işler yapabildiklerinden (Diaz, 1999: 5; Nikoliç-Ristanoviç, 2003: 2-4) bahsedilmişti. Bu durumun, sığınan ve sığınmacı erkekler açısından da söz konusu olduğu görülmüştür.

Türkiye'ye geldikten sonra çalışma deneyimi yaşayan sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin eğitim ve statülerinin oldukça altında, güvencesiz ve oldukça düşük ücretli işler yaptıkları görülmüştür. Bu durum, İran'da üniversite

öğrencisi olan, aynı zamanda ticaretle uğraşan ve maddi durumunu iyi olarak tanımlayan bir İranlı erkek sığınan şu şekilde ifade etmiştir:

Orada durumum iyiydi. Üniversiteye gidiyordum, ticaretle uğraşıp iyi para kazanıyordum. Bankada iyi param bile vardı. Şimdi odun kırıyorum günlük para alıyorum. Günde 30 ton odun kırıyorum. Bir güvencem yok. Günlük kazanıp, günlük harcıyorum (Görüşme 12, erkek, İran).

Aynı durum sığınan ve sığınmacı kadınlar açısından da geçerlidir. Ülkesinde iyi bir işi ve geliri olan kadınlar göçten sonra geçici işlerde düşük ücretler karşılığı çalışmaktadır. Bu durum, ülkesinde öğretmen iken göçten sonra Türkiye’de geçici işlerde çalışan İranlı bir sığınan kadın tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

İran’da öğretmendim. Burada bulaşıkçılık yapıyorum. Düzenli bir işim, maaşım varken şimdi düzensiz bir işim ve çok az maaşım var. Çalışmamın karşılığını da alamdım, paramın çoğu içeride kaldı (Görüşme 40, kadın, İran).

Sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler açısından bu ortak istihdam örüntülerine karşın, bu çalışmada güvencesiz de olsa iş bulmada erkeklerin daha avantajlı olduğu kadınlar tarafından ifade edilmiştir. Bu durumu, İran’da iken evinde kadın terziliği yapan ancak göçle birlikte çalışmayan bir kadın sığınan şu şekilde dile getirmiştir:

Çalışan kadın iken şimdi çalışmamak zor geliyor ama yapacağım bir şey yok. Annem para gönderiyor onunla geçiniyorum. Erkekler daha rahat iş bulup çalışabiliyor, kadınlar her türlü işi yapamıyorlar (Görüşme 21, kadın, İran).

Sığınan ve sığınmacı kadınların iş bulma ve çalışmalarıyla ilgili ilk engel kadınların, kendilerini her işi yapamayacak olarak görmeleridir. Ağır işleri yapamayacağını düşünen kadınlar mecburen fuhuş yapmaya

başlayabilmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı kadınlar içinde fuhuş yaparak geçimini sağladığını söyleyen birine rastlanmamıştır. Bu durumu sığınan ve sığınmacı kadınlar genelleştirerek, sığınan ve sığınmacı erkekler ise doğrudan dile getirmişlerdir. Bu ifade farklılıklarını aşağıdaki bir kadın ve erkeğin anlatısında görmek mümkündür:

Kadınlar mecburen geçinmek için fuhuş yapabiliyorlar (Görüşme 4, kadın, İran). Bir bakıyorsun adam karısını fuhuş yapmaya kendi eliyle götürüyor. Ne yapsın, yaşam çok zor (Görüşme 2, erkek, İran).

Kadınların istihdam güçlüğüyle ilgili ikinci konu, sığınmacı kadına ilişkin toplumda var olan önyargı ve bazı kabuller olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı kadınlar kendilerine yönelik önyargıların altını çizmişlerdir. Ülkesinde memur iken, Türkiye’de hiçbir işte çalışmayan İranlı bir sığınan kadın şu şekilde ifade etmektedir:

Sığınan kadın olmak, gayri ahlaki her işi yapabilirsin gibi algılanmana yol açıyor. O yüzden iş bulmak zor (Görüşme 4, kadın, İran).

Yukarıda bahsedilen durum, kadının cinsel sömürü nesnesi olarak görülmesi ve saldırıya açık hale gelmesini beraberinde getirmekle birlikte, kadınlar Türkiye’de kesinlikle böyle bir saldırıya uğramadıklarını belirtmişlerdir. Deneyimlenen şiddetin ülkelerinde olduğunu, burada bir şey yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların iş bulma ve çalışmasının engelleyen üçüncü boyut kadınların çocuklarına bakmak zorunda olmaları, onları bırakacak kimse bulamamaları olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, İran’da bayan kuaförü iken göçten sonra Türkiye’de çalışmayan bir sığınan kadın tarafından dile getirilmiştir:

Çocukların bakımı ve sorumluluklarım nedeniyle hem iş bulmada hem de çalışmada zorlandım. O yüzden çalışamadım (Görüşme 21, kadın, İran).

Sığınan ve sığınmacı kadınların iş bulma ve çalışamama nedenlerinden dördüncüsü ise Türkçe bilmemeleri olarak belirmiştir. Dil bilmeyen kadın iş bulmakta zorlanmakta, iş bulduğu durumlarda da dil engeli nedeniyle işini sürdürememektedir. Bu durum Somalili bir sığınmacı kadının anlatısında görülebilir:

Çocuk bakmak için iş buldum. Ama bir hafta bile çalışamadım. Ev sahibi Türkçe bilmediğim için artık çalışamayacağımı söyledi. Anlaşamıyoruz birbirimizle dedi, beni çıkardı işten (Görüşme 28, kadın, Somali).

Görüldüğü üzere çalışma, kadınlar açısından önemli bir konudur. Evin reisi olarak ailenin geçiminin sağlanması konusu kadınların çalışmasını zorunlu hale getirmektedir. Ancak sığınan ve sığınmacı kadınlar her işi yapamayacaklarını düşündükleri, toplumda kendilerine yönelik var olduklarını düşündükleri önyargılar, çocuklarının bakımını sürdürme zorunluluğu ve Türkçe bilmemeyle bağlantılı olarak iş bulmada güçlükler yaşamakta ve çalışmamaktadır.

Bu durumda sığınan ve sığınmacı kadınlar daha çok yardımlarla geçinmek zorunda kalmaktadır. Bu yardımlar ya çeşitli kuruluş ve kişiler tarafından ya da aile bireylerinden gelmektedir. Türkiye’de sığınan ve sığınmacı kadınların yardım aldıkları kurumlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Belediyeler, kiliseler, sivil toplum kuruluşları ve hayırsever kişiler olarak ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak sığınan ve sığınmacı kadınlar, kendi ülkelerinde ya da dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan akrabalarından yardım almaktadır. Yakınlardan yardım alan sığınan ve sığınmacı kadınlar bundan rahatsızlık duymakta ancak başka bir seçenek görememektedir. Kadınların yardım aldığı diğer bir kaynak ise kendilerinden önce üçüncü ülkelere yerleştirilen sığınmacılardan alınan yardım olarak ortaya çıkmıştır.

Sığınan ve sığınmacı erkekler ise öncelikle erkek oldukları ve yardım alamayacaklarını düşündükleri için yardım talep etmeme eğilimi taşımaktadır. Yardım için kuruluşlara başvuran sığınan ve sığınmacı erkekler ise “gidin çalışın” şeklinde bir tavırla karşılaştıklarını dile getirmektedir. Özellikle politik nedenlerle gelen sığınan ve sığınmacı erkeklerin yardım talep etme konusundaki çekingenliklerinin diğer bir nedeni ise, güçlü görünmek adına yardım talep etmemeleridir. Bu durum, politik nedenlerle gelen İranlı bir kadın sığınan tarafından dile getirilmiştir:

Kadınlar, yardım almayı talep ediyor ve alıyor. Erkekler özellikle politik sığınansa güçlü görünmeye çalışıyor ve çoğu zaman yardım talep etmiyor (Görüşme 16, kadın, İran).

5.6. Göçe Uyum

Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınan ve sığınmacı erkekler, göç öncesi ülkelerindeki maddi durumları, sosyal ve sınıf konumları daha iyi iken, göçle birlikte kötüleştiği için uyum sağlamada zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Sığınan ve sığınmacı erkekler, kadınların göçe uyum sağlamada daha başarılı olduğunu ifade etmişlerdir. Kadının daha rahat uyum sağlama nedeni, kadının kendi ülkesindeki yaşam koşullarının olumsuz olması ve göçle birlikte kadınların gündelik yaşamında olumlu yönde değişen çok fazla bir şeyin olmaması olarak açıklanmıştır. Bu durum, kadınlar için olumlu bir görünüm olarak yorumlanabilse bile esasında kadınların kendi ülkelerindeki ikincil konumlarının göçle birlikte çok fazla değişmediği şeklinde de yorumlanabilir. Bu durum, İran'dan gelen iki sığınan erkeğin aşağıdaki anlatılarında görülmektedir:

Özellikle kadınların İran'da gördüğü baskı düşünüldüğünde buradaki durum onlar için daha rahat ve katlanılır oluyor (Görüşme 8, erkek, İran). Göçe uyumda bu yüzden başarılı oluyorlar (Görüşme 23, erkek, İran).

Sığınan ve sığınmacı erkekler, kadınların göçe daha iyi uyum göstermesinin temel nedenini kadının ailenin reisi haline gelmesi ve çocuklarının bakımını sürdürmek zorunda kalmasıyla açıklamaktadır. Bu durumu, kendisi de pek çok kayıp yaşadığını ifade eden Somalili bir erkek sığınan anlatısında dile getirmiştir:

Kadınlar göçe daha çabuk uyum gösteriyor. Çünkü anneler, çocuklarına bakıyorlar. Çoğu benim gibi tüm ailesini kaybetmiş, dayanakları kalmamış. O kadınlar daha çok sarılıyor her şeye, daha fazla. Erkekler bunları düşünemiyor o yüzden sadece kendileriyle ilgililer (Görüşme 33, erkek, Somali).

Kadınların göçe daha iyi uyum sağlaması tespiti, kadınların köken ülkelerindeki ikincil konumlarının Türkiye’de çok fazla değişmemesi ya da biraz iyileşmesiyle bağlantılıdır. Sığınan ve sığınmacı erkekler, köken ülkelerindeki maddi durumları, sosyal ve sınıfsal statüleri daha iyi iken, göçle birlikte kötüleştiği için daha olumsuz koşullarda yaşamaya başlamaktadır. Bu yeni ve alışılmadık durum, erkeğin güçlü görünme ya da sahip olduğu güçlü erkeklik imajının zedelenmemesi adına çok fazla dile getirilmemektedir. Kadınlar ise, köken ülkelerindeki durumları ve konumları zaten daha aşağıda olduğu ve göçle birlikte bu durum büyük ölçüde devam ettiği için göçe uyum sağlamada daha başarılıdır. Kadınların, göçle birlikte yaşantılarında değişen çok fazla bir şeyin olmaması göçe uyum konusunu bir kriz olmaktan çıkarmaktadır. Ek olarak kadınların çocuklarının bakımlarını sürdürme ve aileyi geçindirme sorumlulukları göçe uyumlarını kolaylaştıran bir etkide bulunmaktadır. Politik nedenlerle sığınan kadınlar ise zaten yaptıkları direnç faaliyetleri nedeniyle göçe zorlandıklarını ve bunun doğal ve beklenen bir süreç olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla göçle birlikte yeni duruma uyum sağlamaları daha kolay olmaktadır. Sığınan ve sığınmacı kadınların göçe uyumuyla ilgili önemli bir boyut, kadınların göçe karar vermelerinden başlayarak ülkelerinde pek çok seçeneği tüketmiş olmaları ve ülkelerine geri dönme olasılıklarının nerdeyse hiç olmamasıdır.

Sığınan ve sığınmacı kadınlar artık geleceklerini düşünmektedir ve bu nedenle göçe birlikte değişen yeni koşullara uyumları daha başarılı olmaktadır.

Ülkelerinde belki evlerinden dahi dışarı çıkmayan kadınlar ülkelerinden ayrılmış, başka bir ülkeden sığınma istemiş ve kendilerince oldukça “radikal” kararlar almışlardır. Bunu, mecbur oldukları ve çocukları için yapmışlardır ve yeni yaşam kurmaya çalışmaktadırlar. Bu çaba, sığınan ve sığınmacı kadınların göçe uyumda daha başarılı olmasına yol açmaktadır. Bu durum, eşini kabile savaşlarında kaybetmiş Somalili bir kadın sığınan tarafından dile getirilmiştir:

Evimin dışına çok az çıkan ben, çocuklarımı alıp Somali'den ayrıldım. Başka bir ülkeye geldim ve yeni bir yaşam kurmaya çalışıyorum. Artık önüme bakmak zorundayım, alışıyorum her şeye (Görüşme 28, kadın, Somali).

Sığınan ve sığınmacı kadınların göçe uyumuyla ilgili önemli bir boyut kendilerini güçlü olmak zorunda hissetmeleri olarak bulunmuştur. Yine çocukları ve aileleri için güçlü olmak zorunda hissetmektedirler. Sığınan ve sığınmacı kadınların sahip olduğu bu güçlü olma duygusunun, kadınların göçe uyumunu olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu durum, tecavüz deneyimi yaşamış bir Somalili kadın sığınan tarafından dile getirilmiştir:

Somalili kadınların hepsi tecavüze uğramıştır, eşlerini kaybetmiştir. Bir tek ben değilim. Mecburen yaşamak ve güçlü olmak zorundasın. Eline bakanlar var çünkü. Sen güçlü olmazsan ailen dağılır (Görüşme 28, kadın, Somali).

Kadınlar göç deneyiminin güçlenme üzerindeki etkisini tartışmalar sırasında fark etmişlerdir. Görüşme başlangıcında bu yaşadıklarının kader olduğunu, bir gün geçeceğini ve kendilerinin bu süreçte ayakta kalmaları gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Daha sonra yaşadıkları olumsuz deneyimleri düşündüklerinde “tüm bunları yaptığımı göre artık güçlüyüm” düşüncesine sahip olmuşlardır. Bu anlamda araştırmacıyla etkileşim, kendi güçlenme

süreçlerinin farkına varmaları açısından önemli olmuştur. Bu güçlenme duygusunun, göçe uyumda kadınların daha başarılı olmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların göçe uyumuyla ilgili önemli bir diğer boyut göçle birlikte kadınlar üzerindeki ataerkil kontrolün azalması olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumu Gürel ve Kudat (1978: 118) akrabalık ilişkileri ağında baba tarafı bağların egemen olmaktan çıkması, aile üyeleri kompozisyonunda sürekli değişimlerin olması ve akraba olmayan kişilerle birlikte oturma gibi yeni durumların yaşanması ile açıklamaktadır. Bu çalışmada da sığınan ve sığınmacı kadınlar üzerindeki özellikle erkek ve toplum kontrolünün azalmasının kadınların göçe uyumunu kolaylaştırdığı görülmüştür. Bu durum, kocası ölen ve tek başına yaşamaya başlayan İranlı bir sığınan tarafından dile getirilmiştir:

Tek başımayım artık, kendimin efendisiyim (Görüşme 18, kadın, İran).

Abadan-Unat (1977:32) göçün ikili bir işlev gördüğünü, bir yandan kadının özgürleşmesini ileri götürdüğünü, öte yandan da “sözde özgürleşme” iklimi yarattığını belirtmektedir. Ancak bu iklimin satın alma gücünün artışından daha ileri gidemediğini belirtmektedir. Bu çalışmada da satın alma gücünün artmasına bağlı bir “sözde özgürleşmeden” çok “ataerkil kontrolün azalmasına” ve köken ülkelerindeki düşük statülerine göre kıyaslandığında Türkiye’deki daha rahat bir hayat sürme ortamına kavuşmaları nedeniyle kadınların özgürleşmesinden bahsetmek olasıdır. Bu durum kadınların göçe uyumunu arttıran bir etki yaratmaktadır.

5.7. Sonuç

Sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin göç anlatıları analiz edildiğinde kadınların sığınma durumundan erkeklerden daha olumsuz etkilenme dinamikleri çeşitli boyutlar açısından ortaya konmuştur. Buna göre kadınlar, zorunlu göç nedenleri, göçü tek başına yapma, sorumluluk ve rollerindeki artış,

psikolojik olarak olumsuz etkilenme ve iş bulmada yaşanan güçlükler boyutunda zorunlu göçten erkeklere göre daha olumsuz etkilenmektedir. Ancak burada gözönünde tutulması gereken bir nokta her bir etkilenme dinamiğinin diğeriyle ilişkili olduğu gerçeğidir. Yani örneğin sığınan ve sığınmacı kadınların göç nedenleri onların, tek başına göçü gerçekleştirmesine, sorumluluk ve rollerinin artışına, psikolojik olarak göçten olumsuz etkilenmelerine, iş bulmalarında güçlük yaşamalarına yol açmaktadır. Bu çerçevede bu boyutların birbirlerini karşılıklı olarak etkilediğini söylemek mümkün görünmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların göçten olumsuz etkilendiği bu boyutlar dışında olumlu bir boyut sığınan ve sığınmacı kadınların göçe daha iyi uyum sağlamaları olarak bulunmuştur. Kadınların, göçe uyumda başarılı olması üzerinde, kadınların aile reisi ve annelik rollerini sürdürme zorunluluğu, ailesini bir arada tutmak için güçlü olmak zorunda hissetmesi, göçle birlikte kadınlar üzerindeki kontrolün azalması ve kadınların artık ülkelerine dönme şanslarının olmamasının etkili olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada sığınan ve sığınmacı kadınlar içinde politik nedenlerle gelmeyenler için kadının göçü erkek şiddetinden kaçmak için bir strateji olarak kullandığı ortaya çıkmıştır. Eşten yönelen şiddetten kendini ve çocuklarını koruma niyeti göçe yol açmıştır. Kadınlar kendilerine yüklenen pasif rollere itaat etmeyi seçmedikleri için göç etmişlerdir ancak göçle birlikte kadınlardan toplumsal cinsiyetleri nedeniyle beklenen rollerin ve sorumlulukları arttığı görülmüştür.

BÖLÜM VI ANALİZ

GÖÇTE FARKLI KADINLIK DURUMLARI

Bölümden II'de belirtildiği gibi, feminist kuramın göç alanına katkıları bağlamında bu çalışmanın üçüncü varsayımı, kadınların homojen bir kitle olmadıkları, bu nedenle farklı kadınlık durumlarının ve deneyimlerinin göç sürecinde ortaya konması gerektiği yönündeydi. Bu noktada göç ediş nedenleri, dini inanç ve geline ülkeler açısından göçün kadınlar arasında farklı deneyimlendiği ortaya konmuştur.

6.1. Kadınların Göç Ediş Nedenlerine Bağlı Farklılıklar

Bu çalışmada da sığınan ve sığınmacı kadınlar arasında öncelikle geliş nedenlerine göre kadınların göçü deneyimlemede farklılık yaşandığı bulunmuştur. Buna göre politik nedenlerle gelen kadınlar ile sosyal nedenlerle gelenler arasında farklılıklar olduğu görülmüştür.

Politik nedenlerle gelen kadınlar, göç sürecini kendi politik eylemliliklerin sonucu olarak gerçekleşen rasyonel bir durum olarak kabul etmekte ve Türkiye'deki olumsuz yaşam koşullarına daha toleranslı olarak yaklaşmaktadır. Onlar için tek önemli şey ülkelerindeki politik mücadeleden ayrılmak zorunda kalmış olmalarıdır ve diğer olumsuz yaşam koşullarını önemsememektedirler. Bu durum, politik nedenlerle Türkiye'ye gelen İranlı bir sığınan kadın tarafından aşağıda ifade edilmektedir:

Bir gün ayrılmak zorunda kalacağımı biliyordum ve bunu bekliyordum. Buradaki olumsuzluklar benim için önemli değil. Bunlar, yaptıklarımın bedeli. Tek üzüldüğüm, İran'daki kadın

hareketinde artık yer almamak. Artık dışarıdan takip edeceğim (Görüşme 40, kadın, İran).

Sosyal nedenlerle gelen kadınlar ise tecavüz başta olmak üzere daha çok şiddetin çeşitli türlerini yaşama, eşlerini kaybetme ya da eşlerinden ayrılma nedeniyle Türkiye'ye gelmişlerdir. Bu grup, ülkelerindeki olumsuz koşullardan ve yaşam tehdidinden uzaklaştığı için mutlu olmakla yetinen kadınların çoğunlukta olduğu bir gruptur. En önemli gündemleri yaşamlarını bir şekilde devam ettirmek ve çocuklarına bakabilmektir. Bu nedenle daha fazla yardım almayı, koşullarının iyileştirilmesini ve üçüncü bir ülke olmasa bile Türkiye'de yeni bir yaşam kurmayı düşünen kadınlar çoğunluktadır. Bu durum, eşini kabile savaşlarında kaybetmiş ve çocuklarıyla Türkiye'ye gelmiş Somalili bir kadın sığınan tarafından ifade edilmektedir:

Burada can güvenliğimiz var. Benim istediğim çocuklarım iyi olsun, onları Avrupa'da, olmazsa burada iyi yetiştireyim. Bize daha çok yardım versinler (Görüşme 28, kadın, Somali).

Sığınan ve sığınmacı kadınların geliş nedenlerine dayalı olarak kadınlık ve erkeklik algılarının farklılaşması önemli bir diğer boyuttur. Politik nedenlerle gelen sığınan ve sığınmacı kadınların kadınlık ve erkeklik algılarının göçle birlikte çok fazla değişmediği, göç öncesi de katı kadınlık ve erkeklik algıları olmadığı görülmüştür. Politik nedenlerle gelen kadınlar zaten ülkelerinde de özellikle kadın hakları alanında çalışmış kişilerdir. Dolayısıyla kadınlık ve erkeklik konusunda daha eşitlikçi bir algı içindedirler. Ancak sosyal nedenlerle gelen kadınlar göçle birlikte kadınlık ve erkeklik algıları konusunda büyük değişimler geçirdiklerini ifade etmektedir. Çünkü ailelerinin reisi haline gelmişler, alışık olmadıkları rol ve sorumlulukları yüklenmişler ve bir kadın olarak erkeklerin yapması gerektiği düşünülen pek çok şeyi işi yapmaya başlamışlardır. Dolayısıyla kadınların daha çok şey yapabildiklerini, kadınlar ve erkeklerin esasında daha eşit olması gerektiğini düşünmeye başlamışlardır.

Sosyal ve politik nedenlerle Türkiye'ye göç eden kadınlar bakımından önemli bir diğer farklılık kadınların beklentileri konusunda ortaya çıkmıştır. Sosyal nedenlerle gelen kadınlar için çocuklarının geleceği ve yeni bir ülkede yeni bir yaşam kurma gibi bireysel yaşamla ilgili beklentiler öncelik taşımaktadır. Politik nedenlerle göç eden kadınlar ise ülkelerindeki politik mücadeleden koptukları için üzümekte, beklentilerini, üçüncü bir ülkeye yerleşip bir an önce ülkesindeki mücadeleyi dışarıdan destekleme yönündeki toplumsal beklentilerini ön plana çıkarmışlardır.

Sosyal ve politik nedenlerle Türkiye'ye göç eden kadınlar bakımından önemli bir diğer farklılık kadınların karar verme süreçleri konusunda ortaya çıkmıştır. Sosyal nedenlerle gelen kadınlar daha çok eşlerinin karar verici olduğu ailelerde yaşamışlardır. Eşlerini kaybetme ya da ondan ayrılma durumunu yaşadıkları için artık tüm kararlarını kendileri vermeye başlamışlardır. Politik nedenlerle göç eden kadınlar ise zaten göç öncesi karar verme süreçlerinde daha etkindirler. Göç sonrası da kendi kararlarını vermeye devam etmektedirler.

6.2. Kadınların Dini İnançlarının Yarattığı Farklılıklar

Diğer önemli bir alt grup Hristiyan kadınlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada üç tane Hristiyan kadınla görüşülmüştür ve üçü de İran'da kadın olmanın zor ama Hristiyan kadın olmanın daha da zor olduğunu dile getirmişlerdir.

Kadın olmak zor, hele Hristiyan kadın olmak daha da zor. Hristiyan olunca İran'da çok çektik. Buraya gelince de diğer İranlı sığınmacılar bizi dışladı. Hiçbir destek vermediler bize. O yüzden biz de onlardan uzakta bir yerde ev tuttuk. Hiçbiriyle görüşmüyoruz (Görüşme 20, kadın, İran).

Dini açıdan farklı bir inancıya sahip olan Hristiyan kadınlar İran'daki genel çoğunluğun tersine bir durumdadırlar. İran'da Hristiyan bir kadın olmanın

güçlüklerini yaşamışlardır ve bu nedenle İran'dan ayrılmaya karar vermişlerdir. Ancak göçle birlikte Türkiye'de diğer sığınmacılar tarafından kabul görmemişlerdir. Dışlanma yaşayan kadınlar birlikte kalmayı ve diğer sığınmacılardan uzak bir yerde oturmayı tercih etmişlerdir. Bu durum beraberinde kendi ülkelerinden gelen insanlardan alabilecekleri desteklerin ortadan kalkmasına ve büyük güçlükler yaşamalarına sebep olmuştur.

6.3. Kadınların Geldikleri Ülkeler Açısından Farklılıklar

Önemli bir diğer farklılık, kadınların geldikleri ülkeler açısından dikkat çekmektedir. İranlı kadınlar kendi ülkelerinde genellikle daha hareketli iken göçle birlikte daha az hareketli olmaya başlamışlardır. Çalışabiliyorken Türkiye'de çalışmamaya ya da eğitiminin daha altında işler yapmaya başlamaktadır. İranlı kadınlar daha eğitilidir. En azından liseyi bitirmişlerdir. Bu nedenle marjinal de olsa iş bulma ve çalışma konusunda daha şanslıdır ancak İran'daki olumlu gündelik yaşam koşulları da Türkiye'de olumsuz doğru yönelmiştir. Yani daha iyi koşullarda yaşarken göçle birlikte daha kötü koşullarda yaşamaya başlamışlardır.

Ancak Somalili kadınlar için durum böyle değildir. Somalili kadınların neredeyse hiç eğitimi yoktur, meslek sahibi değildirler. Somali'de iken bütün gün evde ve çocuklarıyla ilgilenen ve evin dışına çıkmayan bir yaşam sürdürmüşlerdir. Türkçe de bilmedikleri için Türkiye'de de bütün gün evde oturmakta ve dışarı dahi çıkmamaktadırlar. Bu açıdan göçle birlikte yaşamlarının gündelik rutininde değişen bir şey olmamıştır. Dil bilmediği için Türkiye'de hiç çalışmayan Somalili bir kadın sığınan anlatısında bunu dile getirmiştir:

Dil bilmeyen, iş bulamayan kadın kendini savunamıyor (Görüşme 37, kadın, Somali).

İran'dan gelen sığınan ve sığınmacı kadınlar, Türkiye'ye göç etmeyi kendileri seçmiştir. Türkiye'nin seçilmiş olmasının coğrafi yakınlık, ülkeye girişte pasaport zorunluluğu olmaması ve kültür olarak İran' a yakın olması gibi

nedenleri olduğu İranlı kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Bu nedenlerle İranlı kadınların gelişleri de çok zor olmamıştır. Somalili kadınlar ise Türkiye'ye göç etmeyi düşünmediklerini dile getirmişlerdir. Aslında İtalya'ya gitmek üzere gemi kaptanı ile anlaşmışlardır ancak kandırılmışlardır. İstanbul'a geldiklerini, minarelerin bolluğundan anlayabilmişlerdir. Somali'nin coğrafi olarak daha uzak olması nedeniyle yolculukları daha zor geçmiştir. Yine bu durumla bağlantılı olarak İranlı sığınan ve sığınmacı kadınların Türkiye'de geçici olarak bulundukları, üçüncü bir ülkeye gitmeyi bekledikleri görülmüştür. Somalili kadınlar ise statü alamazlarsa Türkiye'ye yerleşmeyi bir seçenek olarak düşünmektedir.

6.4. Sonuç

Görüldüğü gibi kadın ve göç ilişkisi çerçevesinde kadınların göç deneyimleri farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar kadınların geliş nedenlerine, dinsel farklılıklara ve ülke farklılıklarına (eğitim, meslek ve Türkçe bilmeyeyle bağlantılı olarak) bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu farklılıklar, göçü deneyimleme açısından farklı durumlar yaratırlar. Bu boyutlar açısından kadın kategorisini genelleştirmeden, kadın kategorisi içindeki farklılıkları dikkate almak ve görünür kılmak gerekmektedir. Aksi takdirde tüm kadınların tüm deneyimlerinin aynı olduğunu kabul etmek gibi bir yanıla düşülebilir. Feminist kuram, feminist duruş noktasından hareketle bilginin çok konumluluğunun altını çizmekte ve kadınların farklı deneyimlerinin altını çizmenin ve göçte kadın boyutunu analizinin önemine işaret etmektedir.

Bu açıdan yukarıda bahsedilen kategoriler çerçevesinde göç ve kadın ilişkisinde farklı kadınlık durumlarının görünürlük kazanması amaçlanmış ve bu farklılıklar ortaya konmuştur. Buna göre politik nedenlerle gelen kadınların göçe uyumu daha rahat yapabildiği, sosyal nedenlerle gelenlerin kadınlık ve erkeklik algısının daha çok değişime uğradığı, beklentilerinin ve karar verme süreçlerinin farklılaştığı görülmüştür. Hristiyan kadınların göç öncesinden başlayarak daha fazla zorluk yaşadığı, Somali'den gelen kadınların hareketlilik ve göç ülkesinin seçimi konusunda farklılıklar olduğu görülmüştür. Esasında tüm bu farklılıklar,

köken ülkenin özellikleriyle bağlantılı düşünöldüğünde farklılaşmaları kavramak mümkün olmaktadır. Köken ölkede sahip olunan olanak ve konumlar, göçle birlikte değışenlere uyum yapma ya da göçü deneyimlemede farklılıklara yol açmaktadır.

BÖLÜM VII

GENEL SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, kadın ve göç ilişkisini sığınan ve sığınmacı kadın boyutunda çok yönlü irdelemek amacıyla yapılmıştır. Bu anlamda araştırmanın temel iddiası, sığınma durumlarından sığınan ve sığınmacı kadınların erkeklere kıyasla daha olumsuz etkilendikleridir. Bu etkilenmeye rağmen sığınma boyutunda kadın deneyiminin yeterince görünür olmadığı ve bu nedenle kadının göç sürecindeki yer ve eylemliliklerinin kaydedilmesi gerekliliğine inanılarak bu çalışma yapılmıştır.

Kadın ve göç ilişkisini ele alan bu çalışmada kadın deneyimlerinin ortaya konması, kadınların kendi bakış açılarından süreci yorumlamalarının önemine inanılmıştır. Kadınlarla yapılan bu çalışmada feminist kuramın kullanımı uygun bulunmuştur. Çünkü feminist kuramın göç alanına ilişkin bir ele alışı sunduğu dayanakların çok güçlü olduğuna inanılmaktadır.

Bölüm I'de belirtildiği gibi, araştırma üç temel varsayım üzerine kurulmuştur. Bu varsayımlar;

1. Sığınma konusuyla ilgili var olan uluslararası ve ulusal yasal düzenleme erkek egemen bir rejimin özelliklerini taşımaktadır ve bu durum sığınan ve sığınmacı kadınlar için olumsuz durumlar yaratır.
2. Sığınan ve sığınmacı kadınlar, sığınma durumundan erkeklere göre daha fazla olumsuz etkilenirler.
3. Sığınan ve sığınmacı kadınlar homojen bir grup oluşturmazlar, bundan dolayı sığınma durumunda kadınların deneyimleri farklılık gösterir.

İlk varsayım irdelendiğinde sığınma ve göç alanında ulusal ve uluslararası düzenlemelerin erkeği temel aldığı ve kadınların bu durumdan olumsuz etkilendikleri ortaya çıkmıştır. 1951 Sözleşmesi'nde geçen sığınmacı tanımı incelendiğinde tanımda sözü edilen kişinin erkeği tarif ettiği ortaya çıkmaktadır. Politika yapmanın kamusal alanda erkek işi olduğunun kabulünden hareketle bu

alanda sığınmacı olarak kabul görmenin başlıca koşulunun erkek olduğu feministler tarafından ifade edilmektedir. Kadınlar daha çok toplumsal cinsiyetlerinden dolayı “belirli bir sosyal gruba üyelik” ölçütüne göre sığınan başvurusunda bulunmaktadır. Belirli bir sosyal gruba üyelik ise kendi ülkelerindeki devlet yapısının kadınlara yönelik olarak uyguladığı kurumsallaşmış ayrımcılık, özel alanda erkek eşlerden yönelen şiddet gibi nedenleri içermektedir. Bu çalışmada görüşülen kadınların birçoğu sosyal nedenler olarak adlandırılan bu nedenlerle Türkiye’ye gelmişlerdir. Dolayısıyla deneyimledikleri şiddet daha çok özel alanda gerçekleşmektedir ve çoğu zaman görünür değildir. Esasında bu çalışma kapsamında kadınların sığınma nedenleri içinde geçen “sosyal nedenlerin” sadece sosyal olmadığı, sonrasında kadınların yaşadıkları güçlülere özel olarak yanıt verilmemesinin politik bir temeli olduğu ortaya çıkmıştır.

Sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler bu durumu anlatılarında belirtmişlerdir. Sığınan ve sığınmacı erkekler, “gerçek sığınmacıların” kendileri olduğunu, politik eylemlilikler yürüttükleri için sığınan olmayı hak ettiklerini düşünmektedir. Kadınları ise politik olmayan etkinlikleri nedeniyle “haksızca” sığınan statüsü aldıkları için eleştirmektedirler. Sığınan ve sığınmacı erkeklerin diğer bir karşı çıktığı durum eşcinsel olması nedeniyle sığınma talebinde bulunanlar olmuştur. Bu durumu, sığınan ve sığınmacı erkekler ‘haksız’ olarak nitelemişlerdir. Kadınlar da erkeklerin daha kolay “sığınmacı” olarak kabul edildiğini düşünmektedir. Politik nedenlerle gelen kadınlar kendilerini “politik sığınmacı” olarak kabul ettirmekte oldukça zorlandıklarını, adeta “yalancı” muamelesi gördüklerini ifade etmişlerdir. Aslında bu durum toplumsal cinsiyetten kaynaklanan zulmün altıncı bir madde olarak 1951 Sözleşmesi’nde yer almamasından kaynaklanıyor görünmektedir. Bu durum ayrı bir madde olarak düzenlenmediği için kadınlar “belirli bir sosyal gruba üyelik” ölçütüne göre sığınmacı statüsü almaktadır. Eşcinsel olanlara dair önyargılar da buradan kaynaklanmaktadır. Eşcinseller de “belirli bir sosyal gruba üyelik” ölçütüne dayalı olarak statü almaktadır. Bu durum, sığınan ve sığınmacı erkekler tarafından “kadın ve eşcinsellerin gerçek sığınmacı olmadığı” yönündeki bir algılayışı güçlendirmektedir.

İkinci varsayım sığınan ve sığınmacı kadınların, sığınma durumundan daha olumsuz etkilendikleri üzerinedir. Buna göre kadınlar, sığınmaya zorlayan nedenler, göçü tek başına yapma, sorumluluk ve rollerindeki artış, psikolojik olarak olumsuz etkilenme ve iş bulmada yaşanan güçlükler boyutunda sığınma durumundan erkeklere göre daha olumsuz etkilenmektedir. Ancak burada gözönünde tutulması gereken bir nokta her bir etkilenme dinamiğinin diğeriyle ilişkili olduğu gerçeğidir. Yani örneğin sığınan ve sığınmacı kadınların sığınma nedenleri onların, tek başına göçü gerçekleştirmesine, sorumluluk ve rollerinin artışına, psikolojik olarak sığınmadan olumsuz etkilenmelerine, iş bulmalarında güçlük yaşamalarına yol açmaktadır. Bu çerçevede bu boyutların birbirlerini karşılıklı olarak etkilediğini söylemek mümkün görünmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların göçten olumsuz etkilendiği bu boyutlar dışında olumlu bir boyut sığınan ve sığınmacı kadınların göçe daha iyi uyum sağlamaları olarak bulunmuştur. Kadınların, göçe uyumda başarılı olması üzerinde, kadınların aile reisi ve annelik rollerini sürdürme zorunluluğu, ailesini bir arada tutmak için güçlü olmak zorunda hissetmesi, göçle birlikte kadınlar üzerindeki kontrolün azalması ve kadınların artık ülkelerine dönme şanslarının olmamasının etkili olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada sığınan ve sığınmacı kadınlar içinde politik nedenlerle gelmeyenler için kadının sığınmayı, erkek şiddetinden kaçmak için bir strateji olarak kullandığı ortaya çıkmıştır. Eşten yönelen şiddetten kendini ve çocuklarını koruma niyeti göçe yol açmıştır. Kadınlar kendilerine yüklenen pasif rollere itaat etmeyi seçmedikleri için sığınmışlardır göç etmişlerdir ancak göçle birlikte kadınlardan toplumsal cinsiyetleri nedeniyle beklenen rollerin ve sorumlulukları arttığı görülmüştür. Ancak kadınların yukarıda bahsedilen tüm bu olumsuz boyutlara karşın göçe uyumda daha başarılı oldukları, bunda da anne olmaları nedeniyle güçlü olmak zorunda hissetmeleri, ailelerini bir arada tutma isteği, üzerlerindeki ataerkil kontrolün azalması ve ülkelerine bir daha dönemeyecek olmalarıyla ilişkili olduğu anlatılardan ortaya çıkmıştır.

Üçüncü varsayım kadınların homojen bir kitle olmadıkları, sığınma deneyiminde farklılıklarının dikkat alınması gerektiği üzerinedir. Kadınların göç ediş nedenlerine, farklı dini inançlara sahip olmalarına ve geldikleri ülkelere bağlı olarak göçü farklı deneyimledikleri ortaya çıkmıştır. Buna göre politik nedenlerle gelen kadınlar, sosyal nedenlerle gelen kadınlara göre göçe daha iyi uyum sağlamaktadır. Çünkü politik eylemliliklerinin bir bedeli olacağının farkındadırlar ve göçün getirdiği olumsuz durumu daha rahat kabullenmektedirler. Yine bu iki grup arasında kadınlık ve erkeklik algıları, beklentiler ve karar verme süreçleri açısından farklılıklar bulunmuştur. Hristiyan kadınlar göçten diğer kadınlara göre daha olumsuz etkilenmektedir. Hristiyan oldukları için göç etmeye karar vermekte ve göç sonrasında da diğer sığınanlar tarafından dışlanmaktadır. Dolayısıyla göçle ilgili deneyimleri ve etkilenmeleri daha olumsuz yönde gerçekleşmektedir. Somali ve İran gibi farklı ülkelerden gelme de göçü deneyimleme açısından farklılıklar yaratmıştır. İran'dan gelen daha eğitilmiş, dil bilen ve ekonomik olarak daha iyi durumdaki kadınlar ile Somali'den gelen eğitimi az, dil bilmeyen ve evinin dışına dahi çıkmamış kadınlar için göç, farklı bir süreç olarak yaşanmıştır. Somali'den gelenler göçe daha iyi uyum sağlamakta ve göçle birlikte ortaya çıkan olumsuz yaşam durumlarına uyumda daha başarılı olmaktadır. Çünkü İranlı kadınlar, ülkelerindeki iyi koşullara göre daha olumsuz koşullarda yaşamaya çalışırken, daha az hareketli hale gelirken, Somalili kadınlar göçle birlikte köken ülkelerindeki zaten çok olumsuz yaşam koşullarından görece daha iyi koşullara sahip hale gelmişlerdir. Sonuç olarak, yukarıda bahsedilen boyutlar açısından bakılarak göç sürecinin kadınlar tarafından farklı deneyimlendiğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak bu çalışmada göçte kadınların yer ve eylemlilikleri sığınan ve sığınmacı kadın ve erkekler boyutunda ortaya konmuştur. Buna göre sığınan ve sığınmacı kadınlar göçe tek başına (evlilerse mutlaka çocuklarıyla) katılmaktadır. Geliş nedenlerinin çoğunlukla toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan şiddet ve zulüm deneyimi olduğu görülmektedir. Bunun adının böyle konması gerekmektedir. Sadece sosyal nedenlerle gelmeleri sosyal nedenleri biçimlendiren politik ve toplumsal arka planın görünürlüğünü

azaltmaktadır. Ayrıca belirli bir toplumsal gruba üyelik ölçütüne göre sığınan statüsü almaları bir dizi yardımı alamamaları riskini de beraberinde getirmektedir. Eşcinsellik gibi durumlar da bu çerçevede dikkatten kaçmaktadır.

Göçle birlikte kadınların rol ve sorumluluklarında artış yaşanmakta, çocukları yaşamlarının merkezi haline gelmektedir. Ancak göçle birlikte destek sistemlerini kaybettikleri için daha fazla güçlük yaşamaktadırlar. İş bulmayla ilgili güçlükler de eklenince evi geçindiren rolünün sürdürülmesinde büyük güçlükler ortaya çıkmaktadır.

Şiddet deneyimleri ve diğer travmalar, kadının hem göçe karar vermesinde, hem de göç sürecinde kaçınılan bir risk olarak önemli bir işlev görmektedir. Kadınlar köken ülkelerindeki şiddet deneyimlerinden sonra psikososyal ve yasal hiçbir destek alamamaktadır. Aksine toplumdan dışlanmakta adeta suçlu muamelesi görmektedirler. Bu durum, köken ülkelerindeki ataerkil yapı ve anlayışını bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Şiddet deneyimi olan kadınların bazıları, Türkiye'ye geldikten sonra psikososyal destek almaya başlamışlardır.

Ancak farklı kadınlık durumları da göçü deneyimleme boyutunda dikkate alınması gereken bir durumdur. Türkiye boyutunda yapılan bu çalışmada sığınan ve sığınmacı kadın kategorisi içinde sosyal ve politik nedenlerle gelen, sığınan ve sığınmacı kadınlar açısından, Müslüman bir ülkede yaşayıp Hristiyan olanların ve İran ya da Somali'den gelmenin, kadınların göç deneyimlerini farklılaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmadan birtakım çıkarsamalar yapmak mümkün görünmektedir. Bu çıkarsamalardan ilki sığınan ve sığınmacı kadın göçünün kadınların kendi adlarına yola çıktıkları, aktif oldukları bağımsız bir göç süreci olmasıdır. Nedenleri ne olursa olsun sığınan ve sığınmacı kadınlar bağımsız bir göç süreci izlemektedir. Göç sürecinde alışılmış olan kadınları göç eden erkeği izlediği, pasif üyeler oldukları analizine karşıt bir sonuç ortaya çıkmıştır.

İkinci olarak sığınan ve sığınmacı kadınlar için göç süreci, erkek temelli kurumsallaşmış şiddet ya da toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklanan nedenlerden kaçmak için “baskı yaratan koşullarla bir baş etme stratejisi” olarak kullanılmaktadır ve bu yeni kavram konuyla ilgili kapsayıcı bir içeriğe sahiptir. Her ne kadar baskıcı koşullardan kaçmak ibaresi baş etme durumunun tersini söylüyor gibi görünse de gerçek böyle değildir. Yaşadıkları tüm olumsuzluklara rağmen sığınan ve sığınmacı kadınlar baş etmeyi seçmeyip, aynı koşullarda yaşamaya devam edebilir. Ancak göçe karar vermiş olan bu kadınlar için göç “baş etme stratejisi” olarak kullanılmaktadır.

Sığınan ve sığınmacı kadın ve göç ilişkisi çok katmanlı ve farklılıkları barındıran bir süreçtir. Bu süreçte kadınlar “görünmez” değildir. Sadece deneyimlerinin doğru olarak anlaşılması ve sunulması ve bunun üzerine kavramsallaştırılması gereken bir gruptur. Kadınların deneyimleri her ne kadar çeşitli şiddet türleri gibi görünse de bu şiddeti yaratan ve sürdüren politik ve sosyal arka plan gözönünde tutulmadan anlaşılamaz. Bu sosyal arka plan kadın deneyimini doğru kavramsallaştırma ve ardından bu koşullarla mücadelede çok önemlidir.

BÖLÜM VIII

ÖNERİLER

Bu çalışmada kadın ve göç ilişkisi sığınan ve sığınmacı kadınlar boyutunda irdelenmiştir ve birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar birtakım öneriler geliştirilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir. Sığınan ve sığınmacı kadınların anlatı ve deneyimleri, bu gruba yönelik politika, uygulama ve sosyal hizmet müdahalelerinin düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın Genel, Politika Düzeyindeki Önerileri

1. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen sığınmacı tanımının bir an önce kadın deneyimlerinin dikkate alınarak yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu çerçevede "toplumsal cinsiyetin" altıncı bir madde olarak Sözleşmeye eklenmesi gerekmektedir. Böylece sığınan kadınların sığınmacı olarak tanınmasıyla ilgili belirsizlikler ortadan kalkacaktır.
2. Politika yapımcıların ve uygulayıcılarının genel olarak göç ve özel olarak sığınan ve sığınmacı kadın göçü konusunda bilgilendirilmesi ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazanması gerekmektedir.
3. Sığınan ve sığınmacı kadınlarla ilgili politika geliştirilirken politika oluşturulma süreçlerine sığınan ve sığınmacı kadınların mutlaka katılımlarının sağlanması gereklidir. Kadın düzeyinden katılımın sağlanması, önceliklerin belirlenmesi, gereksinimlerin tespiti ve karşılanmasında çok önemli bir aşama olacaktır. Sığınan ve sığınmacı kadınların kendi seçtikleri kişilerin bu süreçlerde aktif yer almasının sağlanması gereklidir.

Araştırmanın Uygulama Boyutundaki Önerileri

1. Sığınan ve sığınmacı kadınların Türkiye'den giriş yaptıkları andan üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar bir dizi yardım ve destek hizmetlerine gereksinim duydukları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, bu gruba yönelik olarak çeşitli yardım

ve desteklerin verilmesi gerekmektedir. Bu yardım ve hizmetler aynı-nakdi yardımlar, eğitim ve sağlık gibi gereksinimleri karşılayacak nitelikte olmalıdır. Bu yardımların, kadınların geliş nedenleri dikkate alınarak, farklılaştırılarak verilmesi gerekmektedir.

2. Kadınlar evlilerse mutlaka çocuklarıyla gelmiştir ve bu anlamda Türkiye'ye geliş sürecinden itibaren çok daha fazla güçlük yaşamışlardır ve yaşamaya devam etmektedir. Kadınların istihdamının önündeki büyük engellerden biri de çocuklara bakma zorunluluğu olmuştur. Bu anlamda sığınan ve sığınmacı kadınların ücretli çalışma koşullarına kavuşabilmeleri için çocuklarının eğitim ve bakımıyla ilgili hizmetlerin sunulması gerekmektedir.

3. Kadınlar için göç, göç öncesinden başlayarak travmatik bir süreç olarak yaşanmaktadır. Sosyal nedenlerle gelen kadınların neredeyse tamamı aile içi şiddet, cinsel şiddet ve tecavüze uğramışlardır. Ancak bu durumda kurban muamelesi yerine suçlu muamelesi görmüşler ve dışlanmışlardır. Hiçbiri kendi ülkelerinde psikososyal destek ya da psikiyatrik yardım almamışlardır. Türkiye'ye geldikten sonra bazıları destek alabilmişlerdir. Kadınların bu süreçte travmatik deneyimleriyle başa çıkmaları için psikososyal destek hizmetlerinin artırılması gerekmektedir. Türkiye'de sığınanların yaşadığı uydu iller dikkate alındığında, buralarda verilecek sürekli destek hizmetlerinin kadınların esenliği açısından önemli olduğu hatırlanmalı ve buna yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Sığınan ve sığınmacı kadınlar kendileri için Türkiye'de hizmet olmadığını düşünmektedir. Bu anlamda kadınlara yönelik kapsamlı hizmetlerin oluşturulması gerekmektedir. Sığınan ve sığınmacılara yönelik hizmetlerin ise sığınmacı kadın göçünün, bu araştırmada ortaya konan özgül yanları dikkate alınarak düzenlenmesi gereklidir.

5. Sığınan ve sığınmacı kadınlar tek başlarına Türkiye'ye gelmektedir. Çocukları olanlar çocuklarıyla gelmektedir. Bu süreçte kadınların barınma başta olmak üzere, beslenme ve giyecek ihtiyacı düşünüldüğünde, sığınan ve sığınmacı kadınlara yönelik kapsamlı ve çok yönlü hizmetlerin tasarlanmasına gereksinim bulunmaktadır.

6. Sığınan ve sığınmacı kadınlar açısından göç çok katmanlı ve farklılıkları içinde barındıran bir süreç olarak gerçekleşmektedir. Bu çerçevede kadınlara yönelik çok boyutlu, farklı deneyimleri olan kadınların gereksinimlerine yanıt veren çoklu müdahaleleri barındıran bir uygulama sisteminin yapılandırılması gerekmektedir.

Araştırmanın Feminist Sosyal Hizmet Müdahalelerine İlişkin Önerileri

1. Sığınan ve sığınmacı kadın göçü gibi çok katmanlı ve farklılıkları barındıran bir süreçte feminist sosyal hizmet müdahalelerinin kullanımı tercih edilmelidir. Feminist sosyal hizmet uygulamasında başta gelen güçlendirme, sığınan ve sığınmacı kadınlar için öncelikli olmalıdır. Sığınan ve sığınmacı kadınlar kendilerini göçle birlikte daha güçlü hissettiklerini ama bunun güç olduğunun farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınların, kendilerini bir güç kaynağı olarak görmekten uzak oldukları çalışmada ortaya konmuştur. Bundan hareketle kadınların, kendi potansiyel güçlerinin farkına varmaları ve güçlerini yeniden ve dönüştürücü bir şekilde tanımlamaları ve kullanmaları için feminist sosyal hizmet uygulamalarına dayalı bir bakış açısı önerilmektedir.
2. Sığınan ve sığınmacı kadınların göç sürecinde problem çözme becerilerinin azaldığı ya da yeni duruma uymakta sınırlılıklar yaşayabileceklerinden hareketle, onların problem çözme becerilerinin artırılması boyutunda çalışmalar yapılması gerekmektedir.
3. Sığınan ve sığınmacı kadınların göçle birlikte ortaya çıkan bireysel problemlerinin sosyal nedenleri olduğunu anlamaları çok önemlidir. Kadınların kendi durumlarını kavrama, problemlerinin sosyal nedenlerini anlama ve bunlara yönelik ortak çözümler geliştirmeleri anlamında bilinç yükseltme çalışmaları ya da mezo düzeyde grup çalışmaları yürütülmesi önerilmektedir.
- 4 Sığınan ve sığınmacı kadınların kendilerini organize etmelerine öncülük etmek gerekmektedir. Kendilerine yardım için diğer sosyal gruplarla da ulusal ve uluslararası bağlantı kurmalarını sağlama boyutunda feminist sosyal hizmetin uygun olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (1977). Dış Göç Akımının Türk Kadınının Özgürleşme ve Sözde Özgürleşme Sürecine Etkisi. *Amme İdaresi Dergisi* 10 (1): 107-132.
- Abadan-Unat, N. (1984). Uluslararası Göç Akımının Kadınların Toplumsal Rollerini Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örnek Olayı. *Prof. Aziz Köklü'nün Anısına Armağan*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 535, 1-31.
- Abdülrahim, D. (1993). Defining Gender in a Second Exile: Palestinian Women in West Berlin. *Migrant Women: Crossing Boundaries and Changing Identities*. Ed: Gina Buijs. Oxford: Berg Publishing, 55-81.
- Ahmad, F., S. Riaz, P. Barata ve D. Stewart. (2004). Patriarchal Beliefs and Perceptions of Abuse Among South Asian Immigrant Women. *Violence Against Women* 10 (3): 262-282.
- Akkaya, A. (2002). Mülteci Kadınlar ve Sığınmacı Kadınlar. *Toplum ve Hukuk Dergisi*, 2 (4) 75-83.
- Akşit, B. (1998). Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi. *Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı (6-8 Haziran 1997)* İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Ankenbrand, B. (2002). Refugee Women under German Asylum Law. *International Journal of Refugee Law*, 14 (1): 45-56.
- Anker, E. D. (2002). Refugee Law, Gender, and the Human Rights Paradigm. *Harvard Human Rights Journal* (15) <http://www.law.harvard.edu/studorgs/hri/>
- Arat, N. (1991). *Feminizmin ABC'si*, İstanbul. Simavi Yayınları ABC Dizisi No: 6.
- Barker, L. R. (1999). *The Social Work Dictionary*. Washington DC. NASW Press, Fourth Edition.
- Benjamin, A. J. ve K. Fancy. (1998). The Gender Dimensions of Internal Displacement. *UNICEF*, 64 syf.

- Berktaş, F. (2000). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul. Metis Yayınları Kadın Araştırmaları Dizisi No 8.
- Bhugra, D. (2004). Migration and Mental Health. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 109: 243-258.
- BMMYK. (2003). *Sexual And Gender-Based Violence Against Refugees, Returnees And Internally Displaced Persons*. Geneva. UNHCR Publications.
- BMMYK. (1997). *Dünya Mültecilerinin Durumu Bir İnsanlık Sorunu*. Oxford University Press.
- Boswell, C. (2002). Addressing The Causes Of Migratory and Refugee Movements: The Role Of European Union. *New Issues In Refugee Research Working Paper*. Geneva. UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit, no: 73.
- Boyle, P. ve K. Halfacree. (1999). *Migration and Gender in the Developed World*. London. Routledge Research in Population and Migration.
- Buijs, G. (1993). Introduction. *Migrant Women: Crossing Boundaries and Changing Identities*. Ed: Gina Buijs. Oxford. Berg Publishing:1-20.
- Byrne, B. ve Baden, S. (1995). Gender, emergencies and humanitarian assistance. Oxford. European Commission.
- Canat, S. (1982). Ankara'nın Abidinpaşa Semtinde Eşleri Yurtdışında Çalışan Kadınların Psikososyal Sorunlarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Doçentlik Tezi, Ankara.
- Chant, S. ve S. A. Radcliffe. (1992). Migration and development: the importance of gender. *Gender and Migration in Developing Countries*. Ed: Sylvia Chant. Belhaven Press, 1-30.
- Chant, S. (1992). Conclusion: Towards a Framework for the Analysis of Gender-Selective Migration. *Gender and Migration in Developing Countries*, Ed: Sylvia Chant. Belhaven Press, 197-206.

- Crawley, H. (2000). Gender Persecution and the Concept of Politics in the Asylum Determination Process. *Forced Migration Review Gender and Displacement Issue*, 9.
- Creswell, J. (1994). *Research Design Qualitative And Quantitative Approaches*. Sage Publications.
- Davis, B. ve P. Winters. (2001). Gender, Networks and Mexico-US Migration. *The Journal of Development Studies*. 38 (2): 1-27.
- Demir, S. J. (2003). The Trafficking of Women for Sexual Exploitation: a Gender-Based and Well Founded Fear of Persecution?" *New Issues in Refugee Research Working Paper*. Geneva. UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit No: 80.
- Diaz, M. (1999). *Refugee Women: Overcoming the Odds*. New York. http://earlybird.geh.ox.ac.uk/rfgexp/rsp_tre/student/gender/gen_03.htm 1-28.
- Dominelli, L. (2002a). Anti-oppressive Practice in Context. *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*. Second Edition, Ed: Robert Adams, Lena Dominelli ve Malcolm Payne. Consultant Ed.: Jo Campling, Palgrave Publications in Association with Open University.
- Dominelli, L. (2002b). *Feminist Social Work Theory and Practice*. London. Palgrave Publications.
- Eastmond, M. (1993). Reconstructing Life: Chilean Refugee Women and the Dilemmas of Exile. *Migrant Women: Crossing Boundaries and Changing Identities*. Ed: Gina Buijs. Oxford. Berg Publishing, 35-54.
- Eisenstein, R. Z. (1998). Imagining Feminism. *Contemporary Feminist Theory A Text Reader*. M.F. Rogers (Ed) McGrawHill Publishers, 469-484.
- Erman, T. (1998). Göç Olgusunda Kalitatif Yöntem Olarak Etnografik Araştırma: Bir Gecekondu Araştırmasının Düşündürdükleri. *Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 haziran 1997*. İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

- Esara, P. (2004). Women Will Keep The Household: The Mediation of Work and Family by Female Labour Migrants in Bangkok. *Critical Asian Studies*. 36 (2) 199-216.
- Espin, M. O. (1997). The Role of Gender and Emotion in Women's Experience of Migration Innovation. *The European Journal of Social Sciences*. 10 (4) 445-456.
- Featherstone, B. (2001). Where to for feminist social work?. *Critical Social Work*, 2 (1)
- Friedman, R. A. (1992). Rape and Domestic Violence. *Refugee Women on Their Mental Health Shattered Societies, Shattered Lives*. Eds: Cole, E., M. O. Espin ve E. D. Rothblum. New York. Harrington Park Press.
- Grieco, M. E. ve M. Boyd. (2000). Women And Migration: Incorporating Gender into International Migration Theory. Center for Study of Population.
- Gürel, S. ve A. Kudat (1978). Türk Kadınının Avrupa'ya Göçünün Kişilik, Aile ve Topluma Yansıyan Sonuçları. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 33 (3-4) 109-134.
- Harding, S. (1995). Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var mı?. Çev.: Z. Ayman. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem içinde*, S. Çakır ve N. Akgökçe (Yay.Haz) İstanbul. Sel Yayıncılık, 34-47.
- Hugo, G. (1992). Women on the move: changing patterns of population movement of women in Indonesia. *Gender and Migration in Developing Countries*. Ed: Sylvia Chant. Belhaven Press, 174-196.
- INSTRAW. (1994). *The Migration of Women: Methodological Issues in the Measurement and Analysis of Internal and International Migration*. Dominican Republic. INSTRAW.
- İçduygu, A. ve T. Ünalın. (1998). Türkiye'de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri. *Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 haziran 1997*. İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

- Johal, R. (2004). Key Issues for Refugee, Internally Displaced and Returnee Populations. *United Nations Division for Advancements for Women (DAW), Consultative Meeting on Migration and Mobility and How This Movement Affect Women*. Malmö, 2-4 December 2003.
- Kadın Mülteci. (1997). *Umuda Doğru Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi*. 1 (2)
- Künçek, Ö. (1998). Kadın Mülteci. *Umuda Doğru Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi*. 2(6)
- Künçek, Ö. (1997). Uluslararası İlişkilerde Mülteciler Sorunu ve Batı Avrupa Devletlerinin Uygulamaları. Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kofman, E. Phizacklea, A. Raghuram, P. ve R. Sales. (2000). *Gender and International Migration in Europe Employment, Welfare And Politics*. New York. Routledge Press.
- Langan, M. (1985). The Unitary Approach: a Feminist Critique. *Women, the Family, and Social Work*. Ed: E. Brook ve A. Davis. London. Tavistock Library of Social Work Practice.
- Lee, A.B. J. (2001). *The Empowerment Approach to Social Work Practice Building the Beloved Community..* Second Edition. Columbia University Press.
- Legomsky, H. S. (2004). Teaching and Researching Women's Migration Issues. <http://www.migration.ma/mig/6prog/orat/lego/expo.htm> 13. 09. 2004
- Mackinnon, A. C. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul. Metis Kadın Araştırmaları Dizisi No:15.
- Martin F. S. (1992). *Refugee Women*. London. Zed Books Ltd.
- Martin F. S. (2001). Global Migration Trends and Asylum. *New Issues In Refugee Research Working Paper* UNHCR, No: 41. www.unhcr.ch.refworld/pubs/pubon.htm 13.09.2004
- Mascarenhas-Keyes, S. (1993). International and Internal Migration: The Changing Identity of Catholic and Hindu Women in Goa. *Migrant Women: Crossing Boundaries and Changing Identities*. Ed: Gina Buijs. Oxford. Berg Publishing: 119-144.

- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Çev.: A. Gümüş ve M. S. Durgun. Adana. Baki Kitabevi.
- Mckinley, K. V. Koppenfels, A.ve F. Laczko. (2001). Challenges for the 21st Century. *Forum for Applied Research and Public Policy*. Knoxville. 16 (2) pg. 68.
- McNay, M. (1992). Social Work and Power Relations: Towards a Framework for an Integrated Practice. *Women, Oppression and Social Work Issues in Anti-discriminatory Practice*. Ed: M. Langan ve L. Day. Routledge Publications 48-66.
- Mies, M. (1995). Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru. Çev.: A. Durakbaşı ve A. İlyasoğlu. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem içinde*. S. Çakır ve N. Akgökçe (Yay. Haz) İstanbul. Sel Yayıncılık.
- Miller, L. R. (2000). *Researching Life Stories and Family Histories*. London. Sage Publications.
- Neuman, W. L. (2000). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Fourth Edition. Boston. Allyn and Bacon.
- Newland, K. (2004). Seeking Protection: Women in Asylum and Refugee Resettlement Processes. *United Nations Division for Advancements for Women (DAW) Consultative Meeting on "Migration and Mobility and How This Movement Affect Women"* Malmö. 2-4 December 2003.
- Nikolić-Ristanović, V. (2003). Refugee women in Serbia-Invisible victims of war in the former. *Feminist Review*. 73 (1) 2-6. www.proquest.umi.com
- Odman, T. (1996). *Kadın Mülteciler*. Ankara. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:19.
- Oswin, N. (2001). An Exploration of Feminist Approaches to Refugee Law. *International Feminist Journal of Politics*, 3 (3): 347-364.
- Pavlish, C. (2005). Action Responses of Congolese Refugee Women. *Journal of Nursing Scholarship*. 37 (1): 10-17.
- Payne, M. (1997). *Modern Social Work Theory*. Second Edition. Con. Ed: Jo Campling. London. Macmillan Press.

- Pessar, R. P. ve S. J. Mahler. (2003). Transnational migration: bringing gender in. *The International Migration Review*. 37 (1)
- Punch, F. K. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Çev.: D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz. Ankara. Siyasal Kitabevi.
- Raghuram, P. (2004). The Difference that Skills Make: Gender, Family Migration Strategies and Regulated Labour Markets. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30 (2): 3-9.
- Ramazanoğlu, C. (1989). *Feminism and the Contradictions of Oppression*. New York, Routledge Press.
- Reed, K. (2003). Endering asylum: The importance of diversity and context. *Feminist Review*. 73 (1) www.proquest.umi.com
- Report of Committee on Feminism and International Law. (2002). *Conference International Law Association*, New Delhi. 1-21.
- Srilakshmi, G. (2000). Gender Dimensions of Displacement. *Forced Migration Review Gender and Displacement Issue*. 9
- Stanley, L. ve S. Wise. (1995). Feminist Araştırma Sürecinde Metot Metodoloji ve Epistemoloji. Çev.: F. Şaşmaz. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem içinde*, S. Çakır ve N. Akgökçe (Yay. Haz) İstanbul. Sel Yayıncılık.
- Szuchman, T. L. ve B. Thomlison. (2004). *Writing With Style APA Style for Social Work*. Secon Edition. Toronto. Thomson Brook/Cole.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. *Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı (6-8 haziran 1997)* İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Thompson, N. (2001). *Anti-Discriminatory Practice*. Third Edition. *BASW Practical Social Work Series*, Ed: Jo Campling, London. Palgrave Publications.
- Tomanbay, İ. (2004). Sığınmacı ve Göçmen Alanında Kavram Sorunu", *Umuda Doğru Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi*, 4 (13) : 5-7.

- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara. Selvi Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Seçkin Kitabevi 4. Baskı.
- Wetten, W. J. Catrien C. J. H. Bijleveld, F. Heide ve N. Dijkhoff. (2001). Female Asylum Seekers in Netherlands: An Empirical Study. *International Migration*, 39 (3) Blackwell Publishers. 85-98.

EK 1

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME YÖNERGESİ

Siğınan ve siğınmacı kadın ve erkekleri tanıtıcı sosyo-demografik bilgiler: (Yaş, medeni durum, etnik köken, çocuk sayısı, eğitim, meslek, geldiği ülke, ana dili, geliş nedeni)

Ülkenizdeki durumunuzdan bahseder misiniz? (Gündelik yaşam)

Göç etmenize yol açan olaylar dizisi nedir?

Göç hikâyenizi anlatır mısınız? (göçe nasıl karar verdiği, göçle ilgili hazırlıkları olup olmadığı, göç sürecini kimin organize ettiği, tek başına mı yoksa diğer aile üyeleriyle mi geldiği)

Göç-kaçış sırasında neler yaşadınız? (yolculuk-güçlükler, kolaylıklar, taşıt, fiziksel, psikolojik, travmalar, aile bölünmesi)

Türkiye'ye geldiğinizden itibaren neler yaşadınız? (giriş, geçici yada sürekli yerleşme, formal-enformal kurumlar, destekler)

Mülteci tanınma sürecinizi anlatır mısınız? Ne aşamadasınız?

Zulüm deneyimlerinin farklılığı (göç öncesi, sırası ve sonrası)

Göçle birlikte yaşantınızda neler değişti? (mekan, gündelik yaşam, aile içi ilişkiler, toplumdaki statüsü, aile içi işbölümü, sağlık durumu, destek sistemleri)

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda eski ve yeni rollerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda sahip olduğunuz kaynakları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda hareketlilik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda beklentilerinizde ne tür değişimler oldu?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda sahip olduğunuz hakları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda aile ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda hizmetlere ulaşım açısından ne tür değişimler yaşıyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda karar verme süreçlerinizde ne tür değişimler yaşıyorsunuz?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda kendinizi güçlü hissetme konusunda ne tür değişimler yaşadınız?

Göçle birlikte eski yaşamınızla karşılaştırdığınızda bugünkü durumunuzda aile içinde ve dışında işbölümü anlamında ne tür değişimler yaşadınız?

Göçle birlikte eski yaşamınızdaki kadınlık ve erkeklik imajları ve idealleri ile şimdiki arasında ne tür farklılıklar bulunmaktadır?

İşgücü ve çalışma durumunuzu (göç öncesi, sırası ve sonrası süreçlerde) anlatır mısınız? Göçle birlikte nasıl değişiklikler oldu?

Sınırı geçmiş olma kavramı size ne düşündürüyor?

Göç etme amacınız ve nedeninizi dikkate aldığınızda Türkiye'deki durumunuzu nasıl görüyorsunuz?

Kendi devletinizin kadınlara yönelik uygulamalarını nasıl görüyorsunuz? Göç süreciniz boyunca ne tür değişimler gördünüz ve yaşadınız? (yasalar, kurumsal düzenlemeler, destekler, yasaklar, mülkiyet)

Eş, akraba, tanıdık ya da tanımadığınız kişilerle yaşadığınız şiddet deneyimleri nelerdir? Göçle birlikte nasıl bir değişim yaşadınız? (ülkesinde-burada)

Cinsellik konularında ülkenizde ve Türkiye'de nasıl deneyimleriniz oldu? (AP, üreme sağlığı, programlar, destekler engeller, aile içi şiddet)

Din, medya gibi kurumların kadınlara yaklaşımını kendi ülkenizde nasıl görüyordunuz? Göçle birlikte bunlarda nasıl değişimler yaşadınız?

Göçle birlikte kadın olarak kendinizle ilgili rollerde nasıl değişimler yaşadınız? (yaşamsal roller, kadın-eş-anne-mesleki roller)

Kendinizi göçe uyarlanma deneyiminizi eş ya da erkek yakınlarınızdan farklı görüyor musunuz? Görüyorsanız nasıl bir farklılık anlatır mısınız?

Mülteci olmak veya kabul edildiyse üçüncü bir ülkeye gitmek için bekliyorsunuz. Sizce kadın ve erkek açısından mülteci olma süreci açısından bir farklılık var mı? Varsa nasıl bir farklılık anlatır mısınız?

Ekleme istediğiniz herhangi bir şey var mı?

EK 2**GÖRÜŞÜLENLERE AİT TANITICI BİLGİLER****Görüşme 1**

27 yaş, kadın. Evli, İranlı. 3 kız kardeşi var, babası ölmüş. 3 yaşında bir oğlu var. Ekonomi lisansı var ve ekonomist olarak ülkesinde çalışıyormuş. İran'dan gelmiş. Farsça ana dili. Ülkesinde kadın hakları eylemcisi olduğu ve bununla ilgili tehditler aldığı için politik nedenlerle gelmiş. Oğluyla gelmiş, eşi İran'da. Geleli iki yıl oluyor. Ankara ikametli.

Görüşme 2

47 yaş, erkek. Evli. İranlı. 18 yaşında bir kızı ve 12 yaşında bir oğlu var. Hukuk eğitimi almış. Ülkesinde avukatlık yapıyormuş. Farsça ana dili. Orta düzeyde Türkçe ve Arapça konuşuyor. İran'daki politik faaliyetleri nedeniyle gelmiş. Geleli iki yıl yedi ay oluyor. Tek başına gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 3

41 yaş, erkek. Evli. Türk uyruklu. 1 oğlan, iki kız 3 çocuğu var. Büyük çocuğu okumuyor, diğer iki çocuk okuyor. Bıçakçılık yaparmış. İlkokul 5'e kadar okumuş. Türkçe konuşuyor. Çin'den gelen bir Uygur Türkü. Pasaportlu gelmiş. Politik nedenlerle gelmiş. Geleli on ay oluyor. Tek başına gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 4

39 yaş, kadın. Evliymiş ancak eşi vefat etmiş. Şu an evli değil. İranlı. Bir kızı var. Lise mezunu. Ülkesinde memurmuş. Farsça ana dili. Kürtçe ve az Türkçe biliyor. Politik sorunlar nedeniyle Türkiye'ye gelmiş. Erkek kardeşi (37 yaş) ve kızıyla (17 yaş) gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 5

30 yaş, erkek. İranlı. Lise mezunu. İran'da inşaat şirketi var. Farsça ana dili. Politik nedenle gelmiş. Şiir kitabı çıkarmış, ondan dolayı İran'da içeri atılma tehlikesi olduğu için Türkiye'ye gelmiş. Türkiye'ye geleli 21 ay olmuş. Beş kardeş, dördü erkek, biri kız. Geldikten sonra bir kardeşi daha gelmiş, onunla kalıyor. Ankara ikametli.

Görüşme 6

24 yaş, erkek. Bekar. İranlı. Lise mezunu. Babasıyla beraber serbest ticaretle uğraşıyormuş. Farsça ana dili. Politik nedenle gelmiş. Türkiye'ye geleli 6 ay olmuş. Beş kardeş, dördü erkek, biri kız. Sığınmacı olan ağabeyinin yanına gelmiş, onunla kalıyor. Ankara ikametli.

Görüşme 7

40 yaş, kadın. Daha önce evliymiş ancak şimdi bekar. İranlı. Çocuğu yok. Biyoloji lisansı var. İran'da 10 yıl Biyoloji öğretmenliği yapmış. İran'dan geliyor. Farsça ana dili ama İngilizce de biliyor. Geliş nedeni politik. 6 ay önce gelmiş. Ankara ikametli. Tek başına gelmiş.

Görüşme 8

37 yaş, erkek. Evli. İranlı. Çocuğu yok. Hukuk yüksek lisansı var. Avukatlık mesleğini yapmış. Farsça ana dili ek olarak İngilizce biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. 3 yıl önce gelmiş. Tek başına gelmiş ancak Türkiye'de evlenmiş. Eşi de sığınmacı. Ankara ikametli.

Görüşme 9

40 yaş, kadın. Evliymiş, şimdi bekar. İranlı. 11 yaşında bir oğlu var. Lise mezunu. İran'da kadın kuaförlüğü yapmış. İran'dan gelmiş. Farsça ve Türkçe biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli 2.5 yıl oluyor. Oğluyla birlikte gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 10

27 yaş, erkek. Bekar. İranlı. Üniversite lisans 4. sınıfta (Uluslararası İlişkiler bölümü öğrencisi) İran'dan gelmiş. İngilizce çevirmenlik yapıyormuş. Farsça ve İngilizce biliyor. Politik nedenle gelmiş. Geleli bir ay oluyor. Tek başına gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 11

25 yaş, kadın. Iraklı. Bekar. İlkokul mezunu. Hiçbir işte çalışmamış. Irak'tan gelmiş. Arapça ve Türkçe biliyor. Aile ve sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli 2.5 yıl oluyor. Annesi ve erkek kardeşleriyle gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 12

28 yaş, erkek. İranlı ve Azeri. Bekar. Azeri kökenli. Üniversitede İngilizce tercümanlık bölümünde 3. sınıfta okuyor. 2 erkek, bir kız kardeşi var. Hayvancılık, çiftçilik yapmış. Farsça, İngilizce ve Türkçe biliyor. Politik ve sosyal nedenlerle gelmiş. Tek başına gelmiş. Isparta ikametli. Geleli bir yıl oluyor.

Görüşme 13

21 yaş, erkek. Afganistanlı. Bekar. İlkokul mezunu. İran'da erkek giyim fabrikasında terzilik yapıyormuş. İran'dan gelmiş. Farsça ve Türkçe biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli yedi ay oluyor. Tek başına gelmiş. Konya ikametli.

Görüşme 14

17 yaş, erkek. Özbekistanlı. Bekar. Ortaokul mezunu. Halı dokumacılığı yapıyormuş. Afganistan'dan gelmiş. Ana dili Farsça. Sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli altı ay oluyor. Tek başına gelmiş. Isparta ikametli.

Görüşme 15

31 yaş, erkek. İran'da Meşhedilerden. Bekar. Ortaokul mezunu. Doğalgaz tesisatçılığı yapıyormuş. İran'dan gelmiş. Farsça ana dili ancak Türkçe de

biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. Tek başına gelmiş. 2 yıl 3 ay önce gelmiş. Konya ikametli.

Görüşme 16

42 yaş, kadın. Evliymiş ancak Türkiye'ye geldiğinde eşinden ayrılmış. İranlı. 1 kız, 2 erkek çocuğu var. Lise mezunu. Bir mesleği yok. Farsça ana dili. Politik nedenlerle gelmiş. Eşi ve çocuklarıyla gelmiş. İki yıldır Türkiye'de. Kayseri'de ikametli.

Görüşme 17

38 yaş, kadın. Evliymiş ancak şu an bekar. İranlı. 5 yaşında bir kızı var. Lise mezunu. Bayan kuaförlüğü, terzilik, sekreterlik yapmış. İran'dan gelmiş. Farsça biliyor. Sosyal nedenle gelmiş. Kızıyla gelmiş. Geleli 14 ay olmuş. Konya ikametli.

Görüşme 18

50 yaş, kadın. Evliymiş ama kocası sekiz yıl önce ölmüş. Şu an bekar. İranlı. 3 oğlu var. Üniversitede 2 yıl okumuş ama bitirmemiş. İran'da bayan kuaförlüğü, cilt bakım uzmanlığı yapmış. İran'dan geliyor. Ana dili Farsça ama Arapça da biliyor. Geliş nedeni sosyal. Tek başına gelmiş. Türkiye'ye geleli 2 yıl olmuş. Ankara ikametli.

Görüşme 19

25 yaş, erkek. Bekar. İranlı. Tıp Fakültesi 4. sınıfta okuyormuş ama bitirememiş. Serbest işlerle uğraşmış. Irak'tan gelmiş. Politik nedenlerle gelmiş. Tek başına gelmiş. Geleli 8 ay oluyor. Eskişehir ikametli.

Görüşme 20

43 yaş, kadın. Evli. İranlı. 1 kızı, 1 oğlu var. Lise mezunu. Bayan kuaförlüğü yapıyormuş. İran'dan gelmiş. Ana dili Farsça. Sosyal nedenlerle gelmiş. Çocukları ve akrabalarıyla gelmiş. Geleli 9 ay olmuş. Karaman ikametli.

Görüşme 21

30 yaş, kadın. Evliymiş ama şu an bekar. İranlı. İki kızı var. Lise mezunu. Bayan terziliği yapıyormuş İran'da. İran'dan gelmiş. Ana dili Farsça. Sosyal nedenlerle gelmiş. Çocuklarıyla ve akrabalarıyla gelmiş. Geleli 8 ay oluyor. Karaman ikametli.

Görüşme 22

22 yaş, kadın. Bekar. İranlı. Lise mezunu. Fotoğrafçılık yapıyormuş. İran'dan gelmiş. Farsça ana dili. Sosyal nedenlerle gelmiş. Kadın akrabalarıyla gelmiş. Geleli 8 ay olmuş. Konya ikametli.

Görüşme 23

38 yaş, erkek. Evli. İranlı. 1 kızı, bir oğlu var. Üniversitede muhasebe okumuş 4 yıl. Muhasebecilik yapmış. İran'dan gelmiş. Farsça ana dili. Ancak İngilizce ve Türkçe de biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. Eşi ve çocuklarıyla gelmiş. 1.5 yıl önce gelmiş. Ankara ikametli.

Görüşme 24

43 yaş, kadın. Somalili. Dul. 9 çocuğu var. Eğitimi yok. Bir mesleği yok. Somali / Mogadişu'dan gelmiş. Ana dili Somalice ama Arapça da biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. Tek başına gelmiş. Altı ay olmuş geleli. Eskişehir ikametli.

Görüşme 25

28 yaş, erkek. Evli. Somalili. 5 çocuğu var. İlkokula gitmiş ancak bitirememiş. Kamyon şoförlüğü yapıyormuş. Somali'den gelmiş. Ana dili Somalice ama Arapça da biliyor. Politik nedenlerle, kabile savaşından kaçarak gelmiş. Eşi ve çocukları Somali'de kalmış, tek başına gelmiş. Konya ikametli. Geleli bir ay oluyor.

Görüşme 26

31 yaş, erkek. Evli. Somalili. 4 çocuğu var. İlkokula gitmiş ancak bitirememiş. Mesleği şoförlükmüş. Somali / Mogadişu'dan gelmiş. Somalice ana dili ama Arapça da biliyor. Politik nedenlerle, kabile savaşlarından kaçarak gelmiş. Tek başına gelmiş, eşi ve çocukları Somali'de kalmış. Geleli iki ay oluyor. Eskişehir ikametli.

Görüşme 27

19 yaş, erkek. Bekar. Somali / Mogadişu'dan gelmiş. Eğitimi yok. Mesleği yok. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ama Arapça biliyor. Kabile savaşlarından kaçarak sosyal nedenlerle gelmiş. Tek başına gelmiş. Bir yıl önce gelmiş. Amasya ikametli.

Görüşme 28

29 yaş, kadın. Evliymiş ama eşi kabile savaşında öldürülmüş. Somalili. Üç çocuğu var. İlkokul mezunu. Ev hanımıymış. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ama Arapça da biliyor. Kabile savaşından kaçarak sosyal nedenlerle gelmiş. Çocuklarıyla gelmiş. Geleli bir yıl iki ay olmuş. Eskişehir ikametli.

Görüşme 29

29 yaş, kadın. Evliymiş ancak eşi kabile savaşında öldürülmüş. Üç çocuğu var. Eğitimi yok. Ev hanımıymış. Somali'den gelmiş. Somalice ve Arapça biliyor. Kabile savaşlarından kaçarak sosyal nedenlerle gelmiş. Çocuklarıyla gelmiş. Geleli iki ay oluyor. Eskişehir ikametli.

Görüşme 30

29 yaş, kadın. Evliymiş ancak eşi kabile savaşında öldürülmüş, şu an dul. Somalili. 2 çocuğu varmış, biri ölü. Eğitimi yok. Mesleği yok. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça da biliyor. Kabile savaşlarından kaçarak sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli bir ay oluyor. Tek gelmiş. Kayseri ikametli.

Görüşme 31

25 yaş, erkek. Evliymiş ve bir çocuğu varmış. Her ikisi de kabile savaşlarında öldürülmüş. Şu an bekar. Somalili. Ortaokul mezunu. Somali'de İnsan Hakları Enstitüsü'nde çalışıyormuş. İnsan hakları savunucusu. Somalice ana dili ancak Arapça ve İngilizce de iyi biliyor. Politik nedenlerle gelmiş. Konya ikametli. Geleli bir ay oluyor. Tek gelmiş.

Görüşme 32

31 yaş, erkek. Evli. Somalili. Bir çocuğu var. Lise mezunu. Somali'de su taşımacılığı, dövizcilik yapmış. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça ve İngilizce de biliyor. Kabile savaşlarından kaçmak için sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli dört ay oluyor. Eskişehir ikametli. Yalnız gelmiş.

Görüşme 33

21 yaş, erkek. Bekar. Somali / Mogadişu'dan gelmiş. Somalili. Eğitimi yok. Somali'de hamallık yapıyormuş. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça da biliyor. Kabile savaşlarından kaçmak için sosyal nedenlerle kaçmış. Babası ve iki kardeşi kabile savaşlarında öldürülmüş. Yalnız gelmiş. Eskişehir ikametli. Geleli dört buçuk ay oluyor.

Görüşme 34

35 yaş, kadın. Evliymiş ancak kocası Somali'de mafya tarafından kaçırılmış. Bir daha haber alamamış. Kocasının yaşayıp yaşamadığını bilmiyor. Somalili. Beş oğlu, bir kızı var. Lise mezunu. Bir süre sekreterlik yapmış. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça ve az İngilizce biliyor. Kabile savaşlarından kaçmak için sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli dokuz ay oluyor. Kocasından haber alamamış. Altı çocuğuyla birlikte gelmiş. Eskişehir ikametli.

Görüşme 35

30 yaş, kadın. Evliymiş ancak eşi kabile savaşında öldürülmüş. Somali / Mogadişu'dan gelmiş. Beş oğlu, üç kızı var. Eğitimi yok. Mesleği yok. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça da biliyor. Kabile

savaşlarından kaçmak için sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli 14 ay oluyor. Sekiz çocuğuyla birlikte gelmiş. Konya ikametli.

Görüşme 36

19 yaş, erkek. Bekar. Somalili. İlkokul mezunu. Mesleği yok. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça da biliyor. Kabile savaşlarında anne, baba ve kardeşleri öldürülmüş. Bir kız kardeşi esir alınmış ama ondan hiç haber alamamış bir daha. Kardeşinin yaşayıp yaşamadığını bilmiyor. Kabile savaşlarından kaçmak için sosyal nedenlerle gelmiş. Tek gelmiş. Geleli beş ay oluyor. Eskişehir ikametli.

Görüşme 37

29 yaş, kadın. Evliymiş ancak eşi ve beş çocuğu öldürülmüş, bir kızı sağ kalmış. Şu an bekar. Somalili. Eğitimi yok. Mesleği yok. Somali'den gelmiş. Somalice ana dili ancak Arapça da biliyor. Kabile savaşlarında eşi ve beş çocuğu öldürülünce kaçmış sosyal nedenlerle gelmiş. 13 yaşındaki kızıyla birlikte gelmiş. Geleli bir yıl oluyor. Ankara ikametli.

Görüşme 38

32 yaş, erkek. Bekar. Moritanya'lı. Ortaokul mezunu. İşçilik yapıyormuş. Moritanya'dan Libya'ya gitmiş çalışmak için, orada iki yıl kalmış ardından Türkiye'ye gelmiş. Moritanya'da derisinin siyahlığından dolayı uğradığı ayrımcılık nedeniyle yani sosyal nedenlerle gelmiş. Tek başına gelmiş. Geleli bir ay oluyor. Kayseri ikametli.

Görüşme 39

24 yaş, kadın. Bekar. İranlı. Hamile. Üniversite mezunu. Mesleği mimarlık. Farsça ana dili ama İngilizce de biliyor. Sosyal nedenlerle gelmiş. Geleli sekiz ay oluyor. Ankara ikametli

Görüşme 40

27 yaş, kadın. Bekar. İranlı. Üniversite mezunu. Mesleği öğretmenlik. İnsan hakları savunuculuğu (özellikle kadın hakları) yapıyormuş. Farsça ana dili ama İngilizce de biliyor. Politik nedenlerle gelmiş. Geleli dört ay oluyor. Konya ikametli.

Yukarıda tanıtıcı bilgileri verilen sığınan ve sığınmacı kadın ve erkeklerin ortak ve farklı özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bu özellikler aşağıda özetlenmiştir.

Sığınan ve Sığınmacı Kadınların Özellikleri

Sığınan ve sığınmacı kadınların yaş dağılımları incelendiğinde, en küçük yaştan 22 ve en büyük yaştan 50 olduğu görülmüştür. On bir kadının yaşı 22–30 arasında iken dokuz kadının yaşı 30–50 arasındadır.

Sığınan ve sığınmacı kadınların medeni durumu incelendiğinde, ağırlıklı olarak dul veya boşanmış oldukları görülmüştür (14 kişi). Dördü bekar ve ikisi de evlidir. Dul kadınların çoğu kocasını ölüm yoluyla kaybetmiştir; sadece iki tanesi boşanmıştır.

Sığınan ve sığınmacı kadınların üç ülkeden geldiği görülmektedir: İran, Somali ve Irak. Kadınların 12 tanesi İran'dan, 7 tanesi Somali'den ve 1 tanesi Irak'tan gelmiştir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların sahip oldukları çocuklarının sayısı değişiklik göstermektedir. Tek çocuğu olan kadınlar dört kişidir. Bekar olanlar dört kişi olup, birisi hamiledir. Evlilik yapmış olup çocuğu olmayan bir kişi vardır. Üç çocuklu dört kişi, iki çocuklu üç kişi, altı çocuklu iki kişi, sekiz çocuklu bir kişi ve dokuz çocuklu bir kişi olduğu görülmektedir. Üç ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olanların Somalili kadınlar olduğu görülmüştür.

Sığınan ve sığınmacı kadınların eğitim durumu incelendiğinde, dokuzunun lise mezunu olduğu görülmektedir. Dördü üniversite, ikisi ilkokul mezunudur. Beşinin ise hiçbir eğitimi yoktur. Hiçbir eğitimi olmayan beş kadın Somalilidir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların meslekleri incelendiğinde, sekizinin işinin olmadığı görülmektedir. Bu sekiz kadın da Somalilidir. İranlı kadınlar içinden ikisi öğretmen, biri mimar, biri ekonomist, biri memur, biri fotoğraf sanatçısıdır. Altı kadın ise sekreterlik, evlerinde kadın kuaförlüğü, cilt bakımı, kadın terziliği gibi işler yapmıştır ve İranlılardır. Informal bir şekilde evlerinde kaçak çalışmışlardır.

Sığınan ve sığınmacı kadınların ana dilleri incelendiğinde, 12'sinin ana dilinin Farsça, yedisinin Somalice ve birinin de Arapça olduğu görülmektedir. Ana dili Farsça olanlar İranlılardır. Ana dili Somalice olan yedi kadın aynı zamanda Arapça da konuşmaktadır ve görüşmeler Arapça bilen tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ana dili Arapça olan bir kişi ise Iraklıdır. Farsça bilen İranlı kadınlardan dördü aynı zamanda İngilizce de bilmektedir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların geliş nedenleri içinde sosyal nedenler başta gelmektedir. Kadınların 15'i sosyal nedenlerle gelmişlerdir. Kadınların beşi ise politik nedenlerle gelmiştir. Sosyal nedenler olarak gösterilen nedenler İran için eşle anlaşamama ve boşanma, aile içi şiddet, evlilik dışında hamile kalma, kocası ölünce kocasının kardeşiyle evlendirilmek istenme, farklı bir dinden olma nedenlerine bağlı ayrımcılık; Somali için ise ülkedeki kabile savaşlarında kadınların kocalarının öldürülmüş olması, kendilerinin tecavüze uğraması ve Somali'de bir kadın olarak yaşayamaz hale gelmeyle bağlantılıdır. Politik nedenlerle gelen beş kadın ise İran'da politik mücadelede bulunan, insan hakları kuruluşlarında çalışan kişiler olup bu nedenle ülkelerinde tehdit edilmişler ve kaçmak zorunda kalmışlardır.

Sığınan ve sığınmacı kadınların içinde çocuklarıyla birlikte gelen ve kocaları yanında olmayanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. 13 kadın sadece çocuklarıyla

gelmiştir, bunlardan yedi tanesi Somalili olup kocalarını kabile savaşlarında kaybetmiş ve kendileri de şiddete uğradığı ve ülkesinde yaşamaya devam edemeyeceği için çocuklarıyla gelmişlerdir. Kalan altı kadın ise İranlı olup, kocasından ayrılmıştır ve bu nedenle çocuklarıyla birlikte gelmiştir. Tek gelen beş kişidir ve iki kişi de ailesiyle gelmiştir.

Sığınan ve sığınmacı kadınların Türkiye'deki kalış süreleri değişiklik göstermektedir. Kadınların büyük bir kısmı (14 kişi) iki yıldan daha az bir süredir Türkiye'dedir. İki yıl ve daha fazla bekleyen kişi sayısı üçtür.

Sığınan ve sığınmacı kadınların Türkiye'de farklı uydu illerinde ikamet ettikleri görülmüştür. Bu iller içinde Ankara başta gelmektedir ve Ankara'da oturan kadın sayısı sekizdir. Konya ve Eskişehir'de dört kadın, Kayseri ve Karaman'da ikişer kadın ikamet etmektedir.

Sığınan ve Sığınmacı Erkeklerin Özellikleri

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin yaş dağılımı incelendiğinde, en küçük yaşı 17, en büyük yaşı ise 47 olduğu görülmüştür. 40 yaş üzeri iki kişi bulunmakta, 18 kişi ise 40 yaş altındadır. Sığınan ve sığınmacı erkeklerde dikkat çeken 21 yaş altı kişilerin sayısının dört olmasıdır.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin medeni durumu incelendiğinde, 12'sinin bekar, yedisinin evli ve birinin ise dul olduğu görülmüştür. Dul olan eşini Somali'deki kabile savaşında kaybetmiştir.

Çocuğu olanlar içinde iki-üç- dört-beş çocuklu birer kişi ve tek çocuklu iki kişi bulunmaktadır. İki'den fazla çocuk sahibi olan sığınan ve sığınmacı erkeklerin Somalili olduğu görülmüştür.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin eğitim durumu incelendiğinde, altı kişinin üniversite mezunu olduğu görülmüştür ve bu kişileri hepsi İranlıdır. Üç kişi

ilkokul, dört kişi ortaokul, üç kişi lise mezunudur. İki kişi ilkokula başlamış ancak bitirememiştir. Eğitimi olmayanların sayısı ikidir. Somalililerin daha az eğitimi olduğu görülmüştür.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin meslekleri incelendiğinde, en fazla ticaret yaptıkları görülmektedir. Ticaretle uğraşan yedi kişidir. Üç kişi üniversite eğitimleri devam eden üniversite öğrencileridir. İki kişi avukat, iki kişi şoför, iki kişi hamal, bir kişi muhasebeci, bir kişi tesisatçıdır. Bir kişi de insan hakları aktivisti olarak çalışmaktadır. Mesleği olmayan iki kişi vardır.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin geldiği ülkeler incelendiğinde, İran'dan gelenler çoğunluğu oluşturmaktadır ve dokuz kişidir. Ardından Somalililer büyük bir grubu oluşturmaktadır ve yedi kişidirler. Afganistan, Irak, Çin/Uygur Bölgesi ve Moritanya'dan birer kişi bulunmaktadır.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin konuştukları diller incelendiğinde, en çok konuşulan dilin Farsça olduğu görülmüştür. Sığınan ve sığınmacı erkeklerden dokuzunun ana dili Farsçadır. Ardından Somalice gelmektedir. Somalice konuşan yedi kişi ek olarak Arapça bilmektedir ve görüşmeler Arapça yapılmıştır. Ana dili Arapça olan iki kişi vardır. Bir kişi ise Türkçe konuşmaktadır.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin geliş nedenleri incelendiğinde, sosyal nedenlerle gelenlerin on iki kişi, politik nedenlerle gelenlerin sekiz kişi olduğu görülmektedir. Politik nedenlerle gelenler ülkelerindeki politik faaliyetlerini gerekçe göstermektedir. Kabile savaşlarından kaçanlar ve ayrımcılığı uğradığını belirtenler kendilerini sosyal nedenlerle gelmiş olarak ifade etmişlerdir.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin birlikte geldikleri kişiler incelendiğinde, tek başına gelenlerin çoğunluğu oluşturduğu ve on sekiz kişi olduğu görülmüştür. Ailesiyle gelen bir kişi ve kardeşiyle gelen bir kişi vardır. Evli sığınan ve sığınmacı erkeklerin sadece birisi karısı ve çocuklarını beraberinde getirmiştir, diğerleri ailelerini ülkesinde bırakmıştır.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin Türkiye’de kaldıkları süreler incelendiğinde, çoğunluğunun iki yıldan az bir süredir Türkiye’de bulundukları görülmektedir ve toplam on yedi kişi bu grupta yer almaktadır. İki yıldan fazla süredir Türkiye’de bulunanların sayısı üçtür. İki yıldan az bir süre Türkiye’de bulunanların sekiz tanesi 1 ile 6 ay arasında değişen sürelerdir Türkiye’dedirler.

Sığınan ve sığınmacı erkeklerin Türkiye’de ikamet ettikleri illerin çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Ankara’da ikamet eden yedi kişi bulunmaktadır. Eskişehir’de beş, Konya’da dört, Isparta’da iki, Amasya ve Kayseri’de birer kişi ikamet etmektedir.

EK 3

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Sema Buz

Doğum Yeri ve Tarihi: Tunceli, 1972

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Sosyal Hizmetler

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, 1999

Yüksek Lisans Öğrenimi: Sosyal Hizmet

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002

Tez: Türkiye'deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin
Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar

Doktora Öğrenimi: Sosyal Hizmet

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

Tez: Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetler:**1. Kitap**

1.1. Buz, Sema. *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları No: 5, 2004

2. Makaleler**2.1. Kitap İçinde Makale**

2.1.1. Buz, S. (2001) "Sosyal Hizmette Etik Kurallar ve Çelişkiler" Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan, V. Duyan ve A.M. Aktaş (Ed.) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları No: 8, Ankara

2.1.2. Buz, S. (2001) "Kriz Müdahale Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet" İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan, K. Karataş ve Ç.

Arkan (Ed.) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları No: 9, Ankara

2.2. Dergilerde Yayınlanmış Makale

2.2.2. Buz, S. (2004) "Sığınmacı ve Mültecilerin Psikososyal Gereksinimleri" *Umuda Doğru Dergisi* Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayını, Yıl 4 Sayı 16

2.2.3. Buz, S. (2006) "Eşcinsellere Yönelik Sosyal Hizmetler" *Kaos GL Gey-Lezbiyen Kültür Dergisi Homofobi Özel Sayısı*, Kaos GL Kültür Merkezi Yayını, 29

2.2.4. Buz, S. (2006) "Türkiye'deki Sığınmacıların Psikososyal Sağlığı" *Toplum ve Sosyal Hizmet*

2.2.5. Buz, S. (2006) "HIV/AIDS and Refugees" *HIV AIDS Review* 5 (3): 39-43

3. Bilimsel Bildiriler

3.1. Buz, S. (2002) "Afet Yönetimi ve Sosyal Hizmet" Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001 Deprem ve Sosyal Hizmetler, G. Erkan, F. Demiröz ve S. Ö. Çetin (Ed.), H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokul, SHÇEK ve UNICEF Ortak Yayını, Ankara

3.2. Buz, S. (2006) "Yoksulluk ve Sosyal Adalet" Sosyal Hizmet Sempozyumu 2003 Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, Antalya: 9-11 Ekim 2003, Ü. Onat (Yay. Haz.) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara 2. Cilt.

3.3. Buz, S. (2003) "Yoksulluk ve Göç" Deniz Feneri Derneği Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yoksulluk Sempozyumu, İstanbul: 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Deniz Feneri Yayınları, 2. Cilt.

3.4. Buz, S. (2004) "Küresel Dünyada Mültecilik Olgusu" 6. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Küreselleşme Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler 20-22 Mayıs 2004 Ankara Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, yayın no: 9 (kitap içinde)

3.5. Onat, Ü., Buz, S., Çoban, A; Danış Z ve K. Arslanoğlu. (2005) "2002-2003 Öğretim Yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu'nu Kazanan Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma" Sosyal Hizmet Sempozyumu 2002

Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Ü. Onat (Yay. Haz.) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Yayın No: 17, Ankara

3.6. Çamur, G., Buz S., Cankurtaran Öntaş Ö., İçağasioğlu A., Acar H. ve Y. Baykara Acar (2002). "Ergenlik Dönemi Gelişimsel Özelliklerinin Grup Çalışmalarına Yansımaları" 12. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi, İstanbul, (Poster Bildiri)

3.7. Buz, S. (2003) "Psikososyal Gereksinimleri Nedeniyle Göz Önünde Tutulması Gereken Bir Grup: Mülteciler" 10. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi, Ankara: 5-7 Haziran 2003 (Poster Bildiri)

3.8. Buz, S. ve G. Duyan. (2003) "Türkiye'de Kadın Olgusu: Görüntü ve Gerçek" 8. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara: 3-5 Aralık 2003 (Sözel Bildiri)

3.9. Buz, S. (2003) "Türkiye'deki Bekleme Sürecinde Mülteciler ve Karşılaştıkları Sorunlar" 8. Halk Sağlığı Günleri, Sivas: 23-25 Haziran 2003 (Poster Bildiri)

3.10. Buz, S. (2005) "Sığınmacı ve Mülteci Kadınların Ruh Sağlığı" I. Kadın Ruh Sağlığı Kongresi 6-8 Mart 2005 İstanbul, Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği (Poster Bildiri)

3.11. Buz, S. (2005) "Risk Altındaki Bir Grup: Türkiye'deki Sığınmacı ve Mülteci Çocuklar" Risk Altındaki Çocuk ve Ergenler Sempozyumu 19-20 Nisan 2005 İstanbul, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği (Sözel Bildiri)

3.12. Demiröz F. ve S. Buz (2005) "Süreç ve Sonuçlarıyla Tipik Bir Travma Durumu: Sığınmacılık ve Mültecilik" 4. Uluslararası Ruhsal Travma Toplantıları 1-4 Aralık İstanbul (Sözel Bildiri)

4. Kitap Editör Yardımcılığı

4.1. Buz, Sema ve diğerleri. (2004) 6. *Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Küreselleşme Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, yayın no: 9

İŞ DENEYİMİ:

Stajlar: 50. Yıl Yetiştirme Yurdu (Şubat-Mayıs 1998)
Türkiye Kızılay Derneği (Şubat-Mayıs 1999)

Çağdaş kadın ve Gençlik Vakfı Tepecik Toplum Merkezi (Ekim 1999-Mayıs 2000)

T. C. Sağlık Bakanlığı Ahmet Andıçen Onkoloji Hastanesi Psikiyatri Kliniği (Ekim 2003-Mayıs 2004)

Projeler: 2002–2005 Mülteciler İçin Psikososyal Destek Projesinde Danışmanlık
2003-2005 Türk Kızılayı Afet Durumlarında Psikososyal Destek ve Toplumun Harekete Geçirilmesi Çalışmalarında Eğiticilik

Çalıştığı Kurumlar: 2000- Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

İletişim

E-Posta Adresi: semabuz@hacettepe.edu.tr

Tarih: 25.12.2006